Intervju: Zoran Stojiljković o strankama

RAZORNA KOMBINACIJA KLIJENTELIZMA

Intervju: Predrag Vujović o Er Srbiji

NAPLAĆIVANJE VODE PRED ZATVARANJE

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 250 RSD

9 770353 802002 01419

VREME

broj 1419

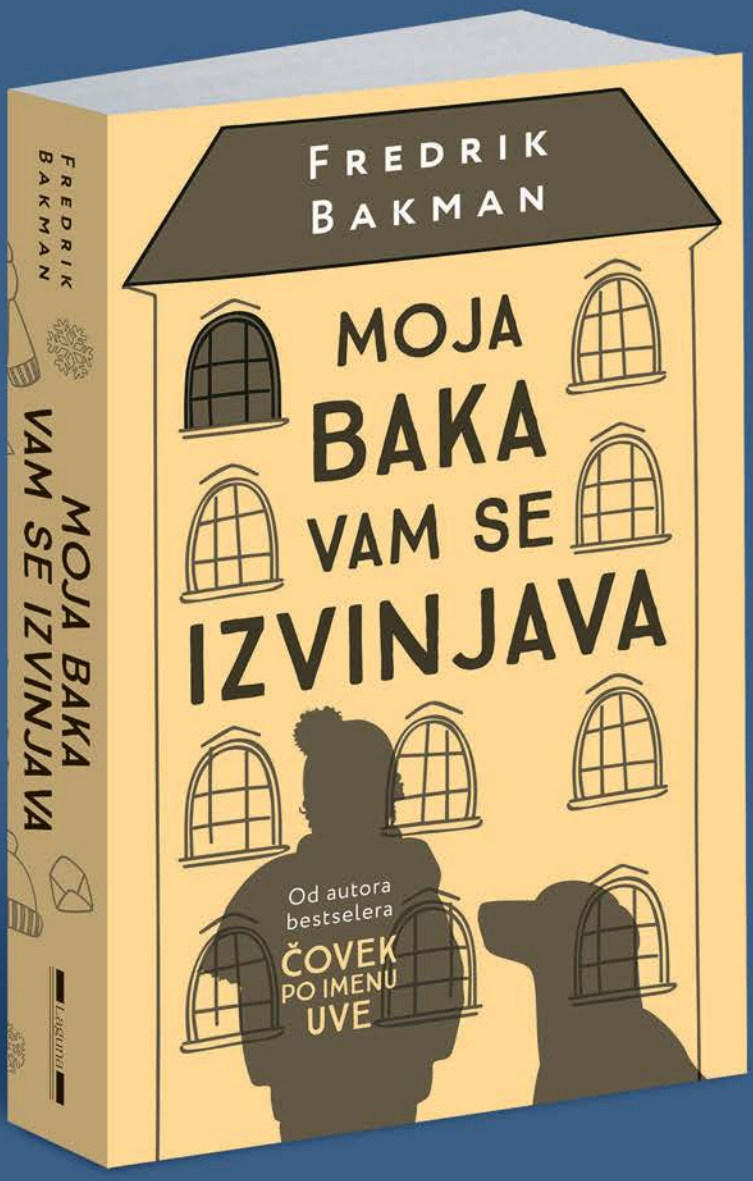
15. mart 2018.

JELENA BOGAVAC O SVOM MJUZIKLU "SLOBODAN SHOW"

SLOBA I MIRA PONOVO MEĐU NAMA

OD AUTORA BESTSELERA *ČOVEK PO IMENU UVE*, PRODATOG U VIŠE OD 4.000.000 PRIMERAKA!

Priča puna topline, nade i praštanja ostaće vam dugo u najlepšem sećanju.

www.laguna.rs

Laguna

VREME
BROJ 1419
15. mart 2018.

04 Zoom: Ožalošćena porodica

06 **DS – izborni fijasko:**
Kako su pojeli sami sebe

12 Intervju: Zoran Stojiljković

16 Postizborne traume:
Njihov grad

19 Nuspojave: Anatomija jednog murala

20 Intervju: Jelena Bogavac

24 Inicijativa socijalista:
Spomenik Miloševiću

26 Seksualno uznemiravanje i politika:
Vratiće se Valter, nosiće brushalter

28 Intervju: Predrag Vujović

34 Kriminal i sport: Država u zagrljaju sa "navijačima"

37 Istraživanje: Mame u Srbiji

40 Srbija i Kosovo: Aleksandar Vučić 2.0

KULTURA

42 **Intervju: Milija Nešić, vizuelni umetnik**

44 70 godina FPU: Uspomena je istorija

46 Prevod: Kada organi ćute

47 Kraj štampanog NME magazina:
Dobra vest za šume

48 TV manijak: Veliki brat i dečije vesti

SVET

52 Za "Vreme" iz Moskve: Predsednički izbori – Putin trči počasni krug

56 **Špijunaža:**
Uzbuna u Velikoj Britaniji

59 Navigator: Kriptopolitka

60 Strip:

62 Vreme uživanja: Štednja i trošenje

Izgleda da je najveći greh Demokratske stranke u protekle tri decenije to što nije ispunila svoj glavni cilj: nije uspela da demokratizuje društvo. Ali i tada kada je DS osvajao bezmalo milion glasova na parlamentarnim izborima bio je osuđen na kompromise

PIŠE: ZORA DRČELIĆ

"Zar ovaj svet ne bi bio bolji kada bi duh i um čoveka umesto potčinjenosti religijama i ideologijama neposredno služili ljudskom rodu kroz nauku i umetnost? Slobodnom čoveku za sada teže samo pojedinci što većini liči na utopiju, ali, zar mnoge utopije nisu postale stvarnost. Slobodan čovek je smisao mog postojanja i stvaranja"

PIŠE: ALEKSANDRA ĆUK

Misteriozno trovanje dvostrukog špijuna Sergeja Skripalja i njegove ćerke Julije uzburkalo je strasti i dovelo do prepucavanja između Londona i Moskve. Kao da smo se vratili u hladni rat

PIŠE: MILOŠ VASIĆ

Fotografija na naslovnoj strani:
Vican Vicanović / privatna arhiva porodice Milošević

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

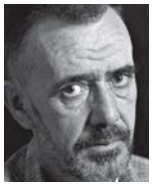
marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Ožalošćena porodica: Ko koga predstavlja u Skupštini Srbije, da li je moguć savez opozicionih stranaka i vicevi o Slobodanu Miloševiću

Možda zahtev za raspravom o izbornim uslovima izgleda kao povratak u pretpolitičko stanje od pre gotovo trideset godina, ali je situacija slična najmanje u dve stvari – medijskim manipulacijama i brutalnoj upotrebi državnih resursa i državnog aparata u cilju izborne pobede

KO IDE KOD MIČELA: RASTURANJE PARLAMENTA

Nagledao sam se u životu dva tipa dece. Jedno, kad talas poruši kulu od peska na plaži, počne mirno da gradi novu, a drugo dete legne u pesak, vrišti i lupa i nogama i rukama. Srpska opozicija slavno gubitnička na poslednjim izborima liči više na ovaj drugi tip.

Nije mi baš jasno šta su očekivali, ali, kao što sam više puta govorio i pisao, rezultat beogradskih izbora i nije neko veliko iznenađenje. Uostalom, Aleksandar Vučić, glavni jurišnik izborne trke, uzeo je samo 1,44 odsto glasova više nego na beogradskim izborima 2014. godine i to posle ubedljivih pobeda na republičkim i predsedničkim izborima.

S druge strane, ko god je makar malo gledao ovih dana zasedanje srpskog parlamenta mogao je da uoči jednu bitnu stvar: opoziciju u domu gde bi trebalo da bude zastupljena narodna volja i vlast (to se tako kaže) predstavljaju stranke i ljudi koji legitimitet nisu potvrdili ni na predsedničkim ni na beogradskim izborima. Ili nisu učestvovali ili su neslavno propali pa mu dođu kao tužni ostatak, neki talog opozicione scene, i pitanje je koga predstavljaju i kako bi prošli na nekim narednim izborima.

Uostalom, pomoćnik američkog državnog sekretara za Evropu i Evroaziju Ves Mičel (koji uporno demantuje da donosi neki gotov plan za Kosovo) na razgovor je, kako prenose mediji, kao opozicione lidere pozvao Dragana Đilasa, Sašu Jankovića, Vuka Jeremića i Dragana Šutanovca (ovog poslednjeg verovatno zato što je protokol sastavljen pre podnošenja ostavke predsednika DS-a). Čitalac će da primeti da ovo što u očima američke administracije predstavlja lidere ne sedi u Skupštini Srbije i vrlo je uverljiv argument da Skupština ne predstavlja neki reprezentativan uzorak, ali to smo mogli da zaključimo i bez Mičela.

Sazrevaju uslovi za nove parlamentarne izbore, i ukoliko ih brzo organizuje, Vučić i njegovi imaju dobru šansu da obezbede dvotrećinsku većinu za rekonstrukciju Ustava i polugu da obezbede i referendumsku pobedu za one delove koji se moraju menjati opštim izjašnjavanjem.

INICIJATIVA: RESETOVANJE IZBORNIH USLOVA

Poslednji je trenutak da opozicija prestane da izigrava ožalošćenu porodicu i da vide šta im je dalje činiti. Problem je, suštinski, dublji nego što je poraz na beogradskim izborima.

Profesor Fakulteta političkih nauka i član istraživačkog tima Demostata Milan Jovanović ocenio je ovih dana da je pobedom Srpske napredne stranke na izborima u Beogradu zaokružena homogenizacija, koncentracija i hegemonizacija vlasti, a takva moć je izazov demokratiji i zov autoritarizmu.

Na konferenciji za novinare Demostata o političkim i sociološkim uzrocima i posledicama redistribucije političke moći, Jovanović je rekao da opozicija porazom mora da se pripremi na višegodišnje apstiniranje od vlasti.

Jovanović je još kazao da "opozicija mora primeniti koktel lekova – penzionisanje istrošenih lidera, lansiranje novih političara, ukrupnjavanje u jaku, stabilnu partiju, a ne u široke saveze bez identiteta, kao i suočavanje sa istinom da osnovni problem nije Aleksandar Vučić i SNS, već birači".

"Nikada neće pobediti ako ne ubede značajan deo naprednjačkih birača da glasaju za njih, a za to je potreban program, nova politika i ponašanje koje ni po čemu neće ličiti na estradizaciju i tabloidizaciju politike", kaže Jovanović i dodaje da s biračima mora da se razgovara neposredno, a ne preko medija.

Jovanović je kazao da beogradski izbori neće doneti kraj nekih stranaka i da neće propasti demokrate, liberali, nacionalisti, drugosrbijanci jer u biračkom telu postoje građani

Foto: Tanja Valič /Tanjug

koji podržavaju takve opcije, ali da to treba da shvate i aktuelni lideri tih opcija.

Jovanović je naveo i da "aktivnosti i inicijativa moraju da budu na strani opozicije, odnosno da pritisnu vlast da resetuju izborne uslove, a pod tim se ne podrazumeva samo ravnopravno predstavljanje na TV tokom kampanje, već uslovi pre raspisivanja izbora, tokom kampanje i posle izbora".

U odgovoru na pitanje postavljeno u ovom tekstu – kako dalje? – ovih dana se ozbiljno raspravlja upravo o "resetovanju izbornih uslova" i po cenu bojkota nekih narednih izbora. To nas vraća u vreme začetaka višestranačja u Srbiji kada se za okruglim stolom vodila rasprava o izbornim uslovima i na šta je Slobodan Milošević nevoljno pristao (pa je opet pobedio).

Možda ovo nekom izgleda kao povratak u pretpolitičko stanje od pre gotovo trideset godina, ali je situacija slična najmanje u dve stvari – medijskim manipulacijama i brutalnoj upotrebi državnih resursa i državnog aparata u cilju izborne pobede.

To bi podrazumevalo da opozicija može da stvori neki jači savez nego što su ovi sadašnji sastavljeni od prilike do prilike, odnosno od izbora do izbora. Ali, možda ih ka tome otera instinkt samoodržanja, mada je verovatnije da će nadvladati sebični interesi koji se svode na zadovoljavanje malim – i malim učešćem u politici i malim apanažama od takvog učestvovanja.

PROĐE I OVAJ MART: SPOMENIK MILOŠEVIĆU

Pregrmesmo nekako i ovaj mart pun podsećanja i naknadnih sećanja na događaje iz novije istorije, ali, meni barem, najzanimljivija je inicijativa Milutina Mrkonjića i grupe mladih socijalista o podizanju spomenika i dodeljivanju imena ulice i trga Slobodanu Miloševiću.

Pitaće neko šta je tu zanimljivo. Zanimljivo je što je Mrkonjić inicijativu uputio osim nadležnoj beogradskoj komisiji za takve stvari, i Aleksandru Vučiću, predsedniku, i imam neodoljiv utisak da se Mrkonjić dobro zabavlja. Kao da veli ako si mogao Zoranu Đinđiću, zakletom neprijatelju, uradi to i za svog prijatelja i saveznika, saborca takoreći, Slobodana Miloševića.

Mrkonjić zna gde je moć i gde se odluke donose, ali i dobro zna da Vučić, ma i ako ima dobru volju, ne može to da uradi najmanje kao "lider pomirenja na zapadnom Balkanu". Taman se Vučić dobro maskirao i sprema se da se dogodine prijavi za učešće u takmičenju u besedništvu posvećenom ubijenom Zoranu Đinđiću, a sad ovaj šalje dosetke iz "Večitog mladoženje". Ko ne zna, to je kafana na beogradskom Crvenom krstu.

Ne verujem da ova provokacija ima neku praktičnu upotrebnu političku vrednost, ali uđe čovek u neke godine i politička stanja kada bi sve dao za dobar vic.

Evo dva turobno duhovita iz serije koju je na Tviteru napisao, povodom ove inicijative, Tibor Jona (prenosimo ih bez gramatičkih i interpunkcijskih intervencija):

– Recimo spomenik milosevicu moze da bude i masina koja puca vekne crnog hleba (kao one masine za tenis lopte) a narod se skupi i bije za hleb ko 93 na trgu republike. to bi bilo em predstavljanje epohe turistima, em bi imalo socijalnu funkciju dakle epički win win a peva aco lukas;

– Spomenik milosevicu da se napravi u obliku voza iz kojeg mehanicki izvode bosnjake na streljanje i to kroz salter dafiment banke. ¶

KAKO SU POJELI SAMI SEBE

Izgleda da je najveći greh Demokratske stranke u protekle tri decenije to što nije ispunila svoj glavni cilj: nije uspela da demokratizuje društvo. Otud i hronična nepopularnost DS-a. To je teret koji stranka vuče sve vreme, od svog nastanka, s pauzom Tadićeve vladavine za čijeg vakta su demokrate doživele vrhunac svoje popularnosti i ušle u zonu, u poređenju s naprednjačkim, osrednjeg populizma. Ali i tada kada je DS osvajao bezmalo milion glasova na parlamentarnim izborima ili 64 poslanička mesta (2007), nije imao apsolutnu vlast, nego je vlada pravljena sa Koštuničinim DSS-om i Dinkićevim G17+. DS je bio osuđen na kompromise

Foto: M. Milenković

Sada deluje da će Šutanovčevo predavanje pečata stranke nekom novom predsedniku DS-a proteći po onoj „evo ti ništa i dobro ga čuvaj". Ništa, to je izborni rezultat i nikada manji uticaj, a ono što se eventualno još ima čuvati je sentimentalna povest o onoj Demokratskoj stranci koja je upamćena kao stožer okupljanja misleće Srbije.

Nedelju dana posle beogradskih izbora i rezultata od 2,25 odsto koji je ostvarila koalicija oko DS-a, Dragan Šutanovac je podneo ostavku. Ostaće član DS-a i reče da nema nameru da se kandiduje ponovo. Balša Božović je nekoliko dana pre, isto zbog debakla DS-a, podneo ostavku na mesto predsednika beogradskog odbora i do daljnjeg, kako smo čuli, hoće da se odmori od svih stranačkih funkcija. Tako da, u ovom trenutku, i pored svih njegovih ambicija, nema mesta ciničnim nagađanjima da će baš Božović preuzeti nokautiranu stranku. Zasad se kao kandidati za predsedničke izbore u DS-u pominju Nataša Vučković i Zoran Lutovac. To, u ovom trenutku, mnogima ne deluje uopšte važno. Posle poraza Demokratske stranke, i svih mogućih analiza zašto je opozicija i ovoga puta ukupno napravila loš rezultat, a Demokratska stranka uglavnom očajan, opšti je utisak da demokratija više ne stanuje ovde.

Ciničniji analitičari i poznavaoci prilika u DS-u lakonski objašnjavaju da stranci nikada nije bila potrebnija pametna glava nego danas, a da opet ključna osobina koju novi predsednik mora posedovati jeste hrabrost. Hrabrost da se zajedno sa strankom podigne ili da zauvek pogasi svetlo. Ko ima kuraži da preuzme DS na beogradskih dva odsto, dugovima do guše, razočaranim članstvom i pristalicama? Možda onaj (ona) ko bude spreman da napadne Vučića kao novog ustavotvorca.

OTKUD USTAV U METROU

Naime, demokrate koje nisu bile za savez sa Đilasom, ali i oni koji su hteli na jednu listu sa bivšim gradonačelnikom Beograda, tvrde sada da je najvažnije pitanje kako će se novi šef DS-a odrediti prema najavljenoj promeni Ustava u režiji Aleksandra Vučića. Tačnije, hoće li, kao predsednik još uvek parlamentarne »

stranke, učestvovati u tome ili neće. Otkud Ustav usred priče o metrou?

Na stranu to što je režim Aleksandra Vučića već na svaki način obesmislio proceduru za izmenu Ustava, time se ovde nećemo baviti. U onom malom delu preostale zainteresovane javnosti već je bilo reči o tome ima li svrhe da DS i ostale stvarne opozicione stranke u Narodnoj skupštini Republike Srbije učestvuju u Vučićevom procesu promene Ustava, čime bi radile u Vučićevom interesu sve simulirajući višepartijski sistem od kojeg nije ostalo ni „v". I u samom DS-u postojali su potpuno oprečni stavovi o tome. Tako je doskorašnji predsednik DS-a Dragan Šutanovac i na Glavnom odboru pre neki dan kad je obrazlagao svoju ostavku imao potrebu da naglasi da je stranka „izgubila šansu da se bavi ozbiljnom politikom" kada je Politički savet DS-a predložio promene Ustava Srbije u oblasti pravosuđa, a on „dobio udarac spolja i nije osetio da ima podršku rukovodstva stranke". Udarac spolja došao je od Saše Jankovića, koji je u avgustu 2017, obustavio planove o izbornoj saradnji sa DS-om „pošto je predsednik DS-a Dragan Šutanovac javno ponudio Aleksandru Vučiću saradnju na izmenama Ustava". Kako je stajalo u saopštenju PSG „u stanju prikrivene diktature pod fantomkama" to je učestvovanje u „laziranju demokratije i simulaciji dijaloga". Međutim, Šutanovac je, po sopstvenim rečima, ostao bez podrške i u samom rukovodstvu DS-a kad je reč o predlozima za promenu Ustava. Što znači da među njegovim oponentima nisu samo bili „umirovljeni" članovi DS-a poput Bojana Pajtića. On je, recimo, od početka po društvenim mrežama vodio otvorenu borbu protiv Šutanovca i davao izjave za novine (i potpisnici ovog teksta) da „nema više nikakvog smisla učešće u Vučićevom procesu promene Ustava zato što je jasno da je ovo prva njegova tačka spoticanja i svako ko mu pomogne da bezbolno prođe tu tačku praktično radi u njegovom interesu, hteo to ili ne, svesno ili nesvesno" („Vreme", 30. novembar 2017).

Tačno na ovom mestu počinju stranačke spletke. Ako se spustimo malo s Šutanovčeve „ozbiljne politike" o Ustavu na teren intriga i opanjkavanja, cela ta stvar s ulogom DS-a u Vučićevom igrokazu promene Ustava, za koju Vučićevi kritičari tvrde da joj je jedini cilj brisanje preambule o Kosovu, prelomila se na odluci kako će DS izaći na beogradske izbore. Naime, oni koji su hteli sa Šutanovcem kao kandidatom, prihvatili su da budu parlamentarno aktivni u radu na promeni Ustava, bez obzira na to što uglavnom znaju da bi time samo radili u interesu režima Aleksandra Vučića. Kao članovi stranke sa višedecenijskom parlamentarnom tradicijom smatraju da je to njihova obaveza. One demokrate, pak, uverene da se nije trebalo oglušiti o istraživanja javnog mnjenja koja su pokazala da bi zajednička lista sa Đilasom mogla da ugrozi neprikosnovenu poziciju SNS-a na proteklim izborima, sklonije su mišljenju da bi nastavak kooperativnog ponašanja u parlamentu samo dodatno urušio ionako devastiranu stranku.

Tako, član Predsedništva DS-a koji nije želeo zvanično da govori za „Vreme" tvrdi da budućnost DS-a u ovom trenutku više nema veze sa rezultatom beogradskih izbora, koji je samo, još jedna opomena, posledica loših procena i poteza: „Budućnost DS-a zavisi od toga hoće li demokrate prihvatiti unutrašnji dijalog o Kosovu i Ustavu, hoće li, tešeći se da je to politika DS-a, pomoći Vučiću da ispuni svoju političku agendu na koju se obavezao u Briselu, ili će DS rušiti Aleksandra Vučića i biti zapravo jedna od glavnih organizacionih struktura nove opozicije koja bi se stvarala. Ako pomognemo Vučiću u pitanjima Kosova i Ustava, da bi se on hvalio nekakvim širim konsenzusom, a mi zadovoljili time da je to u stvari politika DS-a, ne bi više trebalo da nas iznenađuje zašto nas birači nisu prepoznali na izborima. Onda će onaj koji ostane ugasiti svetlo u stranci."

BOJKOT PO POTREBI

Demokrata broj 2, takođe visoki funkcioner stranke, tvrdi da je stranka odavno morala da radikalizuje odnos prema ovakvom režimu, a zašto nije, ne traži krivca samo u Draganu Šutanovcu: „Generalno se nismo snašli u opozicionim vremenima. Promenili smo tri predsednika otkako smo izgubili vlast 2012, evo čekamo i četvrtog ali metode opozicione borbe nismo menjali. Ne sećam se čime su to dva prethodna predsednika Bojan Pajtić i Dragan Đilas pokazali u svoje vreme da su spremni da radikalno i agresivno uđu u obračun s režimom? Nije li Đilas napadan što nije podneo ostavku na svoju gradonačelničku funkciju i ušao u pravu opozicionu borbu, umesto što je čekao da oni njega najure? U čemu smo se razlikovali u vreme Bojana Pajtića koji je bio predsednik DS-a ali i vojvođanski premijer? Sem što je Bojan Pajtić posle parlamentarnih izbora 2016, kada je izgubio Vojvodinu, posle Vučićeve izjave da cenzus nisu prošli Tadićev SDS, Lista DSS-Dveri i Dosta je bilo, pozvao sve njih u RIK da zajedno sačuvamo izbornu volju građana. I eto, uspeli smo kad smo se ujedinili. Ali, i tada je kao i danas parlament služio za devastiranje opozicije, bio pozorišna predstava za narod u prikrivenoj diktaturi, pa nikome nije palo na pamet da bojkotuje parlament. A to s bojkotom parlamenta i izbora stara je dilema u DS-u koliko i sam DS."

Gorica Mojović, članica Glavnog odbora Demokratske stranke, pita šta bi se promenilo da se legitimna opozicija odlučila na bojkot izbora? „Na beogradskim izborima bilo je 24 izborne liste. Da se 4 ili 5 legitimnih lista odlučilo da bojkotuje izbore, ostalo bi 19, 20 lista, što lista ove vlasti, što prikrivenih saradnika režima, što lažnih ili kako su ih zvali – fantomskih lista. I? Kakav bi efekat bio

ISTORIJA PODELA DS-a: D. Petrović, D. Đilas, B. Tadić, B. Pajtić, D. Šutanovac, D. Mićunović
Foto: M. Milenković

bojkota izbora? Pa verovatno bi se pojavile još neke jer je Aleksandar Vučić odmah rekao da će biti 24 liste. Šta bi se, dalje, promenilo, ako bi parlamentarna opozicija bojkotovala parlament? Promenilo bi se to što bi opozicija izgubila jednu jedinu govornicu."

Poslednjih godinu dana, da ne ulazimo u višak istorije od kojeg je i Srbiju i DS sa njom, vazda bolela glava, reč bojkot je počela da se upotrebljava negde posle predsedničkih izbora. Na tim izborima je izmerena procentualno sasvim pristojna opozicija režimu Aleksandra Vučića, okupljena oko predsedničkog kandidata Saše Jankovića koja nije imala pristup nijednoj instituciji, zbog prirode samih izbora (održani su samo predsednički izbori). Elem, usledili su studentski protesti protiv diktature i reč bojkot je sve više uzimala maha. Kritičari DS-a danas tvrde da je tada DS propustio veliku šansu da iskorači iz Narodne skupštine i uđe u bojkot parlamenta, ubeđeni da bi ih u tome sledio i ostatak prave parlamentarne opozicije, te da je to najbolji način za „buđenje" birača. Bojan Pajtić (DS) izašao je iz parlamenta, ali njegove kolege poslanici nisu pošli sa njim. Tad je već razlaz parlamentarne i neparlamentarne opozicije koju je predvodio Saša Janković bio očigledan bez obzira na činjenicu što je Demokratska stranka podržala njegovu kandidaturu i u značajnoj meri uticala na njegov dobar rezultat. Posle razlaza zbog Ustava, parlamentarna i vanparlamentarna opozicija, Šutanovac i Janković, preciznije, ušli su u još jedan spor zbog bojkota lokalnih izbora u pet opština: Pećincima, Mionici, Negotinu, Kostolcu i Preševu. Za razliku od DS-a, koji je na izborima učestvovao i solidno prošao (na lokalnim izborima za vreme Dragana Šutanovca, DS je dobijao u proseku 14,3 odsto, prim.n.), Janković i Jeremić odlučili su da lokalne izbore bojkotuju i to dan pred predaju izbornih lista, pa je zaključeno da nisu mogli da ih popune jer u tim mestima, zato što imaju mlade političke organizacije, nemaju ljude i odbore. Njihovo opravdanje je bilo da su u tim opštinama „izborni uslovi nesnošljivi i da nisu hteli da svoje simpatizere i članove izlažu ucenama, pretnjama i batinašima". Ovoj je novinarki Saša Janković rekao da to istovremeno ne znači i bojkot beogradskih izbora jer uprkos svim manipulacijama i neregularnim izbornim uslovima u Beogradu opozicija može da napravi rezultat kojim bi mogla da utiče na bolji život građana (13. decembar, 2018).

Tad smo već znali da je Dragan Đilas odlučio da uđe u bitku za Beograd, pa vanparlamentarci nisu ni razmišljali o bojkotu izbora jer je kandidat koga su odlučili da podrže imao kapacitet „za rezultat kojim bi moglo da se utiče na bolji život građana". Ipak su postigli jedno, ušli su u gradsku skupštinu, postali su tako parlamentarna opozicija, pa će sada moći da razmisle i o načinima bojkota institucije u koju su ušli. Ima raznih metoda. Eto na primer, Makedonija. Deset godina je Nikola Gruevski, lider VMRO-DPMNE, lako pobeđivao tamošnju opoziciju iz izbora u izbore. Dok se ovi nisu sabrali i ušli u seriju protesta i bojkota. Ima na sajtu „Peščanika": „Pismo Beogradu – Kako je pao Gruevski" Borjana Gjuzelova. A za DS bi moglo biti lekovito da oseti kako je na beogradskim ulicama na 2,25 odsto. Eno, NDBG znaju kako je to pa umeju da cene skoro 3,5 odsto osvojenih glasova. Malo li je na ovu diktaturu?

ZAR JE VAŽNO KO JE KRIV

Nisu hteli ni u DS-u ni van DS-a da govore o najvećem porazu stranke koja je krajem devedesetih zahvaljujući ne toliko svojoj popularnosti već svojoj koalicionoj moći bila stožer petooktobarskih promena u Srbiji. Ali, prema onome što se nezvanično moglo sakupiti od informacija unutar DS-a, utisak je da je do šumova na vezama došlo između Dragana Šutanovca s jedne i Balše Božovića i Dragana Đilasa s druge strane. Dojučerašnji predsednik Gradskog odbora DS-a navijao je da DS na beogradske izbore izađe na jednoj listi sa Đilasom i kako nam je potvrđeno sa više strana njih dvojica su ne jednom razgovarali o tome. Ali se Božović na kraju ipak povinovao odluci većine i kao šef izbornog štaba vodio je kampanju DS-ovog kandidata za gradonačelnika. To je za „Vreme" potvrdio Dejan Čokić, doskorašnji predsednik Opštinskog odbora DS-a u Mladenovcu, koji je sredinom januara ove godine napustio DS i podržao Dragana Đilasa za gradonačelnika Beograda. Dragoslav Šumarac, odnedavno v.d. predsednika beogradskog odbora DS-a, takođe je u razgovoru za „Vreme" potvrdio da je Božović, kao predsednik Gradskog odbora DS-a i šef izbornog štaba razgovarao sa Đilasom o zajedničkom nastupu na izborima. Čokić čak kaže za „Vreme" da je sigurno 70 odsto ljudi u gradskom odboru bilo za Đilasa, ali da, pred Šutanovcem, koji »

je bio na sednici Gradskog odbora kad je odlučivano o kandidatu za gradonačelnika, nisu smeli da kažu ono što misle. „Ja sam rekao šta sam mislio pred njim i izašao iz stranke. Moj je stav bio i ostao da je režim Aleksandra Vučića bilo moguće načeti samo u jednoj koloni iza Dragana Đilasa. On nije imao nikakve uslove u pogledu mandata i to ga nije zanimalo. Zanimao ga je samo što širi front. Više puta je o tome razgovarao ne samo sa Balšom, nego i sa mnom i sa drugim članovima Gradskog odbora." Balša Božović međutim nije hteo ni da potvrdi ni da demantuje da je razgovarao sa Đilasom: „Mislim da zbog DS-a sada nije trenutak da govorimo o tome."

Ni Đilas nije bio raspoložen da govori o DS-u. Ipak, u predizbornoj kampanji je ostalo nedorečeno kakvi su pregovori postojali između Đilasa i DS-a, gde je u stvari zapelo. Tim pre što je Đilas u poslednjem predizbornom „Zumiranju", emisiji u produkciji nedeljnika „Vreme", rekao da je Inicijativi „Ne davimo Beograd" jasno ponudio da imaju autonomiju i da bez obzira na osvojen rezultat Đilasove liste dobiju 5 mandata. „Mandati nisu bili sporni niti je raspodela mandata bila dovedena u pitanje. Broj osvojenih mandata bio bi raspodeljen podjednako na broj grupacija na listi. Recimo, osvojenih 25 mandata, a 5 različitih grupacija na listi, značilo bi da svako ima po pet mandata. Autonomiju sam predložio samo Inicijativi 'Ne davimo Beograd', da bez obzira na broj osvojenih mandata oni imaju zagarantovanih 5, zato što sam mislio da zaslužuju šansu", kaže Dragan Đilas za „Vreme".

Dragan Šutanovac je, međutim, više puta izričito tvrdio ovoj novinarki da sa Đilasom nije razgovarao o takvim detaljima. Po njegovim rečima, susreli su se samo jednom, u danu kada je Dragan Đilas objavio svoju kandidaturu negde sredinom decembra. Posle dva sata razgovora jedino što je na stolu stajalo bila je otvorena mogućnost DS-u da podrži Đilasa za gradonačelnika. Posle toga, tvrdi Šutanovac, više nisu razgovarali. Zašto je Dragan Šutanovac prepustio Balši Božoviću da pregovara sa Đilasom, ako je uopšte prepustio, i zašto Balša Božović nije, poput Čokića, rekao šta misli, ako je tačno da je bio za jednu listu sa Đilasom, ko će to znati? Posle je Šutanovac u intervjuu za „Danas" označio Đilasa i Pajtića kao ljude koji su finansijski devastirali DS, što je bio čist autogol. Potom se i famozni izveštaj o tome pojavio u režimskim medijima. I epilog je poznat.

„Drama je nastala zato što je Dragan Šutanovac napravio lošu procenu", kaže za „Vreme" sociološkinja Vesna Pešić. „Da je DS, kao što je na predsedničkim izborima podržala Sašu Jankovića, sada isto učinila sa Draganom Đilasom, nikakve drame ne bi bilo. Demokratska stranka bi prebrodila i ove izbore." Ipak, Vesna Pešić je jedna od onih analitičara poslednjih izbora koja trijumf Vučićevog režima i propast demokratske opozicije objašnjava nešto drugačijim razlozima nego što su to pogrešna procena Dragana Šutanovca ili neregularni izborni uslovi, koje razume se, niko ne spori. Razloge za propast demokratske opozicije naime traži u nestanku srednje klase u periodu tranzicije posle 5. oktobra.

U svom tekstu na sajtu „Peščanika" Vesna Pešić piše ovako: „Do toga je došlo u periodu intenzivirane tranzicije posle 5. oktobra, kada su se delovi srednje klase raspršili i izgubili ideološku i vrednosnu posvećenost demokratiji koju su negovali devedesetih godina. Jedan deo je dobio priliku da koristi državne resurse za sticanje poslovnih i finansijskih privilegija i postao zavisan, uvučen u režimske strukture. Oni su relativizovali ideologiju i demokratske vrednosti, što je omogućilo pretrčavanje iz jedne političke partije u drugu u zavisnosti od toga koja je na vlasti. To je postalo dominantno ponašanje. Drugi delovi srednjeg sloja su se razočarano izmakli u privatnost i dezertirali iz politike, dok je samo manji deo ostao politički aktivan u opozicionim strankama ili aktivno podržava pojedine političke stranke i pokrete."

Čokić čak kaže za „Vreme" da je sigurno 70 odsto ljudi u gradskom odboru bilo za Đilasa, ali da, pred Šutanovcem, koji je bio na sednici Gradskog odbora kad je odlučivano o kandidatu za gradonačelnika, nisu smeli da kažu ono što misle. „Ja sam rekao šta sam mislio pred njim i izašao iz stranke. Moj je stav bio i ostao da je režim Aleksandra Vučića bilo moguće načeti samo u jednoj koloni iza Dragana Đilasa. On nije imao nikakve uslove u pogledu mandata i to ga nije zanimalo

Konačno, izgleda da je najveći greh Demokratske stranke u protekle tri decenije to što nije ispunila svoj glavni cilj: nije uspela da demokratizuje društvo. Otud i hronična nepopularnost DS-a. To je teret koji stranka vuče sve vreme, od svog nastanka, s pauzom Tadićeve vladavine za čijeg vakta su demokrate doživele vrhunac svoje popularnosti i ušle u zonu, u poređenju s naprednjačkim, osrednjeg populizma. Ali i tada, kada je DS osvajao bezmalo milion glasova na parlamentarnim izborima ili 64 poslanička mesta (2007), nije imao apsolutnu vlast, nego je vlada pravljena sa Koštunićinim DSS-om i Dinkićevim G17+. DS je bio osuđen na kompromise.

Taj bi se, međutim, period popularnosti i DS-ovog lakog populizma posle kontrarevolucije petom oktobru koja je izvedena ubistvom Zorana Đinđića, mogao u stvari tumačiti i kao vrsta upodobljavanja stranke hronično nedemokratskim prilikama u Srbiji. Mada je iz tog vremena upamćeno nešto drugo, da se upravo Demokratska stranka potrudila da crveno-crnu koaliciju iz devedesetih prevede „na ovu stranu civilizacije". No, dosta o istoriji propusta. Još nije kasno za otpor. ¶

ZORA DRČELIĆ

NE PROPUSTITE NOVU EPIZODU "ZUMIRANJA"

POLITIČKE EMISIJE U PRODUKCIJI NEDELJNIKA "VREME"

ČETVRTKOM U 18H UŽIVO NA

WWW.VREME.COM

I NA YOUTUBE I FACEBOOK KANALIMA "VREMENA"

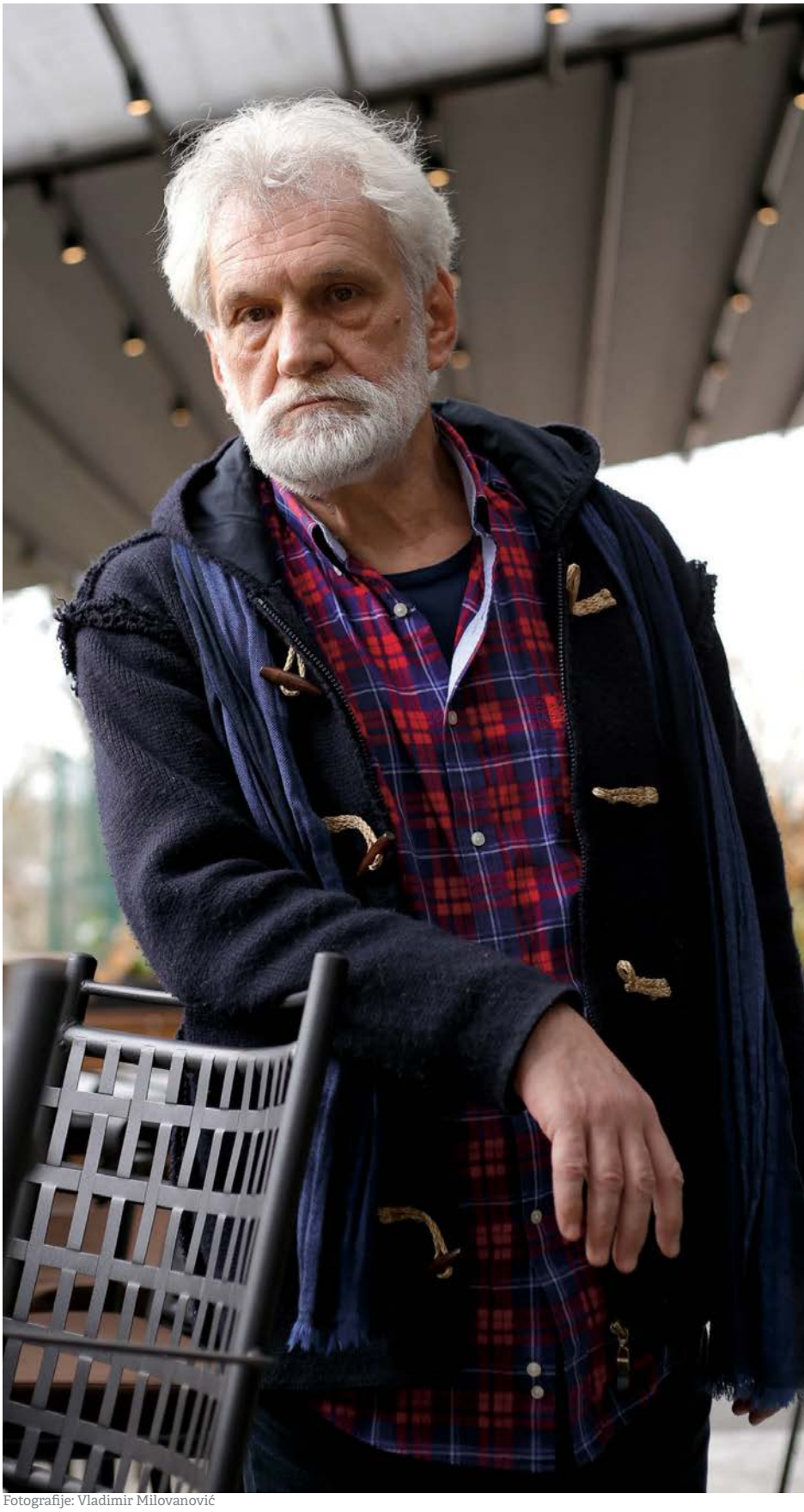
EMITUJE SE I NA OVIM LOKALNIM TV STANICAMA:

- TV ŠABAC
- TV SANDŽAK
- T1 ZAJEČAR
- TELEMARK ČAČAK
- TELEVIZIJA VALJEVO PLUS
- KRALJEVAČKA TELEVIZIJA KATV
- TV FORUM PRIJEPOLJE

I NA PORTALIMA JUŽNE VESTI I UŽIČKA NEDELJA

Razorna kombinacija neo

“Ako isključite poslodavce, samozaposlene, u Srbiji danas nema više od 1.400.000 zaposlenih. Od 600.000 članova SNS-a, njih koliko radi? Pa, radi verovatno 500.000, a to je onda svaki treći koji radi, a u javnom sektoru čak i mnogo više. Kojim načinom oni napreduju kad partije na vlasti imaju apsolutnu kontrolu nad kadrovskom politikom”

Fotografije: Vladimir Milovanović

Dve političke stranke, okosnice partijskog pluralizma u Srbiji još od njegovog nastanka, DS i SPS, svaka na svoj način platile su danak beogradskih izbora. Dok su demokrate na svom najjačem terenu ostale daleko ispod cenzusa, socijalisti su ga tek preskočili, ali sa prepolovljenim brojem svojih birača. Fenomen rasta ostao je privilegija relativno mlade partije, ali partije države, SNS-a, dok su pobednici iz redova opozicije praktično dva pojedinca: Dragan Đilas i Aleksandar Šapić. U razgovoru o fenomenima političkog i partijskog života kod nas, ali i trendovima u svetu, Zoran Stojiljković, profesor na Fakultetu političkih nauka BU i predsednik Ujedinjenih granskih sindikata Nezavisnost, kaže: “Demokratija je danas izbodena sa dve strane. S jedne, postdemokratskim pomeranjem koje je građane izbacilo iz politike, usled vladavine finansijske oligarhije, dok se ključne odluke donose na mestima koja nisu pod predstavničkom kontrolom. S druge strane je prostor populizma kojim je demokratija izgrižena do koske, bez imalo mesa. Ništa nije ostalo, pa čak ni poštena izborna demokratija.”

“VREME”: Kada biste morali da govorite u kategorijama iznenađenja i očekivanja, šta bi bilo to što vas je najviše iznenadilo u rezultatima beogradskih izbora?

oliberalizma i klijentelizma

ZORAN STOJILJKOVIĆ: Neko ko analizira procese političke pluralizacije već gotovo tri decenije ne bi smeo da bude iznenađen. Jedna stvar su, međutim, profesionalne analize, a sasvim druga stvar ono što kao građanin sa demokratskim kapacitetom očekujete da vidite. Znači, ništa me nije iznenadilo, samo su me po ko zna koji put mnoge stvari razočarale.

Potrebna je ozbiljna analiza onoga što se na našoj partijsko-političkoj sceni dešava od 2014-2015. godine, i što korespondira s onim što se dešava u svetu. Kod nas, odraz tih dešavanja jesu rast i dominacija sistema partije-države u kome je nadrastao SNS i Vučić. Taj fenomen mene razočarava s aspekta mnogih svojih demokratskih deficita, okupiranja države od strane partijskih struktura i razvojne stagnacije. A s druge strane, ono čime sam takođe razočaran jeste fenomen beskrajnog fragmentiranja opozicije i nesposobnosti te demokratske, reformske, modernističke orijentacije da se navikne da je izgubila na izborima i da se reformuliše, reintegriše i da konačno izbaci novu strategiju. Jer, nakon 2008. kad je SNS nastao iz radikala i ušao u proevropski politički smer, pravac političke kompeticije više nije isti. Ne možete sa starim frazama i starim podelama da budete ponovo na vlasti, morate da ponudite neki koncept izlaska iz krize koji se razlikuje od onoga što je sada dominantna priča. Kritika Vučića nije univerzalni recept i objašnjenje.

Zašto kao prelomnu uzimate 2014. godinu?

Zato što 2012. izborni rezultat demokrata uopšte nije bio loš. Za stranku koja je do tada bila na vlasti i odgovorna je za ekonomski pad posle nesnalaženja u krizi koja je tri-četiri godine razarala društvo. Efekti toga su da je Vučić sve to isto radio do 2014-15, kada je, pošto je stabilizovao vlast, prešao na neoliberalnu politiku. Ono što je meni fenomen jeste i pitanje šta je uopšte politika SNS-a i je li to populistička stranka. Populistička jeste sa stanovišta korišćenja političkih sredstava, načina političke komunikacije, stila, retorike, sa stanovišta toga da u krizi partija nemate razvijenu pluralnu partijsku strukturu nego samo vođu i sledbenike. Ali pitanje je šta je programsko-ideološki projekat SNS-a? Pa i kad govorimo o populizmu, mora da postoji kakvatakva slabašna ideologija. Šta je ideologija SNS-a? Čime se lider te stranke razlikuje od drugih? On sledi i Angelu Merkel, ali je istovremeno i na domaćem terenu naš Orban, kako je to moguće? Kako je moguć neoliberalni populizam na vlasti, da se pozivaš na narod, a vodiš neoliberalnu politiku protivnu interesima ogromne većine? Koji su rezultati te njegove neoliberalne politike?

Pogledajte zemlju u kojoj su najveće nejednakosti u Evropi, pogledajte zarade, privrednu politiku, klijentelizam i partijsko zapošljavanje u javnom sektoru, medijski monopol, eksperimente sa pravosuđem i nezavisnim državnim organima. Ili servilan odnos prema korporativnom kapitalu. Jeste li videli negde ovo što su oni radili sa štrajkom u Fijat Krajsleru i štrajkom u Goši? Da li nam nezadovoljstvo naših malih i srednjih preduzetnika nešto govori? Govori li nešto linearno oporezivanje? Poreske stope kod nas idu tek do 15 odsto, u Sloveniji i Hrvatskoj do 50 odsto i kad vam dođu demohrišćani iz Nemačke, iznenađeni su tako regresivnim porezima. A regresivan porez, kao što je kod nas, relativno najviše opterećuje najniže zarade. Umesto da je poput Robina Huda, vlast kao Super Hik uzme siromašnima još da bi dodala bogatima. Zašto još nema zakona o poreklu imovine?

Sve zajedno, to je razorna kombinacija neoliberalizma i partijskog kapitalizma, to je, dakle, još gore. Jer, neoliberalni kapitalizam je uređen procedurama i kakvim-takvim antimonopolskim zakonodavstvom. Ovde je neoliberalna priča bez institucija, bez procedura, periferijska, garnirana sa onim "nemojte mi galamom oko Jure rasterivati strane investitore" sa porukom koje bi se drugi stideli, a ovde se ponose – da imamo jeftinu radnu snagu.

Koliko je, pritom, za izbore važan način na koji Vučić sprovodi tu politiku, kroz javni nastup, gradeći svoju harizmu?

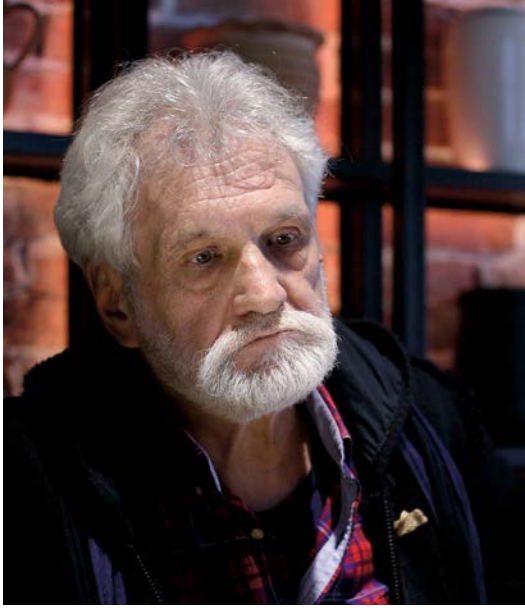
On je sprovodi tako što očekivano gomila sve prednosti i resurse u svojim rukama. Ali i pozivom na radoholičarstvo, Veberov protestantizam, upućujući poruku da mi treba da promenimo krvnu sliku i da budemo vredni, štedljivi, radeni i da je samo to put do izlaza. Da moramo da se žrtvujemo, zahvaljujući onima kojima je pre toga smanjio plate i penzije. Dokle god građani Srbije u sve to zajedno veruju i imaju lidera koji realno nema alternativu, biće moguće da on sprovodi neoliberalnu politiku, autoritarnu, a da se poziva na narod kome se direktno, bez posredovanja političara lišenih poverenja, svakodnevno obraća dugim monolozima.

"Vučić ne atrofira dok dobija. Šta mislite, koji će stampedo nastati kad padne na ispod 35-40 odsto"

S druge strane, ljudi sa nižim obrazovanjem ili siromašni koji čuvaju posao veliki su rezervoar za vladanje.

Uporedite, recimo, broj članova SNS-a sa brojem kako-tako regularno zaposlenih u Srbiji. U SNS su prvo govorili o 700.000 svojih članova, pa su u poslednje vreme spustili na između 450.000 i 500.000 članova, u proseku neka bude 600.000. Ako isključite poslodavce, samozaposlene, u Srbiji danas nema više od milion i četiri stotine hiljada zaposlenih. Od 600.000 njihovih članova, koliko radi? Pa, radi verovatno 500.000, a to je onda svaki treći koji radi, u javnom sektoru čak i mnogo više. Kojim načinom oni napreduju kad partije na vlasti imaju apsolutnu kontrolu nad kadrovskom politikom?

Kao sindikalni aktivista i istraživač društva imam potrebu da vidim i strukture odozdo, iz rakursa biračkog tela. »

Koji je njihov način razmišljanja? "Ovi iz opozicije su neozbiljni, nisu nikakva alternativa, druženje i glasanje za njih postaje mi nepotrebno i pomalo opasno, a ovaj na vlasti je jak ko brod, može da zaposli, a uživa i podršku Zapada." Stalno ponavljam, SNS nije običan izborni konkurent, to je sistem koji kaptira milion i osamsto hiljada glasova, ide i do dva miliona. Jedina je šansa opozicije da se ukrupni, da stvori neki sinergijski efekat i mobilizaciju, pa da ljudi poveruju da je izborni ishod neizvestan.

Duboko sam uveren da se ovolika politička neravnoteža razvojno nikad nije isplatila nekom društvu. Ovo je zato sistem negativne kadrovske selekcije i sistem kvarenja i bazičnog nivoa izborne demokratije.

Pad DS-a ispod cenzusa na beogradskim izborima, i to u koaliciji sa još dve stranke koje predvode bivši čelnici i funkcioneri DS-a, takođe je fenomen po sebi.

To je kazna njihovih bivših glasača, ali i činjenice da su neatraktivni mladima.

Gde su otišli njihovi glasovi, novim pokretima, novim-starim pojedincima?

I onima koji su završili ispod cenzusa i u apstinenciju.

Upravo zbog toga, jedna od postizbornih tema je kriza tradicionalnih partija i to kao globalni proces. Postoji li ona zaista?

Stav da je u postdemokratskom okruženju "era partijske demokratije prošla", preuzimam od Pitera Meira. Jedan od najjasnijih pokazatelja takvog stanja je "povlačenje" građana iz oblasti političkog delovanja, kao i velika doza političke ravnodušnosti, čak cinizma. Opadanje izlaznosti na izbore, kao i izborna nestalnost i neodlučnost, takođe su dobri pokazatelji. Dok se građani povlače u sferu privatnog, dotle se stranačka rukovodstva "povlače u institucije". Posledica toga je da je tradicionalni svet stranačke demokratije – mesto susreta građana i njihovih političkih lidera – izgleda sasvim napušten. S jedne strane, stranačka rukovodstva lek za finansijsko slabljenje političkih stranaka, uzrokovano najvećim delom značajnim opadanjem broja članova stranaka, traže u državnim subvencijama i kartelizaciji stranaka i ukupnog stranačkog sistema.

S druge strane, građani shvataju da jaz između "njihovog sveta" i "sveta partija" postaje sve širi. Stvorena je situacija u kojoj postoje dve odvojene, a sve češće i suprotstavljene strane: građani, koji su "od učesnika postali epizodisti ako ne čak i samo nemi posmatrači", i elita, koja je gonjena težnjom za ostvarenje ličnih interesa.

Ako je trend takav, može li se uopšte govoriti o demokratiji društava i koji bi to bio njen oblik?

Stvara se novi oblik demokratije aplauza, u kome "građani ostaju kod kuće, a partije vladaju". Izborna bitka za naklonost birača vodi se u medijima. Ključni razlog "zamora (post)demokratije", kako kaže Kolin Krauč, leži u "izbornom fundamentalizmu", stanju u kome se izbori cene, a izabrani preziru.

Radi se o tzv. partijskom paradoksu koji se ogleda u dijametralno suprotnim pogledima na političke stranke. Naime, političke stranke se doživljavaju kao umiruće, potpuno nebitne institucije, koje više ne predstavljaju bilo koga, ali istovremeno i kao institucije koje imaju potpunu kontrolu nad političkim životom nacionalnih država.

Koliko prepoznajete postdemokratske trendove i u našem društvu?

Reč je kao prvo o teatralizaciji politike, zato što se politika realno ne vodi više gde treba da se vodi, u parlamentu i nacionalnim vladama, već u biračima nedohvatljivim centrima moći. Vi napravite zakonski predlog, na primer, u socijalnom i antikoruptivnom zakonodavstvu, a onda vam ga potvrde evropske institucije. I onda se postavlja pitanje da li se mi ovde bavimo razvojnom strategijom ili samo socijalnim konsekvencama? Koliko god nekima Vučić bio moćan, on je ipak samo izvođač radova u regionu. Shodno tome, manevarski prostor politike je toliki koliki je. Onda se politika umesto realnih procesa odlučivanja, javnih rasprava, pluralnog procesa kreiranja javnih politika pretvorila u menadžment koji građanima nije interesantan. Kako sam već pomenuo, partije nikad nisu bile moćnije i nikad ih više nismo prezirali. To je paradoks koji dolazi iz ovih procesa, a to je na neki način na delu i kod nas.

Srećko Mihajlović i ja smo kritikovali DS još 2008. kroz priču o tome da se stranka kad napusti teren građana, partnerskih organizacija, civilnog društva, svoga sopstvenog članstva – seli u vlast. I onda na terenu atrofira kao stranka, u njoj više nema rasprave. To nije bilo dobro, to nije bilo u tradiciji DS. Ona jeste imala neke lomove po procedurama, promene koje su bile relativno pristojne i transparentne, ali onda ju je uhvatio proces gubljenja lidera sa kredibilitetom, duge senke odgovornosti za sprovođenje neoliberalne politike, neadekvatno reagovanje na krizu, pri čemu su sami sebe nazivali socijalno odgovornom vlašću. I tu više nije bilo ideologije, postali su manufaktura za eksploatisanje vlasti. To je bio proces pražnjenja politike od sadržaja. Ništa novo Vučić nije smislio, on je samo napravio korak dalje na ivici provalije. Zapravo, on sve to isto radi, samo još radikalnije.

Svejedno, i dalje ne vidimo znake njegove atrofiranosti.

Vučić ne atrofira dok dobija. Šta mislite, koji će stampedo nastati kad padne na ispod 35-40 odsto? Do sada je uspešno "navlačio" ostale, Ljajića i Krkobabića, uz pomoć mnogih dostigao 40 do 50 odsto, a sada polako guši SRS, isto to polako radi i SPS-u. Socijalisti su u odnosu na 2012. kada su bili onaj treći, nestašni igrač koga niste mogli odbiti, sada prepolovljeni. Još se drže zato što imaju odličnu infrastrukturu i fantastičnu poziciju u vlasti.

Jesu li to i glavni izvori fenomena SPS-a, jedine klasične stranke koja je opstala decenijama i to većinom na vlasti?

To je ozbiljna, respektabilna stranka uz sve gubitke i padanja, stranka koja se naslanja još na Titovo vreme. Imaju odličnu infrastrukturu na osnovu koje znaju u onoj zadnjoj kući u zaseoku kako će ko da glasa. Nju čine kadrovi koji su na jakim

“A ko je sada na vlasti? Stranke vlasti iz devedesetih, samo po promenjenom rasporedu snaga i sa promenjenim liderom. U međuvremenu, jedni su se presvukli 2008, a drugi 2002. godine”

pozicijama koje mogu da reprodukuju neke pozicije vlasti. Istina, sve slabije.

S obzirom na dozu distanciranosti SPS-a od vlastite prošlosti, postavlja se pitanje: šta se ovde suštinski promenilo od devedesetih?

A ko je sada na vlasti? Stranke vlasti iz devedesetih, samo po promenjenom rasporedu snaga i sa promenjenim liderom. U međuvremenu, jedni su se presvukli 2008, a drugi 2002. Uz priču o nacionalnom protekcionističkom interesu, što je sad trend u istočnoj Evropi, ali i na Zapadu, krenuli su i sa umerenim reformama. Politička darovitost ne može se sporiti ni Dačiću ni Vučiću. Zvuči grubo, ali ko je u sadašnjoj opoziciji, posle Đinđića, imao taj potencijal za promene?

Samo u retorici ili i u praksi?

U retorici, ali i u praksi. Vučić je rekao: niko više, pa ni mi, nećemo vladati na stari način. Naučio je da mora da ima odgovore na velika pitanja, potpuno drugačiju strategiju i da sve to prati vidljiva kadrovska promena. Isto tako i DS mora da nađe nultu tačku iz koje će poći u promene.

Koliko je, uslovno rečeno, izborni uspeh Đilasa i Šapića rezultat takvog puta?

Partijske etikete su prestale da znače pogotovo u opozicionom prostoru i birači su počeli da se opredeljuju za pojedince. Uostalom, to su ipak gradski izbori, koji u prvom planu drže pojedince za koje se pretpostavlja da su sposobni menadžeri. Kod Đilasa su bile važne dve stvari. Prvo, što je neke rezultate već imao, ali i to što je postao meta koju nije naročito produktivno gađati. Jer sve što su rekli za njega, on može da pobije samo jednom rečenicom: ako to znate toliko dugo, zašto me niste uhapsili? To je jedno, a drugo podrazumeva to što je zauzeo zanimljivu poziciju. U jednom razgovoru sa našim aktivistima iz sindikata Nezavisnost rekao je nešto što je potpuno drugačije: nisam za liberalni kapitalizam, nisam za sveopštu privatizaciju, mislim da velika preduzeća mogu da opstanu u javnom vlasništvu vođena dobrim, profesionalnim menadžmentom. Rekao je: kome su to samo strane investicije pomogle da se razvije ako nije imao sopstvenu razvojnu strategiju, sumnjiva su mi javno-privatna partnerstva ako nisu kontrolisana, kao način izvlačenja javnog kapitala. Neko ko hoće da pravi, uslovno rečeno, široku koaliciju demokrata Srbije mora upravo tako da razmišlja – čime će se razlikovati od vladajuće, oficijelno proevropske ponude.

Mogu li se, u istom tom ključu, posmatrati pokreti i njihove nove prakse, van partijskog establišmenta? Imaju li oni prirodnu prednost u doba “krize partija”?

Tu možemo govoriti o Ne da(vi)mo Beograd kao o malim pokušajima da se iz lokalnih inicijativa, iz praktičnog angažovanja, deložacijama, zauzimanjem prostora, očuvanjem javnog interesa nešto napravi. Novi izazivači iz opozicionih klupa nisu zapravo populisti, sa izuzetkom Boška Obradovića i Dveri.

DJB su, recimo, neskriveni pretendenti na poziciju nove elite bez naročite potrebe da se udvaraju narodu i bez popularnog tribuna. Što se tiče Belog, mislim da ga precenjujemo – ima li tu išta izvan političke parodije – posebno sada nakon njihovog rascepa?

A šta ćemo tek sa antipartizmom i antiliderstvom kod nas “omiljenog i masovnog” građanskog samoangažovanja? Radi se zapravo o opštem trendu traganja za izlazom iz krize partijske odnosno nacionalne demokratije.

Još od vremena kad sam ja studirao, postojale su teorije kako partije treba zameniti nekim drugim strukturama. Bilo je pokušaja recimo sa “zelenima” u Nemačkoj koji su imali promenljive poslanike sa kratkim mandatima, decentralizovanu strukturu. Iz toga se videlo da u klasičnim partijskim utakmicama ipak mora da postoji fleksibilna, ali čvrsta i jasna struktura.

Prednost dajete klasičnoj partijskoj organizaciji?

Pokreti koji se distanciraju od tradicionalne partijske strukture ipak moraju da se pretvore u nekakvu partijsku strukturu ako ulaze u zvanični predstavnički sistem i moraju da nastupe sa političkim programom, makar od nekoliko tačaka. A snaga koja treba da nosi izbore treba da okupi sve izborne resurse, treba da se umreži, ukrupni i dobije neke partijske forme. Posle 40 i više godina eksperimentisanja ne vidim ništa drugo nego neki inovirani kriptopartijski oblik koji bi se istina kao politika konkretnih zahteva i ljudi vratio u život, u javni prostor.

Postoji li mogućnost za DS, da se uprkos neprelaženju cenzusa, a zahvaljujući tradiciji i infrastrukturi, regeneriše i ponovo postane stožer promena?

Svi moraju da vide zadatak u tome kako doći do šire stranačke unije. Na političkoj mapi prostor za takvu poziciju postoji, ali ne piše da će to biti DS. Mogućnosti su razne, mogu se oni zvati, na primer, i Demokrate Srbije, kao neka federacija stranaka, koja formalno čuva to DS, ali to nije samo Demokratska stranka.

Neophodne su i nova strategija i novi pristup građanima i novi i drugačiji imidž.

U Đinđićevom poslednjem javnom govoru studentima, početkom marta u Banjaluci, on kaže da Srbija mora da shvati globalizacijske procese, da shvati da je industrijsko društvo postalo informatičko društvo usluga i znanja, da naući veštinu surfovanja između interesa velikih, negujući demokratske, evropske vrednosti.

U drugom delu, koji po mom mišljenju može da posluži kao ideja šta treba da radi opozicija, govori kako politika nikad neće postati tehnologija mada su njemu lepili ono “stranka kao preduzeće”, da mora da komunicira sa idejom socijalne pravde u smislu jednakih šansi i mogućnosti za sve talentovane jer je to razvojno dobro i da se mora voditi u korist najsiromašnijih. I, naravno, govori o odgovornosti za rezultate.

Morate onda da se zapitate: ko je iz svega toga izvukao neku pouku? ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Njihov grad

Kao i na republičkim i pokrajinskim, i na beogradskim izborima je sejanje mržnje prema „neprijateljima“, to jest lopovima, to jest opoziciji, bila jedna od glavnih disciplina esenesovske kampanje. Ona je sama po sebi bila objava rata urbanom duhu koji je ustuknuo pred naletom primitivne agresije koja sve deli na „nas i njih“

Rezultati lokalnih izbora u Beogradu održanih 4. marta 2018. godine analizirani su uzduž i popreko. Zaključci su isti kao nakon parlamentarnih i predsedničkih izbora, koje su ubedljivo dobili Aleksandar Vučić i Srpska napredna stranka sa prilepcima.

Ukratko: razjedinjena opozicija predvođena liderima sa velikom sujetom i sa malim sredstvima poklekla je pred monolitnom vladajućom strukturom sa neograničenim sredstvima, koja se nije libila da zloupotrebljava sve raspoložive državne resurse ; opozicioni lideri nisu uspeli da se probiju izvan kruga malobrojnih istomišljenika koji gledaju „američku“ televiziju N1, čitaju „Vreme“, NIN ili „Danas“, informišu se preko društvenih mreža i „ne poznaju nikoga ko glasa za SNS“; građani nisu pohrlili na birališta da skinu sa vlasti bahate, neotesane lažove ubeđeni da su „svi lopovi isti“, da na njihov život ne bi uticalo da „sjaše kurta da bi uzjahao murta“, da je i ovako i onako sve beznadežno; besomučna olajavanja neistomišljenika na Pinku i u „Informeru“, RTS koji je savio kičmu, balerine, glumci, sportisti i lekari koji su se priklonili esenesovkoj izbornoj mašineriji i Angela Merkel koja je opet jednom primila Vučića neposredno pred izbore učinili su svoje. Aleksandar Vučić je sa podrškom četvrtine birača i u Beogradu obezbedio sebi apsolutnu vlast.

Još kraće: nije samo dobio izbore nego je rasturio i sve svoje protivnike ubio u pojam. Jer, ako u Beogradu nisu (nismo) ništa uradili, drugde nemaju (nemamo) šta da traže (tražimo). I nikakvo zapomaganje da su esenesovci postizali golove iz ofsajda ili da potplaćeni sudija nije svirao penal za Šutanovca ne pomažu. Predvodnici opozicije prosto nisu bili dorasli utakmici u koju su se upustili.

I, na kraju krajeva, ko je gotovo polovinu beogradskih apstinenata sprečavao da idu da glasaju? Kada je Vojislav Koštunica 2000. godine na izborima za predsednika Savezne Republike Jugoslavije pobedio Slobodana Miloševića, izlaznost je bila 71,55 odsto uprkos neažuriranim biračkim spiskovima i sa sve Kosovom.

STRAH

Nabrajati fakte koji su doveli do pobede radikalskog hibrida u „našem“ gradu je jedno, a pokušaj da se opiše postizborno osećanje nešto drugo. Ja se, recimo, prvi put osećam nelagodno u gradu u kome sam rođen. Devedesete godine jesu bile duge i opasnije od ovoga što živimo sada, ali u Beogradu se uprkos svemu u ono vreme osećala želja za otporom, u getu su živeli ljudi spremni da se uhvate u koštac sa bahatim, lažljivim siledžijama. Makar sam ja imao takav utisak. Sada imam utisak da se povlačimo pred njima, da je elementarna pristojnost ustuknula pred izvornim primitivizmom i siledžijštvom.

U Vučićevoj demokratiji većina ljudi zaposlena u javnoj službi ne usuđuje se da pod imenom i prezimenom javno kaže šta politički misli, ne smeju da odu na neki protest protiv vlasti da ih neki potkazivač ne bi prepoznao i da ne bi dobili otkaz. Mnoge istaknute ličnosti ne žele više da javno kritikuju vlast, da se previše eksponiraju, jer nisu više spremne da ih provlače kroz pinkovsku i informersku kanalizaciju. Poslovni ljudi ne žele da izgube poslove ili završe u zatvoru. Čak se i deca u školama mahinalno uzdržavaju od pošalica na račun „onog što se ceri, kuka i puva se“ da ne bi pali u nemilost nastavnika i dobili manju ocenu.

Može ova vlast da otpusti ili uhapsi jednog nastavnika ili privrednika koji šuruju sa opozicijom; novinara javnog servisa koji bi se usudio da postavi neko nezgodno pitanje. Može i njih sto i hiljadu da otpusti i šikanira, ali ne bi mogla da kažnjava hiljade njih. Samo što niko neće da bude prvi držeći se one Čorbine „za ideale ginu budale“.

PRIHVATANJE

Tako je SNS metastazirao i proširio se i na Beograd. Većina Beograđana kao da je ušla u petu fazu sučeljavanja sa bolešću: posle poricanja, gneva, cenkanja i potištenosti nastupilo je prihvatanje. Tu su negde i samosažaljenje i samoobmana.

Prihvatanje se kod jednih manifestuje kao izborna apstinencija i povlačenje u sebe, dok se drugi na ovaj ili onaj način priklanjaju SNS-u – da spomenutim balerinama, pevaljkama i drugim umetnicama pridodamo još i novinare. Biće više berićetnih koncerata, biće dobrih sponzora, naći se neki poslić u opštini za dete i svekra, skinuće sebi poresku inspekciju sa vrata.

Floskula Vučićevih aktivista (i) na beogradskim izborima je bila da opoziciju pokreće samo mržnja prema Vučiću i

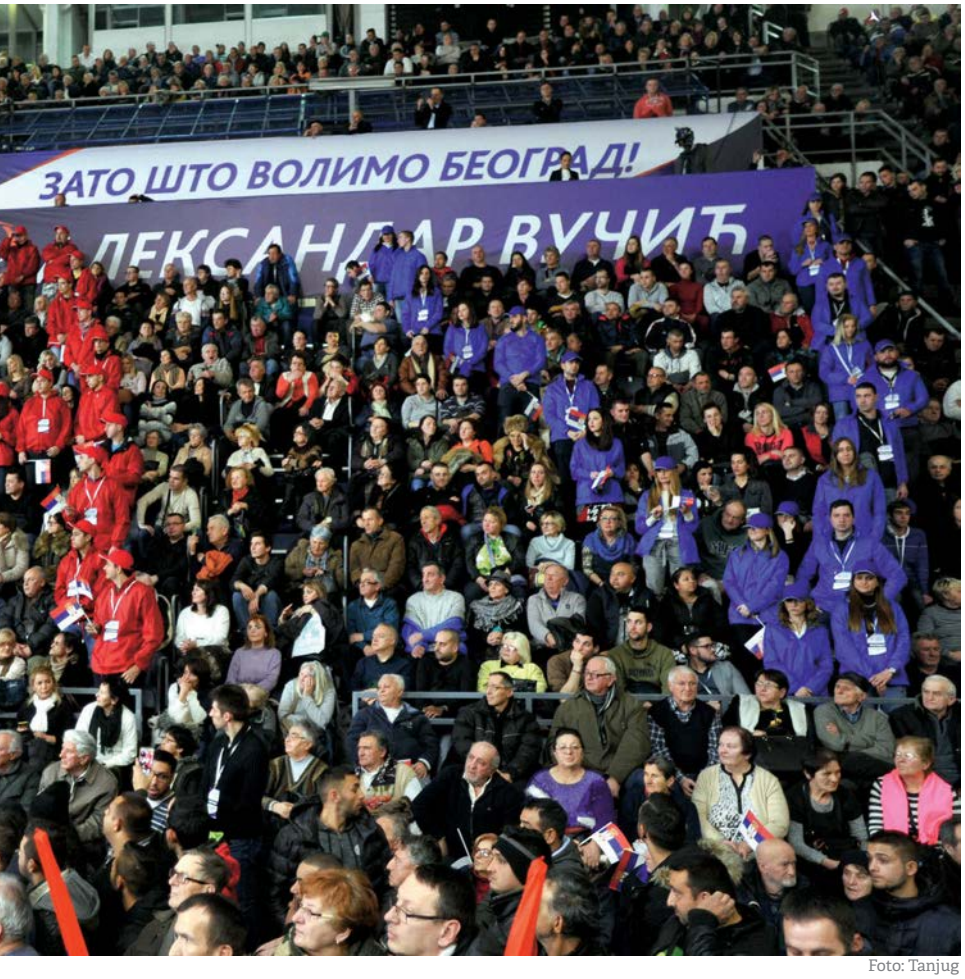

Foto: Tanjug

Devedesete godine jesu bile duge i opasnije od ovoga što živimo sada, ali u Beogradu se uprkos svemu u ono vreme osećala želja za otporom, u getu su živeli ljudi spremni da se uhvate u koštac sa bahatim, lažljivim siledžijama. Sada se povlačimo pred njima

pristup beogradskoj kasi". I sam predsednik svih članova i simpatizera SNS-a sa zvaničnom titulom „predsednik Srbije" stalno priča kako ga svi mrze jer ne da lopovima i špijunima da dođu na vlast.

U crno-belom esenesovskom sistemu „nas i njih", u kome „mi" moramo stalno i preventivno da gazimo „njih" da ne bi došlo do „makedonskog scenarija" ili da se, ne daj bože, ne bi ponovio „5. oktobar", to ima smisla: svako ko ne obožava Vučića mora biti da ga mrzi i te mrzitelje valja pobediti jer remete harmoničnu ljubav vođe prema narodu i naroda prema vođi. Zastrašujuća je pomisao na to šta bi moglo da se desi da Vučić s vremenom stvarno poveruje da ga svako ko ga kritikuje mrzi. Ovako samo laže.

Pritom dominantno osećanje protivnika esenesovske bahatosti nije nikakva mržnja, već gađenje. Uspeli su da velikom broju ljudi zgade politiku, što im je i bio cilj.

ESTETIKA I ETIKA

Nešto manje je zastrašujuće mirenje sa tim da će nam neki drugi Mali sa sve Vesićem biti gradonačelnik uprkos, ako ničemu drugom, slučaju „fantoma u Savamali".

Posmatram ovu organizaciju kućepazitelja u nastajanju, komunalce kako se šetaju gradom i nemam osnova da pomislim kako će oni raditi u interesu građana, a ne SNS-a. Sa gađenjem prolazim pored pevajućeg vodoskoka na Slaviji, gledam urbani pejsaž koji grde čirevi Beograda na vodi, novogodišnju rasvetu koja nakaradno mesecima visi na ulicama sa sve onom džinovskom jelkom od osamdeset i kusur hiljada evra, spomenik Borislavu Pekiću, nervira me kako uniformišu naličje Beograda popločanim pešačkim zonama, kako od mog grada prave njihov grad.

Ali hajde, to je, kada se izuzmu malverzacije koje stoje iza toga, stvar estetike, možda se to većini sviđa. Drugo pitanje je kakvu korist Beograđani imaju od onih prišteva od nebodera nazvanih „Beograd na vodi" i šoping mola koji sledi, što bi trebalo da bude prva i osnovna urbanistička misao. Šetalište je moglo da se sredi i bez toga, bogatije za sportske terene i parkove.

Poražavajuće je, međutim, šta se u glavnom gradu Srbije dogodilo sa etikom. Po prirodi stvari, stanovnici većih gradova trebalo bi da budu liberalni i tolerantni, jer gradovi privlače najrazličitije ljude; nagomilani na uzanom prostoru, stanovnici gradova su prinuđeni da budu tolerantni.

Kao i na republičkim i pokrajinskim (u onoj jednoj pokrajini koju nisu izgubili u ratu), i na beogradskim izborima je sejanje mržnje prema „neprijateljima", to jest lopovima, to jest opoziciji, bila jedna od glavnih disciplina esenesovske kampanje. Ta kampanja je sama po sebi bila objava rata urbanom duhu, ustuknulom pred naletom primitivne agresije, koja sve deli na „nas i njih".

NISU SVI ISTI

Uverljivu pobedu u Beogradu Vučiću je donelo to što se veliki broj Beograđana dao ubediti da su svi političari lopovi, da su svi oni isti. Prvo, nisu svi lopovi. Drugo, ni svi lopovi nisu isti.

Osamdesetih godina moj otac je vozio ford taunus. Neko je preko noći ukrao prozor, ručice za prozor i tapacirung na levim, prednjim vratima. Uviđavni lopovi su u jednoj pregradi uredno ostavili šrafove sa sve maticama. Uzeli su samo ono što im je trebalo. Ovi radikalski, to jest esenesovski lopovi uzeli bi i što im treba i što im ne treba, poneli bi sve što mogu da ponesu, a ono što ne mogu bi razbucali. ¶

ANDREJ IVANJI

OD PETKA NA WWW.VREME.COM
I NA NAŠEM YOUTUBE KANALU
GLEDAJTE SNIMAK SPECIJALNOG IZDANJA
POLITIČKE EMISIJE "ZUMIRANJE"
U PRODUKCIJI NEDELJNIKA "VREME"
POSVEĆENE KOSOVSKOM DIJALOGU.

GOSTI: SONJA BISERKO I SANDA RAŠKOVIĆ IVIĆ
VODITELJ: DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

EMITUJE SE I NA SLEDEĆIM LOKALNIM TV STANICAMA:

- TV ŠABAC
- TV SANDŽAK
- T1 ZAJEČAR
- TELEMARK ČAČAK
- VALJEVO PLUS
- KATV KRALJEVO
- TV FORUM PRIJEPOLJE

I NA PORTALIMA "JUŽNE VESTI" I "UŽIČKA NEDELJA"

TEOFIL PANČIĆ

Anatomija jednog murala

Orgija ispraznog „zoranološkog“ blebeta koja se svakog dvanaestog marta slegne na Srbiju gora je od zaborava

Je li nadobudni samodržac i ovog 12. marta položio cveće na grob, ili na mesto ubistva Zorana Đinđića? Ili je to umesto njega učinila ona „mis'im, znaći“ punjena ptica od premijerke? Da li je i ovog dvanaestog marta onaj „0.2“ nesrećnik „šetao za Zorana“, u društvu svih 17 fanova i prolaznika? Da li se u nekoj drugoj koloni okupilo ono malo preostalih „žutih“, pokislog im perja? Jesu li dežurne narikače i kojekakva samoproglašena politička siročad sa Bebine farme otkukali/a/e svoj ritualni obavezni sastav po novinama i internetima? Znate već onaj refren, kako je Đinđić bio najveći od svih divova koji su ikada hodali (srpskom) zemljom, ali ga mi, srpski bednici vulgaris – osim njih nekoliko, probranih na nekom misterioznom metafizičkom konkursu – nismo bili dostojni?

Da, odgovor na sva gore navedena pitanja je, na žalost, pozitivan. Zašto „na žalost“? Evo zašto: kome to treba? Šta je u ovoj zemlji i u našim životima bolje zahvaljujući tome? Da li je makar Đinđićevo filozofsko i političko delo življe i prisutnije nego što bi bilo inače? Ne, štaviše: bilo bi življe bez njih. Svi akteri i participanti *komemorativnog malograđanskog konsenzusa* oko Đinđića zapravo ga sabijaju sve dublje u zemlju, ako razumete šta hoću da kažem.

Nema tu, dakle, autentičnog političkog, građanskog, intelektualnog ili estetskog čina, nema tu ničega osim duhomorne praznine koja slavi samu sebe i udobnost svoje egzistencije u senci pokojnika (koji bi se bar za neke od njih zdravo začudio odakle oni uopšte tu) sve tobože slaveći – a zapravo: kičasto prekomerno sladeći i obogotvorujući – talentovanog i osebujnog političkog mislioca lišenog prave prilike (ili vremena) da pokaže koliko daleko je u stanju da ide u ostvarivanju svog više liberterskog nego liberalnog programa. Kakav je Srbiji, ogrezloj u paraorijentalnoj lenjosti misli i dela, nasušno trebao, a treba joj i danas, ali ga danas niko ozbiljan ni ne nudi.

Koliko bi samo bilo lepše, čišće i časnije da je Srbiju na godišnjicu ubistva prekrila tišina, tu i tamo tek prekinuta ponekim šmrcajem okasnelog jedanaestomartovskog žalobnika za Miloševićem! U toj bi ćutnji možda bilo respekta, a ne zaborava; zaborav je, naprotiv, ova orgija ispraznog *zoranološkog* blebeta koja se slegne na Srbiju svakog dvanaestog marta, i to svake naredne godine u obliku nepodnošljivijem od dotadašnjih – kao da neko pokušava da ispita granice do kojih to može da ide, a da nam se nebo ne stropošta na glave. Zaludan posao: granica nema, dna još manje.

U tom je smislu – obratite pažnju na ovo – kao pravo osveženje došlo ono što se dogodilo u Novom Sadu, gde su nepoznati počinioci prešarali sprejom table s imenom ulice dr Zorana Đinđića (smeštene inače u univerzitetski kampus, kao da je Đinđić bio „samo“ profesor) te išarali murale posvećene njemu. Zašto osveženje – zar je to nešto lepo? Ne: pre će biti da je užasno. Ali, ko kaže da osvežava samo lagana, prijatna kišica? Ponekad umesto nje dobijemo oluju koja počupa stabla i napravi haos. Ali ipak pročisti vazduh, makar i pukom greškom i nepažnjom. *Energijom zablude*, što bi rekao Šklovski. Jer, radi se o nečemu drugome. Akt simboličkog brisanja Zorana Đinđića, nesumnjivo neprijateljski prema njemu i njegovom političkom nasleđu, akt je *nedvosmisleno politički*, smešten usred matičnog toka vruće istorije, akt koji Đinđića doživljava ozbiljno i poštuje ga kao protivnika: kao nekoga *i dalje opasnog*, da budemo načisto. Takvom se tipu ne dižu njanjavi spomenici u ime „zahvalne države“, i to baš one koja se doslovno svakodnevno ritualno olakšava po svakom pojedinačnom temeljnom određenju njegovog filozofskog i političkog ubeđenja. To je akt, drugim rečima, koji ga ne tretira kao neutralni, univerzalno (ne)upotrebljivi simbol nečega baš zgodnog za pokazivanje i za pozivanje na to kao na sopstveno nasleđe (u koje se, po potrebi, može učitati pretty much bilo šta što je nekome trenutno potrebno) nego kao zastupnika konkretnog, nimalo neobavezujućeg sistema vrednosti, izgrađenog oko građanske zrelosti, suverenosti i slobode kao oko potpornih stubova. Oko svega onog, dakle, čega je Vučićeva Srbija dosledna negacija, čak parodija.

Ako nekome još nije jasna moja poenta, spreman sam da mu je nacrtam, kao na zidu: nepoznati počinioci iz Novog Sada čine mi se politički relevantnijim faktorima od znatne većine poznatih nepočinilaca koji su se i ovog dvanaestog marta izređali nad Đinđićevim grobom samo zato da se uvere da je bezbedno mrtav. Tužna je to sudbina i za političke vizionare manjeg kalibra od Đinđićevog, i čovek onakvog dara, pronicljivosti i političke veštine zaista je nije zaslužio. Umesto nedostojnih kvazisledbenika i ostale nušićevske ožalošćene družine, Đinđić zaslužuje kvalitetne protivnike, osporavaoce, izazivače; oni najbolje potvrđuju da je živ i opasan, a ne mrtav i svačiji najbolji drugar, svačiji „Zoran“. Naravno, bilmezi koji šaraju murale nisu baš, hm, kvalitetni, ali nešto, nekakav početak ipak jesu... Zamislite kako bi tek bila strašna ova godišnjica bez njih?! Da ima ičega posle smrti, Đinđić bi se, siguran sam, samo njima obradovao. ¶

SLOBA I MIRA PONOVO MEĐU NAMA

“Svi koji očekuju pravdanje ili osuđivanje Miloševića biće silno razočarani jer, mi se time nismo bavili. Mene je u kontekstu Miloševića u spisateljskom smislu najviše zanimalo da se bavim izvornim poimanjem stvarnosti Mirjane Marković na osnovu njenih memoara kako bih dokazala jedan potpuni autizam, autoritarnost autizma koja je nas jako bolela, i protiv koje sam se ja, kao socijalno svesno biće, borila”

Prošlonedeljna premijera pozorišne predstave *Lift: Slobodan šou* izazvala je ovacije, kritiku, ljutnju, vređanje. Strani mediji, a ne samo domaći, izveštavali su o njenoj realizaciji u izuzetno velikom broju. Predstava je postala tema o kojoj se priča. Kao da je Bitef, reklo bi se, a ne deo redovnog repertoara.

Lift: Slobodan šou je predstava o životu bivšeg vladarskog para Milošević, a igra se na Kosovu, što su i osnovni razlozi pomenutog interesovanja. Premijerno je prikazana u Gračanici u izvođenju Narodnog pozorišta u Prištini i režiji Nenada Todorovića. Ovo je prva predstava o Slobodnu Miloševiću i Mirjani Marković, pa zato beležimo sve njene učesnike: igraju Ivana Kovačević, Dejan Cicmilović, Milorad Kapor, Anika Grujić, Milena Jakšić, Jelena Orlović, Tamara Tomanović, Jovan Zdravković, Uroš Novović, Vasilj Adžić, Marko Panajotović i Omladinski hor “Glee Srbija” pod vođstvom Dimitrija Dimitrijevića. Kompozitor je Marko Grubić, autor scenografije Vuk Dautović, kostim Aleksandar Kovačević i videa Igor Marković.

Sa Jelenom Bogavac, autorkom dramskog teksta ove predstave, razgovaramo neposredno pred novu proveru *Slobodana*, u Narodnom pozorištu u Beogradu.

“VREME”: Kad bih vas pitala da li ste *Lift: Slobodan šou* realizovali zato što su Slobodan Milošević i njegova supruga Mirjana Marković siguran adut za uspeh predstave, pretpostavljam da biste negirali.

JELENA BOGAVAC: Čula sam da je i to jedna od teza o predstavi, čak me je taksista pitao otkud to da me zanima estrada, a direktor Doma kulture Gračanica Živojin Rakočević je izjavio za “Večernje novosti” da je napravljen dobar trik. Ljudi koji se dugo kuvaju u tom čabru na Kosovu, mnogo puta su za slobodnu reč doživeli odvratne konsekvence, svi to znamo. Ta mržnja i ta netrpeljivost, agenda mržnje, tamo je toliko uspostavljena da ne može da se prekorači. Moje slobodno građansko poimanje iz kruga beogradske dvojke može tamo da otključa usta ljudima da govore o svojim problemima, ali da li to njima donosi dobro? Naravno da sam razmišljala i o tome. Ja i dalje egocentrično govorim da im svaka istina donosi dobro.

Po nekim reakcijama na premijeri u Gračanici, reklo bi se ili da niste u pravu, ili da predstava ne govori istinu.

Predstavu je napustilo petoro ljudi, jedan s rečima “nećete vi meni moga heroja!”. Posle čujem da su to lokalni espeesovci. Posebno veliko iznenađenje ove premijere, govorim svoj utisak, bila je neverovatno agresivna reakcija albanskih intelektualaca. Prvi put sam tad shvatila da sam iz svoje bitefovske slobode utrčala u vreme koje više ne živim.

Zašto su Albanci bili protiv predstave s obzirom da im je politika Slobodana Miloševića prema Kosovu omogućila takozvanu nezavisnost.

Foto: Vladimir Milovanović

Foto: Vican Vicanović / privatna arhiva porodice Milošević

Tako nešto je strašno ako izgovorite na Kosovu, mada je to istorijska činjenica. Albanski intelektualci su mi zamerili da nisam navodila albanske žrtve, što nije tačno, mogu da im podvučem replike u tekstu o tome. Tekst je dokumentaristički čista istina. Preuzela sam transkripte od Marka Vidojkovića, deo Mirine vizije sveta iz njenih memoara, Hag smo naravno do tančina proučili, koristili smo snimke telefonskih razgovora kojih ima u svakoj knjižari. Bio je ovo težak proučenjački proces iz koga smo sakupili restlove banaliteta njihovog vladanja, znajući da ako uđemo u otkrivanje njihove krivice da ćemo upasti u ćorsokak koji nije uspeo ni Hag da reši. Predstava ne dokazuje ratne zločine niti treba da ih dokazuje, imaju sud za to. Predstava je u estetskom, etičkom i formalnom smislu jedan dosledni postdramski savremeni tekst.

Pomislio bi čovek da su Sloba i Mira možda ne baš zastarela, ali trenutno sigurno nedovoljno atraktivna tema.

I ja sam tako mislila, ali tema se jednostavno pojavila. Nenad Todorović je predložio da istražujemo temu lifta, znali smo za nekoliko neverovatnih zapleta koji su se tokom bombardovanja i građanskog rata desili u liftu u Kosovskoj Mitrovici, a lift je pritom i dobra metafora – stoznačna a jednostavna. Ispostavilo se da je zajednički imenitelj priča koje smo o tome prikupili – bračni par Milošević. Ja se mnogo bavim dokumentarnim teatrom, dokumentarnim postdramskim tekstom, i navikla sam da tekstove formiram kroz intervjue. Ta dramaturgija je zaguljena zato što u sebi ima nečeg manipulativnog, ali u trenutku kad dramaturški manipulišem materijalima trudim se da to radim za dobro njegove istine. Tako je bilo i sa ovom predstavom. Bavili smo se sudbinom naših saradnika i svojom, u devedesetim godinama. Tema je odjeknula. Međutim, kao što smo neprestano ponavljali novinarima: svi koji očekuju pravdanje ili osuđivanje Miloševića biće silno razočarani jer, mi se time nismo bavili. Mene je u kontekstu Miloševića u spisateljskom smislu najviše zanimalo da se bavim izvornim poimanjem stvarnosti Mirjane Marković na osnovu njenih memoara kako bih dokazala jedan potpuni autizam, autoritarnost autizma koja je nas jako bolela, i protiv koje sam se ja, kao socijalno svesno biće, borila.

Zašto ste izdvojili samo detalje iz njihovog privatnog života i to, kako kažete, banalne detalje? Uobičajeno je da se predstave zasnovane na dokumentu o istorijskim ličnostima i događajima bave elementima njihovog života koji su uticali na društvo.

I lično je političko, samo je pitanje strategije koju bira politički komad. Ja frejmujem istoriju da bih u nju stavila malog čoveka. Moja empatija za malog čoveka je preizrazita, i svaki moj umetnički postupak ide za malog čoveka i od malog čoveka. Pričam o vladarskoj porodici da bih pokazala kako se živi pod njom. Kad se čita tekst ove predstave, čovek vrišti od smeha zato što oseća pražnjenje: zamisli kroz šta sam prolazio! Gomila banalnih budalaština: da li je voda u bazenu dovoljno topla, da li ćeš da operišeš nos. Sasvim je sigurno da je svaki političar i banalan, ali meni te banalnosti nisu služile da dokažem da je Milošević bio takav, već da banalnost učinim vidljivom.

Moguće da je upravo to ono što ne odgovara publici: vi predstavom hoćete da kažete da je njenim životom vladao neko banalan...

Da, baš to. Korišćeni su jezik i sredstva brodvejskog mjuzikla zato što je Miloševićev život koji pokazujemo njegov kontekst. Na primer: došao Čeda Jovanović da uhapsi Miloševića, a Mira kaže: to je onaj sa protesta, jao, setila sam se protesta, tada sam bila u Indiji, tamo je socijalizam, komunizam, a tih dana u Beogradu narkomani neki užasni su se tresli! Način na koji ona priča o protestima nije moja stvarnost, to je njena stvarnost, ja sam za vreme protesta bila u grupi koju ona opisuje kao narkomani koji su se tresli! Kao da ste u Monti Pajtonu! Prvi deo predstave je takav. Drugi deo su životne ispovesti učesnika predstave. Drugi deo je takođe životno banalan, ali nas urniše zato što je to naša banalnost. Svakom od motiva koji je otvoren u prvom delu, ja u ispovestima postavim kontramotiv. Mira priča o porodičnom napretku kroz stanove, zavese, fotelje, a u drugom delu Jelena Orlović rođena 1993. godine u Štrpcu, menja osam adresa za tri godine. Cicko, Dejan Cicmilović koji glumi Slobu, priča da je 24 sata proveo u kanalizaciji i da je tada osedeo. Palo mu je na pamet: završićeš u kanalizaciji, a nijedno dete nisi uspeo da napraviš. Sad ima troje dece. Ili, Ivana Kovačević, koja glumi Miru Marković, priča da su '99. otišli na more, porodično njeni roditelji i njene tri male sestre. Jednog dana neko im je javio da se ne vraćaju zato što su im Albanci ušli u stan. Pare za more su potrošili. Tata je zubar, pravio je zube po Srbiji. Dao im je novac da kupe zimske jakne. Sestrica joj kaže: 'ajde molim te da nađemo neke jeftinije jakne da nam ostanu pare da kupimo mami i tati po jedan džemper da im ne bude hladno. Ko posle toga može o Mirinim stanovima da razmišlja pozitivno, taj je stvarno lud. Ili zlonameran. Njene i Slobine devedesete nisu naše, a njihove su skrojile naše. To je teza toliko jednostavna i očigledna da je ne treba objašnjavati.

Da su demokratske promene uspostavljene, za ovu predstavu ne bi bilo potrebe. Ali u trenutku kada bliska istorija počinje da liči na dnevna događanja, važno je podsećati se bliskih istorijskih činjenica. Eto, ako nekom nije jasno, to je namera ove predstave

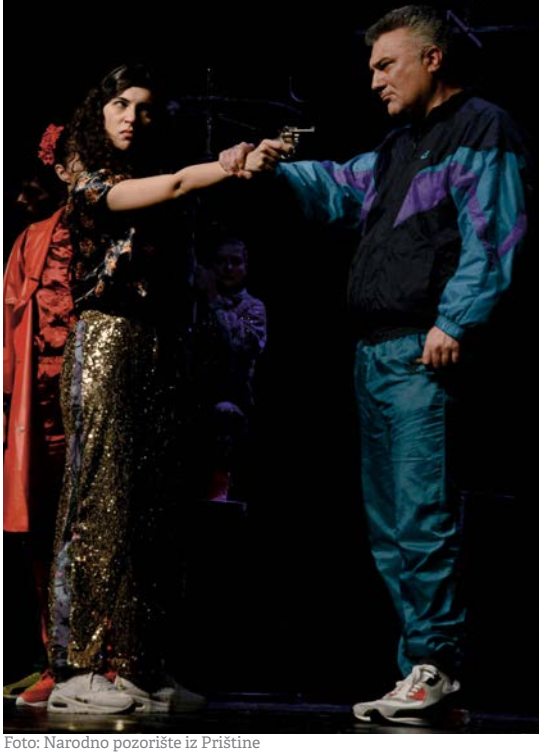

Foto: Narodno pozorište iz Prištine

Po Nenadu Todoroviću reditelju predstave, Slobodan Milošević je poslednja srpska tabu tema.

Zato što se ponašamo kao da hoćemo da ga zaboravimo. Plus, on nas asocira na bombardovanje. U predstavi ima bombardovanja zato što među učesnicima ima beogradske dece koja su bila bombardovana i kojima ne može niko to da uzme iz biografije. Zna se da je Protokol prve Ženevske konvencije nakon bombardovanja Roterdama 1940. zabranio bombardovanje sa ciljem zastrašivanja civila. Međutim, 1999. godine ovu zabranu niko nije poštovao. Ja nisam ni znala šta Sloba radi na Kosovu, zašto su zbog njega mene bombardovali? Suzan Zontag kaže – to je cena kad narod stane iza vođe kriminalca. Ja nisam stala iza Slobe i ne znam ko je stao. Nisam pravila predstavu o sebi, ali u njoj sam i ja. U umetničkom smislu nema tabu tema za mene, rasla sam i vaspitana na izvanrednom repertoaru Bitef teatra, na Bitefu sam gledala najbolje svetske reditelje i predstave. Svaki put kad se bavim socijalnim i političkim pitanjima na Kosovu sa generacijom između '70 i '90, dakle sa postideološkom decom čije je osećanje istoricizma poništeno, ne postoji tabu tema u rekonstrukciji bliske prošlosti, a ta rekonstrukcija je krajnje potentna.

Da li u publici u beogradskom Narodnom pozorištu očekujete, na primer, gospodina Ivicu Dačića ili nekog drugog poštovaoca Slobodana Miloševića iz srpske vlade?

Znam da ministar Vulin dolazi na sve predstave Nenada Todorovića i da je na mnogima bio gospodin Marko Đurić. Uopšte, Kancelarija za Kosovo i Metohiju je čest gost. Narodno pozorište iz Prištine je jedina ustanova srpske kulture koja radi na Kosovu. Pozorište je na budžetu Ministarstva kulture, ministar Tasovac je zaslužan za to. Prištinski ansambl je jak, oni su ambasadori naše kulture za ono malo preostalog srpskog sveta na Kosovu koji je lep svet. Nisu sve enklave siromašne. U Gračanici u Goraždevcu su predivni ljudi, nasmejana deca. Da samo vidite glumice koje su odande kako izgledaju! Mislim da enklave treba da jačamo kroz institucije a ne kroz licitacije traktora zato što socijalno ugroženih građana imate i na sred Terazija. Mađari u Srbiji dobijaju veliku pomoć od svoje matice, svaka nacija pomaže svoju manjinu, trebalo bi i Srbija svoje na Kosovu.

***Lift: Slobodan šou* je vaš peti projekat za dve godine sa prištinskim pozorištem...**

... i sa rediteljem Nenadom Todorovićem, sa dramskom spisateljicom Minjom Bogavac i sa mladim glumcima mog "Mental studija". Do saradnje sa prištinskim pozorištem došlo je pretprošle godine kad je Minja bila selektorka Festivala "Joakim Vujić" koji se te godine dešavao u Gračanici što je bio iskorak za tamošnju kulturu. Sa ljudima iz prištinskog pozorišta našli smo zajednički jezik da pozorište treba da bude aktuelno, da mora da se bavi zajednicom iz koje potiče, i da služi čoveku danas – da ima upotrebnu svrhu. Ispostavilo se da nas zanima, iz različitih političkih i ideoloških uglova, nacionalna istorija. Predložila sam da inicijalni projekat bude *Podgorička skupština 1918*, predstava je prošla dosta tiho u odnosu na *Slobodan šou*. Igrali smo je u mnogo enklava na Kosovu, i u Beogradu. Moja čini mi se najradikalnija predstava za poslednjih nekoliko sezona je *Sestre 999*, bavi se biografskim kazivanjem glumica prištinskog pozorišta. Prvi put smo osetili ono što se ne sme govoriti na Kosovu...

Na primer, šta?

Na primer, da kad se žena u Beogradu uda za kforovca niko neće reči da se udala za okupatora. Žene na Kosovu to rade, tamo ima mešanih brakova, što je meni bilo romantično zato što su ta deca krštena u pravoslavnoj crkvi a jedva govore srpski i uče strane škole, pa se zbog njihovih majki na Kosovu govori da nisu sve Srpkinje loše Srpkinje. Te žene su za mene bile pobednice jedne političke situacije koja im se dogodila a u kojoj nisu učestvovale. Zatim, vrlo je neprijatno govoriti o Srpskoj crkvi, i to u bilo kom kontekstu. Vrlo je teško govoriti o birokratskom životu na Kosovu, predstava Minje Bogavac *Bajpas Srbija* je o tome, rađena je sa prištinskim pozorištem a sad je na repertoaru Bitef teatra.

Sve predstave realizovane u Narodnom pozorištu u Prištini gostuju u Narodnom pozorištu u Beogradu.

Jeste, tako je po ugovoru između te dve kuće, neke su postale i deo beogradskog repertoara. *Slobodan šou*, čini mi se, nikom baš nije bio naročito dobrodošao. Željko Hubač, v.d. direktora Drame Narodnog pozorišta, imao je sluha za nas, pa su on i Ivana Dimić kao članovi Umetničkog saveta pozorišta bili na našoj kontrolnoj probi i videli da predstava nije politička sprdačina napravljena zato što sam dobila pare iz inostranstva ili od majke Rusije kako bih ljude podsetila na Slobu. Da su demokratske promene uspostavljene, za ovu predstavu ne bi bilo potrebe. Ali u trenutku kada bliska istorija počinje da liči na dnevna događanja, onda je važno podsećati se bliskih istorijskih činjenica. Eto, ako nekom nije jasno, to je namera ove predstave. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Spomenik Miloševiću

Ne bi trebalo biti dilema oko autora spomenika, ta Bogoljub Arsenijević Maki se već dokazao, još '92 je uradio "Spomenik predsedniku", u vidu muškog polnog organa, narodski qrca, koji je bio viši od prirodne veličine, oko 2,6 metara, i to bez postolja

"SLOBODA": Podnošenje inicijative na pisarnici Skupštine Beograda
Foto: Zoran Žestić /Tanjug

Tačno prošle nedelje, znamenitog 9. marta, sa prvim suncem, pred Skupštinu grada Beograda stigli su pripadnici Udruženja "Sloboda", mladi aktivisti SPS-a, te počasni predsednik socijalista Milutin Mrkonjić, i na pisarnicu predali zahtev da se u Beogradu podigne spomenik Slobodanu Miloševiću, pride da se po njemu nazovu jedna ulica i trg. Predlog odnet i u Predsedništvo, kako bi sa njim upoznali i šefa države Aleksandra Vučića.

HEROJSKA BORBA

O predlogu, odn. zahtevu, odlučiće Gradska komisija za spomenike i nazive ulica i trgova, koja će biti formirana po konstituisanju nove Gradske skupštine. Zna se ko ima većinu, ali, kako drže predlagači, važnije od Komisije je mišljenje predsednika države, zato su predlog dostavili i njemu, uvereni da neće biti protiv. Miloševićev naslednik u partiji, Dačić gospodin, podržao je inicijativu; po njemu, sve će biti demokratski, izjasniće se Skupština.

Kako u dopisu stoji, čin podizanja spomenika – koji bi bio u prirodnoj veličini, još nije razrađeno da li bi bio kameni ili izliven u bronzi – jeste moralna obaveza i ljudski dug prema čoveku, političaru i državniku koji se dosledno do kraja života borio za nacionalni integritet. Spomenikom žele da očuvaju vrednosti za koje se on zalagao do smrti, imalo rekne i doda mlado žensko čeljade, koje se predstavilo kao mladi socijalista.

Na licu mesta, pred pisarnicu, reknuo se i počasni Mrkonjić, po kome je Milošević 85 odsto ocenjen kao pozitivna ličnost u Evropi s kraja 20. veka, to je mišljenje Evrope i sveta. Počasni Mrkonjić još proreknuo da su za spomenik svi građani Srbije, pored SPS-a, koji je listom za to, tu je i Udruženje građana "Sloboda", u kojem ima članova svih partija. Mrkonjić počasni reknuo i zašto, zato što je Slobodan Milošević heroj koji je pobedio Haški sud, omogućio Dejtonski sporazum i stvaranje Republike Srpske, donošenje Rezolucije 1244, čime je stvorio uslove da se i ova vlast bori za očuvanje Kosova... te da herojska borba Miloševića motiviše ljude...

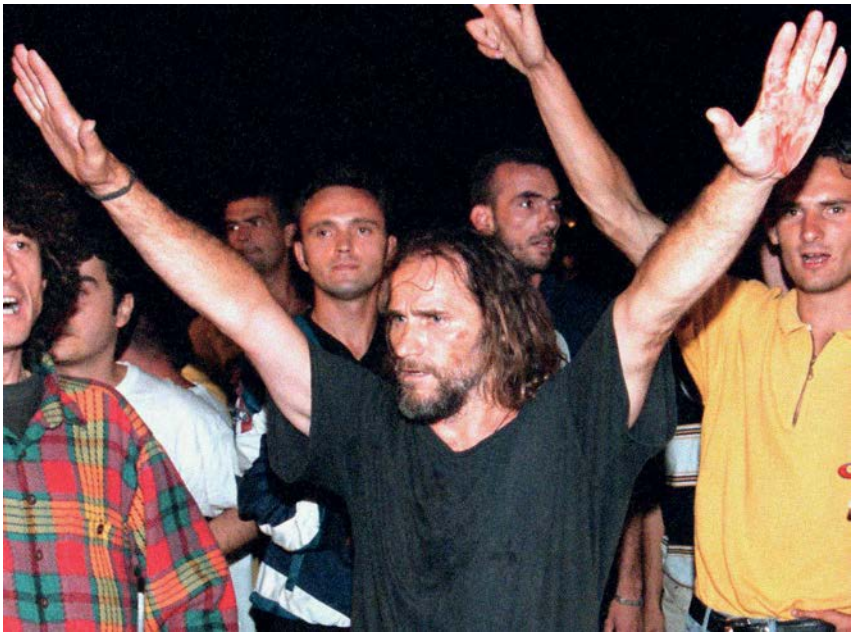
Srbija, koju je Milošević u crno zavio, i na vjeki vjekova unazadio, nije pitana šta ima kaže, jer u ovoj zemlji sve što je nezamislivo, što je u suprotnosti sa zdravim razumon, pokriva se odlukama raznih skupština u kojima su predstavnici partijske oligarhije, sa "šefom države" na čelu.

Ovde treba podsetiti predlagače, koji još nisu "razradili da li će spomenik biti u kamenu ili izliven u bronzi", da ne bi trebalo da imaju dilemu kome poveriti izradu spomenika. Naime, slikar i ikonopisac Bogoljub Arsenijević Maki je još u leto '92. u valjevskom radničkom naselju Kolonija podigao spomenik na kome je pisalo "Srpski predsednik". Spomenik, bez postolja, visok oko dva i po metra, bio je u vidu muškog polnog organa, narodski rečeno, ogromnog qrca. Policija je, prilikom otkrivanja, srušila spomenik Qrcu; tako je Arsenijević bio onemogućen da dovrši svoju instalaciju. Inače, nameravao je da na izloženi muški polni organ natakne guzicu odgovarajućih dimenzija, na kojoj bi pisalo da je to spomenik Šešelju, omiljenom Slobinom vojvodi.

KOGA NATAĆI

Još treba podsetiti, što bi Arsenijevića dodatno preporučilo kao autora budućeg spomenika, da je Maki, pre predsedničke Qrac instalacije, u mestu gde je živeo, kao odgovor na Milošević ludilo, osnovao "Republiku SAO Kolonija". Na ulazu u naselje bila je tabla sa zastavom SAO Kolonije, crvena petokraka sa krmčetom koje je imalo krmeće razigrani repić.

Bogoljub ni kasnije nije bio miran. Na Petrovdan '99. organizovao je u Valjevu građanski miting protiv vlasti i opozicije, skoro pet hiljada prisutno, prilikom pokušaja "zauzimanja zgrade opštine" bilo povređenih. Za Arsenijevićem je raspisana poternica, beži u Bosnu, nekoliko meseci kasnije policija ga hapsi u Beogra-

PRVI SE SETIO: Bogoljub Arsenijević Maki
Foto: Mikica Petrović /AP

du, nakon sastanka sa generalom Momčilom Perišićem, kojom prilikom mu je slomljena vilica. U Okružnom sudu u Valjevu biva osuđen na tri godine zatvora. Spektakularno beži iz zatvorske bolnice Centralnog zatvora, gde mu je operisana vilica. Aktivno, na ulici, učestvuje u dešavanjima 5. oktobra.

Posle toga se sklanja od politike, slika i ikonopiše. Vrhovni sud je naložio obnovu procesa zbog dešavanja na mitingu u Valjevu. Arsenijević javno komentariše da mu se posle promena nudilo sve i svašta, ništa nije prihvatio, drugi su se uključili u privilegije, on ne, gledao je svoja posla i dočekao da mu se ponovo sudi za bunt protiv Miloševića. Kako je, zbog neodazivanja sudu, za njim ponovo raspisana poternica, uhapšen je na granici sa Crnom Gorom. Završava u pritvoru, odakle poručuje da pristaje samo na povlačenje optužnice. Okružni sud u Valjevu, i pored pritiska vrha vlasti da se Maki oslobodi "vanrednim pravnim lekom", nije popustio, pa je sve završeno tako što je tadašnji predsednik države Boris Tadić, zbog sebe radi, pomilovao Arsenijevića. Ovaj je i posle toga nastavio da gleda svoja posla, vežba ruku na salašu negde u banatskoj ravnici.

Zbog sve i zato, Bogoljub Arsenijević Maki mu dođe kao jedini ozbiljan, takoreći idealan kandidat za autora spomenika Slobodanu Miloševiću. Još samo da se dobije to pozitivno mišljenje šefa države, koji, kako predlagač očekuje, ne bi trebalo da bude protiv. Možda da se Inicijativi doda aneks, da se o istom trošku uradi i spomenik aktuelnom šefu države. Tek to bi, za očekivati je, podržala naša udruženja pekara, frizera i pečenjara. I tek tada bi umetnik Maki bio pravo rešenje, već je pokazao da ima tije spomeničkih ideja, naročito šta, kako i na koga natači. Naravski, taj spomenik bi, na radost svi naši, mog'o i da se glasne, povremeno otpeva, uz pomoć trijeta Lukas, Ceca, Šaban, "Slobo, Aco, Srbine"! ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Vratiće se Valter, nosiće brushalter

Seksualni napad umetnika Nenada Džonija Rackovića na aktivistkinju Inicijative Ne da(vi) mo Beograd izbacio je na površinu jedan nov generacijski sukob – između sredovečnih etabliranih muškaraca i mladih, anonimnih žena. Vreme je na strani ovih drugih

Inicijalna informacija glasi da je u nedelju 4. marta beogradski umetnik Nenad Džoni Racković seksualno napastvovao aktivistkinju Inicijative Ne da(vi)mo Beograd (NDBG), koja je vest o incidentu podelila na svojoj zvaničnoj Fejsbuk stranici, uz napomenu da je devojka odlučila da slučaj ne prijavi policiji i uz apel na javnu osudu: "Pozivamo galerije, kao i širu javnost na javnu osudu čina i ličnosti Nenada Rackovića. Smatramo da je krajnje vreme da stanemo na put muškarcima koji koriste svoju moć da čine nasilje nad ženama, kao i da o tome javno progovorimo. Promena dolazi kada ne zatvaramo oči pred nasiljem nad ženama."

Post je odmah izazvao ogromnu pažnju koja se numerički ogleda u više od 1100 lajkova, 150 šerova i 630 komentara korisnika Fejsbuka. Sadržaj reakcija je, međutim, sporan na mnogo nivoa, jer veliki deo javnosti ne razlikuje ili ne želi da razlikuje krivičnu prijavu od javne osude.

Počelo je kao što, nažalost, uvek i počinje, osudom žrtve jer ne želi da prijavi Rackovića policiji. Preraslo je u zapitkivanje šta se tačno dogodilo, uz optužbe da saopštenje NDBG liči na tabloidne sadržaje iz "Kurira" i "Informera". Paradoksalno, baš u ovim tabloidima moguće je pročitati najviše grafičkih opisa i degutantnih detalja u slučajevima seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja žena. Ovde je važno napomenuti dve stvari: NDBG je objavio saopštenje na Fejsbuku uz saglasnost žrtve; čitav tekst sročen je u najboljem maniru poštovanja Kodeksa novinara Srbije. Ono što se te noći dogodilo, Inicijativa je opisala kao seksualni napad. Iz nekog razloga, mnogi komentatori su odmah pomislili da je reč o silovanju, a kada su saznali šta se zaista dogodilo, zavapili su kako to nije napad nego uznemiravanje. A šta se dogodilo saznali smo nekoliko dana kasnije, od onih koji su svedočili incidentu.

Inicijativa NDBG je u izbornoj noći organizovala žurku u Kulturnom centru Imago CUK u Dečanskoj ulici u Beogradu. Događaj je bio otvorenog tipa i mogao je da dođe svako ko je znao da se tamo nešto događa. Ovo je važno naglasiti zbog dušebrižnika koji su pitali šta će Džoni Racković uopšte tamo, što je još jedan oblik svaljivanja krivice na žrtvu: ako su ga njeni saradnici pozvali, sama je kriva što se druži sa onima koji poznaju seksualne nasilnike. Uglavnom, devojka je plesala, kao i desetine drugih, a onda ju je Racković zgrabio s leđa, podigao je i simulirao seksualni akt. Devojka se otimala, neki od prisutnih su joj pritrčali u pomoć i uspeli da je otrgnu i oteraju Rackovića sa žurke. Tačan opis događaja, opet na Fejsbuku, iznela je bivša direktorka Kulturnog centra Beograd koja je videla šta se desilo. Niko je još nije demantovao, ali i dalje traju debate o tome da li je reč o seksualnom napadu ili o seksualnom uznemiravanju. Da razjasnimo: i uznemiravanje je napad, tako da je formulacija iz saopštenja NDBG – tačna.

GORČINA OD GORČINA

Sve bi se završilo na nivou uobičajenih Fejsbuk i Tviter rasprava da Rackovića nisu koliko sutradan zaskočile sve dnevne novine i portali. Zanimljivo je da niko od njih nije tražio reakciju Inicijative Ne da(vi)mo Beograd na Rackovićevu verziju događaja. Doduše, em su sve rekli u saopštenju, em je Racković za različite medije iznosio različite verzije događaja: kako su dve devojke htele da se slikaju sa njim, pa ga je neko gurnuo na jednu, pa onda kako su svi igrali a on u gužvi slučajno dodirnuo devojku... Da cela stvar izađe iz okvira društvenih mreža pomogla je i Nezavisna umetnička asocijacija "Remont", koja se prva oglasila, iako nigde nije prozvana (javili su se jer su izdavač Rackovićeve monografije). I oni su ocenili da je saopštenje NDBG pisano u maniru Pinka, "Kurira" i "Informera", reda radi osudili seksualno nasilje kao takvo, pomenuli da je Racković sklon egzibicionizmu, ali su izvoleli saopštiti i sledeće: "Takođe brine i činjenica da je veliki broj komentara usmeren na negiranje samog umetničkog dela i diskreditovanje Rackovića kao umetnika, čime se implicitno dovodi u pitanje i sloboda izražavanja, pa se čak objavljuju i pozivi na 'obavezu kulture i umetnosti da blokiraju ličnost i delo'."

Globalni pokret #metoo koji je počeo upravo izbijanjem holivudske afere sa višedecenijskim prikrivanjem seksualnog nasilja uveliko se razmahao, a u Srbiji 2018. godine jedna progresivna institucija kao što je "Remont" izdaje saopštenje u najboljem maniru dinosaurusa iz 20. veka, u kom ni ne pitaju za zdravlje žrtve, nego su vrlo zabrinuti za karijeru nasilnika.

Sve bismo to još nekako i svarili da se nije oglasio reditelj Gorčin Stojanović. Opet po obrascu iz prošlog veka, jedan sredovečni etablirani muškarac staje u odbranu drugog sredovečnog etabliranog muškarca. U tekstu sa naslovom "Džoni superstar", Stojanović u "Blicu" piše: "Ozbiljan i pristojan čovek rekao bi: Ne zaprđujte! Pošto nisam takav, nego upravo suprotno, nesrećnicima, koji smisao svog 'aktivizma' pronalaze u šetanju patke (ovo, moliću, nije prostakluk, nego

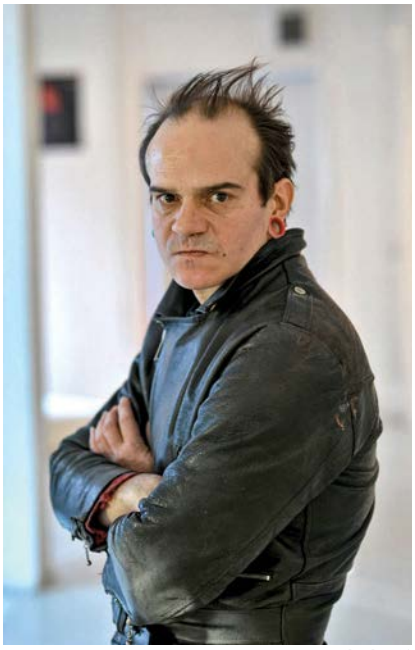

Foto: M. Milenković

SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE NIJE PERFORMANS:
Džoni Racković i proslava inicijative Neda(vi)mo Beograd

Foto: Uroš Arsić

tek obična budalaština) i rasipanju biračkih glasova, zamajavanju sebi sličnih poluočajnika i nekoj vrsti autistične socijalizacije – toj, dakle, neukoj omladini imam poručiti kako se valja obavestiti o umetniku kog ste pozvali na svoj politički parastos. Ako se sam tamo pojavio, tek onda bi trebalo da, osim počastvovanosti, pojmite kako ste udostojeni milosti jednog umetničkog uobličenja: umetnik Racković, naime, živi svoj život kao umetnički aktivizam i obratno. To što vas je poškropila neka kap njegova dara, sve i da je, kao što nije, šetao patku (ovo sad jeste prostakluk, da lakše pojmite), bio bi to umetnički čin, što uvek, a u njegovu slučaju poglavito, znači – politički čin."

Tekst je duži od ovoga, ali je u prvom delu nerazumljiv, a u poslednjem glup (ima nešto kako su ovi iz NDBG skorojevići i seljaci), pa se nećemo na tome zadržavati. Bitno je da Gorčin Stojanović proglašava umetničkim činom ono što je Racković uradio. Dolepotpisana spremna je da se kladi u porciju pekinške patke sa sosom od šljiva u sledeće: da je isto ovo uradio neko potpuno anoniman, neko ko Gorčinu Stojanoviću nije "haos ortak", naš poznati reditelj bi se odmah složio da je reč o seksualnom napadu. Ali pošto mu Racković jeste ortak, što se vidi iz teksta, Stojanović ga brani iz dubine svoje muške, bele, privilegovane duše. Na Tviteru mu se priključio i književnik Dule Nedeljković, najpoznatiji po preziru prema svemu što nije poreklom iz Beograda, tvrdnjom da je saopštenje NDBG sigurno pisala "neka umišljena sifražetkinja" i da je takvo ponašanje za Džonija Rackovića "uobičajeno". Zapravo, ovo je istina: u komentarima na saopštenje NDBG javile su se desetine žena sa sličnim ili još gorim iskustvima. Pitanje je samo kako branioci lika i dela misle da odbrane Rackovića tvrdnjama da on to stalno radi? Gospodo draga, to ga samo čini serijskim napasnikom, ako ćete ga tako braniti, ne treba mu niko da ga napada.

PRAVNE NORME I JAVNA OSUDA

Naravno, u vazduhu i dalje visi pitanje ima li ovde elemenata krivičnog dela. Krivični zakonik od 1. juna prošle godine uvodi delo polnog uznemiravanja za koje je predviđena novčana, ali i zatvorska kazna. Međutim, ovo delo, kaže Krivični zakonik, goni se po predlogu. Prevedeno na jezik običnih smrtnika, tužilac može da pokrene postupak, ali samo po prijavi žrtve. Napadnuta devojka to ne želi da uradi i to je njeno apsolutno pravo koje niko ne bi smeo da dovede u pitanje. Ali, da li to isključuje javnu osudu kao legitimno sredstvo suprotstavljanja? Pa, ne. I holivudski mogul Harvi Vajnstin "pao" je jer su neke anonimne žene odlučile da javno osude njegovo ponašanje u Njujorkeru. Verovali ili ne, prva optužnica protiv njega podignuta je pre jedva mesec dana, 12. februara ove godine, a podigao ju je tužilac države Njujork. Pre toga, prve privatne tužbe pojavile su se tek u januaru ove godine. Razlozi zbog koji žrtva ne želi da prijavi nasilnika su brojni i komplikovani, a u ovom konkretnom slučaju, više aktivista NDBG potvrdilo je za "Vreme" da devojka nema poverenja u policiju i da nema snage da prolazi kroz mučne i komplikovane pravne procedure. I to je njeno pravo, koje su se mnogi drznuli da ospore. Pa opet, ovoj mladoj ženi treba čestitati na hrabrosti jer je istupila i rekla šta se desilo, bez obzira što je to učinila anonimno, bez obzira što je umesto nje lično to uradila organizacija kojoj pripada.

Jedno je izvesno: u inat onima koji Rackovićev čin proglašavaju umetničkim performansom, onima kojima je njegovo ponašanje normalno ili misle da mu treba gledati kroz prste jer predstavlja nekakav urbani duh Beograda, simbol pokojnog Radija B92 i šta sve ne, stasala je jedna nova generacija mladih žena koju savršeno zabole za stvarne ili tobožnje istorijske i umetničke zasluge, ne tiču ih se urbani mitovi i andergraund kulturna elita, jer znaju da je njihovo telo samo njihovo i da samo one odlučuju ko će ih, kako i gde dodirivati. Još uvek se plaše sistema i misle da su same, ali sistem može da se menja, a same nikako nisu. Ako Gorčin Stojanović može da šalje poruke ohrabrenja Džoniju Rackoviću, može i novinarka "Vremena" napadnutoj devojci: draga A, ima jedna feministička pošalica koja kaže "Vratiće se Valter, nosiće brushalter". Samo hrabro i samo zajedno! ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

NAPLAĆIVAN ZATVARAN

Rekao sam vam pre dve godine i ponoviću: ako ima pet letova nedeljno za Ameriku, onda je potrebno 105.000 putnika koji plaćaju kartu skuplju od 900 evra da bi se ta linija isplatila. A ne prodaje se ni pet odsto karata po toj ili višoj ceni. Može da bude i 50.000 putnika i da im prodaješ kartu od 2000 evra – ali nemaš takvo tržište. To su brojke

Foto: Vladimir Milovanović

JE VODE PRED IJE RADNJE

“Gubici Er Srbije su veći nego što su bili gubici JAT-a. U periodu 2010–2012, neto gubici JAT Ervejza bili su oko 105 miliona evra. Ako ne uračunamo državne subvencije, neto gubici Er Srbije u periodu 2014–2016. bili su 150 miliona evra. Šta smo onda dobili”

Ugovor o koncesiji za Aerodrom “Nikola Tesla” još nije potpisan, ali je najavljeno da će koncesionar Vansi platiti 501 milion evra i uložiti još 732 miliona evra u Aerodrom. Osim države Srbije, “zainteresovana strana” u priči o koncesiji je i nacionalna avio-kompanija Er Srbija: ugovorom Etihada i države Srbije, Er Srbiji je, između ostalog, obećan i popust od najmanje od 50 odsto na aerodromske takse. Manje o koncesiji Aerodroma, a mnogo više o (neizvesnoj) budućnosti Er Srbije razgovarali smo sa Predragom Vujovićem, nekadašnjim direktorom JAT-a. Ali, najpre: za šta će biti potrošen toliki novac za investicije na Aerodromu?

PREDRAG VUJOVIĆ: Novac uvek može da se potroši. Na primer, stalno se pominje – i to je već otrcana priča – izgradnja druge piste na beogradskom aerodromu. Sve analize koje su rađene – barem do pre dve-tri godine – pokazuju da je iskorišćenost piste na Aerodromu bila između 35 i 40 odsto. A postoje aerodromi sa 10 miliona putnika godišnje koji imaju samo jednu pistu. Bolje iskorišćenje slotova, napredak u tehnologiji pomoću kojih možete brže da prihvatite avion a da drugi odmah sleće, drastično povećava prohodnost i efikasnost postojeće piste. Da li tu postoji – da ga tako nazovem – investicioni lobi, koji insistira na izgradnji druge piste? Ta priča o drugoj pista je “oživela” kada je počela priča o letu za Ameriku. Kao, nema leta za Ameriku bez druge piste, što nije tačno.

Kada se povede razgovor o drugoj pisti, treba razmišljati o vojnom aerodromu u Batajnici, on ima dve piste. Vojska ne može da koristi više od 25 odsto obe piste, čak ni sa svim ovim avionima koji su došli ili će doći. Mešoviti vojno-civilni aerodromi nisu ništa neobično. Postoje razmišljanja da se deo čartera ili deo low cost saobraćaja prebace za Batajnicu, i tek onda nema potrebe za drugom pistom na Aerodromu Beograd. Jer, vojsci je više nego dovoljna jedna pista, a druga, paralelna, koja je u izvanrednom stanju i po dužini odgovara srednjoevropskom saobraćaju, praktično je neiskorišćena. Naravno, tu je potrebna kompletna analiza, ali to su stvari o kojima treba razmišljati kada se govori o proširenju Aerodroma Beograd.

“VREME”: Ali sad to nema više veze, jer je Aerodrom dat na koncesiju na 25 godina.

Taj ugovor još nije ni napravljen, a ključno će biti pitanje: šta se događa ako se promene uslovi? Danas aerodrom ima promet od pet miliona putnika i rast od recimo sedam odsto godišnje. Koncesionar to uzima, projektuje taj rast, i računa na koliku zaradu može da očekuje pod tim okolnostima. Međutim, šta ako se dogodi nešto neplanirano? Na primer, šta ako Etihad izađe iz Er Srbije? Šta ako Er Srbija smanji saobraćaj? Prema rezultatima za februar, koji je inače najslabiji mesec u godini za vazdušni saobraćaj, Er Srbija beleži pad u odnosu na prošlu godinu od 18 odsto dok strani prevoznici beleže porast od čak 26 odsto. Francuzi uzimaju aerodrom sa pet miliona putnika i tendencijom rasta. Sada je stvar pregovora da li će država uspeti da taj rizik prebaci na koncesionara ili će se dogoditi kao u Mađarskoj, gde je sav rizik prevaljen na državu. Pa kad je Malev prizemljen, država je morala da plaća koncesionaru razliku u broju putnika.

Odmah da se razumemo, ja sam pre za prodaju Aerodroma, bar u odnosu 70:30, nego za koncesiju. Ljudima izgleda da je koncesija bolje rešenje, jer se aerodrom posle vraća državi. Međutim, koncesionar će najviše ulagati u prvih deset godina, a kasnije mnogo manje, što je i logično, jer izlazi iz cele priče, tako da se postavlja pitanje u kom stanju će vratiti Aerodrom. To bi trebalo da se precizira ugovorom. Druga stvar, kada država dobije nazad aerodrom, šta se dešava ako u narednih 10 godina ne bude bilo novog koncesionara? Opet ćemo da vodimo aerodrom kao državno preduzeće, a rekli smo da nećemo?

E sad, novo pitanje je: šta ćete da radite sa parama koje ćete da dobijete od koncesije? Da li ćete ih iskoristiti da vratite penzije koje ste smanjili, što je jednokratno, i kad ih potrošite više ih nema, ili ćete uložiti, na primer, u metro?

Država ni planirane kapitalne investicije nije uspela da potroši prošle godine, a za 2018. je taj budžet i znatno povećan. Šta onda sa ovim dodatnim parama od Aerodroma?

»

Po meni, onog trenutka kada je država odlučila da uđe u koncesiju, trebalo je da kaže na šta će ići pare od koncesije. To nije rečeno. Takođe, veoma je važno da se tačno navede na šta će ići tih 732 miliona evra investicija. Osim druge piste, uvek se spominje i izgradnja kargo terminala i hotela. Kargo terminal na beogradskom aerodromu je neupotrebljiv dok god nema pruge do aerodroma. Najbliža tačka gde se nalazi pruga u odnosu na aerodrom je 14,5 km, za razliku od Batajnice, gde se pruga nalazi na rastojanju od 800 metara. To su činjenice. Bespredmetno je nekoga terati da gradi kargo terminal, a da mu ne dovedete prugu. Za hotel je ista priča – vi možete samo da date plac, pa da gradi ko hoće, ko ima interes, a ne da ga gradi Aerodrom.

Jedno vreme se pričalo da će Kinezi biti koncesionari, a ne Vansi.

Koliko znam, Kinezi su bili jako blizu, ali su oni imali ponudu preuzimanja i Er Srbije, u trenutku kada se znalo da taj "brak" između Etihada i Srbije neće da ispadne kako treba. Međutim, Kinezi su došli na računicu da je Er Srbiji potrebno šest aviona. Jednostavno, došlo se do zaključka da postoji previše kapaciteta za saobraćaj koji je ovde potreban. A onda bi došlo do problema, jer bi trebalo reći: a zbog čega je uzimano još dodatnih pet? Jer, setite se, čim je došao Etihad, uzeto je 10 erbas aviona, a posle je došao još jedan, onaj koji leti za Ameriku.

Postavlja se još pitanja u vezi sa koncesijom – na primer, šta se dešava sa ugovorom koji su potpisali Srbija i Etihad, s obzirom da je u taj ugovor uključen i Aerodrom? Tamo piše – između ostalog – da Er Srbija dobija barem 50 odsto popusta na aerodromske takse. Nekadašnji direktor Aerodroma Beograd bio je uhapšen zato što je Viz eru dao 20 odsto popusta.

Taj popust će finansirati država, sigurno neće Francuzi. Ali ta glupost sa tolikim popustom je samo jedna od mnogih grešaka u celoj priči sa Etihadom. Po meni, jedna od najvećih grešaka koje su napravljene na početku jeste nedostatak analize prethodnog stanja. JAT je pravio gubitke, a onda su prekinuli celu priču i počeli nešto drugo, bez analize zbog čega su postojali ti gubici, mogu li se oni minimalizovati ili izbaciti. Ne, odmah je sve odsečeno i rečeno – kreće nova priča. U redu, može i tako. Ali, šta onda tražite od tog novog, da nastavi da pravi gubitke? Gubici Er Srbije su veći nego što su bili gubici JAT-a. U periodu 2010–2012, neto gubici JAT ervejza bili su oko 105 miliona evra. Ako ne uračunamo državne subvencije, neto gubici Er Srbije u periodu 2014–2016. bili su 150 miliona evra. Šta smo onda dobili?

Mislim da će Etihad da izađe iz cele priče ove godine. Irski "Independent" je objavio članak u kome se govori o izveštaju kuće *Davy Stockbrockers*, koji, u najkraćem, govori o tome šta treba uraditi sa Etihadom. Podsetiću vas, Etihad je 2015. imao gubitak od 1,8 milijardi dolara. Zaključak tog izveštaja jeste da je jedini spas za Etihad da se priključi Emirejtsu

A zbog čega postoje toliki gubici?

Zato što je koncept pogrešan. Vratiću se na "zlatno doba" JAT-a. JAT je u Jugoslaviji živeo od tri vrste putnika: etničkih putnika, turizma i rada velikih firmi u inostranstvu – u Iraku, Alžiru, Tunisu, Libiji... Cene karata iz ove poslednje kategorije su bile skuplji nego što je danas let za Ameriku. Danas ne postoji građevinska operativa u inostranstvu, što je bio najvažniji izvor profita, nema turizma, poslovna kretanja su zanemarljivo mala, ostao je samo etnički saobraćaj. Ako u Er Srbiji ne vide ili ne žele da vide da je to pretežna kategorija, jasno je da će permanentno da prave gubitke. U svetu je aviosaobraćajem prošle godine prevezeno 4,3 milijarde putnika. Avio-saobraćaj raste, IATA (International Air Transport Association) je dala podatak da je u 2017. broj putnika narastao za šest odsto. Dakle, u uzlaznoj putanji je, nema krize. I nije da ne treba imati avio-kompaniju, ali ne ovakvu.

Šta je problem sa ovakvom kompanijom? U odnosu na JAT sada postoji veći broj putnika, veći broj linija, veći broj aviona...

Od većeg broja putnika direktnu korist ima samo aerodrom zbog naplate takse. U redovnom saobraćaju, veći broj putnika ne znači da je kompanija pozitivno poslovala, jer mogu tarife da se prepolove i da bude mnogo veći broj putnika. Ono što je važno jeste koliki je prihod od tih putnika, i da li si uzeo jedan evro više nego prošle godine na letu za Podgoricu, na primer.

Takođe, povećani su prihodi, ali i gubici, zato što su troškovi veliki. A to je zato što nije napravljena analiza. JAT nije mogao više onako, ali je mogao drugačije. Prethodnim vladama je nedostajalo i to što su izbegavali razgovor na ovu temu. Nikad nisu seli i rekli šta hoće, ili rekli – dovedite stručnjake, pa neka oni kažu. A nakon što je došao Etihad nastavljeno je isto, pa smo tako imali uvođenje letova za Varnu, koje su posle, naravno, ukinuli. JAT je postojao 66 godina pre nove uprave i nijedna linija nije otvorena a da nije postojao elaborat o opravdanosti.

Tako je bilo i sa Amerikom. Rekao sam vam pre dve godine i ponoviću: ako ima pet letova nedeljno za Ameriku, onda je potrebno 105 hiljada putnika koji plaćaju kartu skuplju od 900 evra da bi se ta linija isplatila. A ne prodaje se ni pet odsto karata po toj ili višoj ceni. Može da bude i 50.000 putnika i da im prodaješ kartu od 2000 evra – ali nemaš takvo tržište. To su brojke.

Takođe, bilo je planirano pet letova nedeljno za Ameriku, a sada se leti samo tri puta. U špicu sezone, u julu i avgustu, povećaće se ponovo na pet, pa će posle opet da se vrati na tri leta. Ispada, ugrubo, da je vam tokom samo dva ili tri meseca godišnje potrebno pet letova nedeljno, a tokom preostalih 9 ili 10 meseci da vam je potrebno tri. I onda ste celu tu liniju i

Kada sam bio generalni direktor JAT-a, znao sam da mogu da uzmem lizing 10 aviona i da potpišem ugovor. I da onda sam odem u zatvor, jer kompanija nema pare to da plati, osim ako država to ne pokrije. A ovima jeste pokrila, i sad su oni, kao, uspešni. Kao da mi nismo znali da kompaniji treba novi avion

ceo taj cirkus pravili zbog tri leta nedeljno u većem delu godine. Znači, promašili ste u proceni za 40 odsto. To je potpuno neisplativo, potpuno nerealna kombinacija, i onda se sa pravom zapitate: šta će vam to? Da bi se samo reklo da idete tamo? To je mnogo skupa igračka, plus što prihod od te linije nije ni približan onom koji se očekivalo i ne može da pokrije troškove.

Najnoviji podaci govore da je u februaru obavljen saobraćaj za Njujork samo dva puta nedeljno, odnosno da je smanjen obim saobraćaja za 60 odsto. Još gora slika je kada se pogleda iskorišćenje te linije. Ukupan broj prevezenih putnika u februaru pokazuje da je u avionu prosečna zauzetost bila 66 odsto što znači da je trećina aviona bila prazna. To u suštini znači da je od 16 letova tog meseca na relaciji Beograd–Njujork pet figurativno išlo prazno, tj. više od 50 sati letelo se bez prihoda. Ovaj trošak se ne može smanjiti naplatom kisele vode ili "kažnjavanjem" putnika koji se nisu čekirali putem interneta.

JAT je imao zastarelu flotu. Da je uložena polovina, pa čak i trećina ovih para koliko je ušlo u Er Srbiju, ta kompanija bi opstala. Ovako, za manje od godinu i po dana uvedeno je 10 novih aviona, koji nisu postojali u JAT-ovoj floti. Svi troškovi su svaljeni na kompaniju. Pa kako mislite da izađete na zelenu granu? Kada sam bio generalni direktor JAT-a, znao sam da mogu da uzmem lizing 10 aviona i da potpišem ugovor. I da onda sam odem u zatvor, jer kompanija nema pare to da plati, osim ako država to ne pokrije. A ovima jeste pokrila, i sad su oni, kao, uspešni. Kao da mi nismo znali da kompaniji treba novi avion.

Tada smo imali saradnju sa Zoranom Živkovićem i Zoranom Đinđićem kakva je samo mogla da se poželi. Ne u smislu para, jer ih nije bilo, nego u smislu dogovora šta treba da se uradi kako bismo mogli jedan avion godišnje da "zanovimo" – da sklonimo jedan stari, a da ubacimo jedan novi. I to bi kompanija izdržala. Ali, 10 odjednom – to ni jače kompanije ne bi mogle da izdrže, a ne mi. Jer, vi sa jedne flote, koja je bila vaše vlasništvo, i za koju niste plaćali anuitete, prelazite na lizing, koji se plaća mesečno. Koncept je pogrešan i neekonomski. I tu dolazimo do pitanja da li je Er Srbija politički ili ekonomski projekat.

Ekonomski svakako nije, ali ne vidim šta je više politički interes u svemu tome. Uzeli smo dva puta po milijardu dolara kredita, šta je sada politički interes?

Ponos. Kao što postoji Montenegro erlajns u Crnoj Gori, koji nema jedan jedini ekonomski razlog da postoji. Ali, eto, to je simbol države Crne Gore, i to se plaća. Verovatno je to i kod nas tako, samo je pitanje koliko i dokle to tako može, kako će sve da se pokriva. Interes je da se mi "isprsimo" i da kažemo: Evo, pogledajte šta mi imamo. Interes je da nerviramo komšiluk jer smo "kupili novi auto", i jer idemo za Ameriku, a komšija ne ide. Sa druge strane, bez nacionalnih kompanija su Grčka, Mađarska, Bugarska, Makedonija, BiH...

Podsetiću vas, novi menadžment Er Srbije je odmah ukinuo red letenja i *revenue management*, i to preneo u Abu Dabi. Kada izvadite to iz kompanije, šta vam ostaje? Ko vodi kompaniju danas? Postoje tri izvršna direktora, od kojih je jedan generalni, Dankan Nejsmit, sa čijim pasošem? Drugi izvršni direktor je naš čovek, Branislav Malović, koji je zadužen za odnose sa državnim organima i organizacijama. To se nekad, u komunizmu, zvalo "komesar". Treći izvršni direktor je strani državljanin, pilot. I to je rukovodstvo nacionalne kompanije. Šta očekujete od takve firme?

Drugo, niko nije razmatrao ostavku Daneta Kondića. Ne može to tako – da vas neko postavi, da raspolažete tolikim kapitalom četiri godine, i da onda kažete ja sad neću više, a da niko ne reaguje. Da li je Nadzorni odbor sa Sinišom Malim na čelu razmatrao njegovu ostavku? Možda je Kondić fenomenalno radio, možda treba da ga predlože za orden, mi to ne znamo. Nemam ništa protiv Dankana Nejsmita, čak mislim da može da bude vrlo koristan, ali ne može on da vodi kompaniju. Nju mora da vodi neko ko zna šta je ta kompanija i šta hoće, da pita državu šta ona hoće, pa da vidimo koliko košta i ko to može da uradi.

Stavimo stvari u perspektivu: Lufthanza je napravljena 1954. godine. Do 2018, dakle za 64 godine, promenilo se sedam generalnih direktora. U JAT-u se od 2000. do danas promenilo 12 direktora. Prosek – godinu i po dana, od toga se Dane »

Kondić najduže zadržao, malo više od četiri godine, sledeći sam bio ja, nešto duže od tri godine. To znači da je država lutala. I kakve onda rezultate da očekujete? Tu ne postoji kontinuitet u zahtevima države. Tako je i sada, s tim što ste dopustili da vam neko drugi vodi kompaniju, a niste odredili šta hoćete za sebe. A nismo se dogovorili da pet godina prave gubitke.

Ali ni do sada niko nije pitao državu šta hoće, iako je ona većinski vlasnik, nego je sve odlučivao Etihad.

Tu se sad vraćamo na onaj ugovor sa početka, i pitamo se da li će isto da bude urađeno sa koncesijom Aerodroma. Šta piše u onom ugovoru, šta je obaveza onoga ko je pre pet godina preuzeo rukovođenje firmom? Ako sam ja vama dao da rukovodite firmom, i ne mešam vam se, onda je izbor vaš, ali je i odgovornost vaša. Vlada Srbije nije nametnula nikoga. A završni finansijski izveštaj se donosi ovde, ne u Abu Dabiju, i usvaja ga Nadzorni odbor i Siniša Mali.

Dobro, kako dalje Er Srbija može da nastavi?

Mere koje su sproveli kao lowcost su više šminka, da se kaže, evo, i ovo smo probali. E sad, Er Srbija tim merama direktno odbija putnike od sebe. Neko može da kaže – pa to radi i Lufthansa. Da, ali naš čovek kad uđe u Lufthansu, nije ušao u svog nacionalnog prevoznika, a kad uđe u Er Srbiju, on očekuje tretman na koji je već navikao i koji postoji 20-30 godina. Ne možete preko noći da kažete – e, sad toga nema.

I radnike su otpustili. Ova priča sa 340 radnika "hendlinga" koje je preuzeo Aerodrom, to je pucanje u sopstvenu nogu. Jer, ne postoji kompanija bez prihvata na sopstvenom, matičnom aerodromu. Ranije je postojao dugogodišnji džentlmenski sporazum između Aerodroma i JAT-a, da JAT-ov "hendling" radi samo JAT i čarter letove, a da sve druge radi Aerodrom. To je trajalo dok nismo potpisali Sporazum o otvorenom nebu (Open Skies Agreement). Taj sporazum traži najmanje dva nezavisna "hendlera", a kada se pređe 5 miliona putnika, onda je njihov minimum tri. U ovom slučaju se postupilo kao sa redom letenja, koji je prebačen u Abu Dabi, a onda su Etihadu plaćane usluge pravljenja reda letenja.

Er Srbija nema perspektivu. Postoje analize koje su rađene u Americi, koje kažu da je za jednu avio-kompaniju u Evropi neprihvatljivo tržište manje od 30 miliona stanovnika

Tako je i sa ovih 340 radnika – Vansiju je sada gurnut "hendling". Vansi ima svoju hendling kompaniju. Taj koji je rekao da se ti radnici prebace Aerodromu, taj je spreman da razgovara sa Francuzima da mu daju nekoliko desetina radnika da napravi sopstveni hendling, jer to iz Er Srbije nije mogao da uradi. Ovako, Aerodrom zna da mora da da te radnike nekome, jer moraju bar dve hendling kompanije da postoje. A Er Srbija će onda tu uslugu da plaća, a do malopre je to bilo njeno, imala je to u svojoj kući. I to je ta nakaradna priča štednje.

Er Srbija je još prošle godine rekla da ne ide u pravcu *low costa*, i to je tačno, jer je takva struktura flote i reda letenja: ne možeš da budeš low cost, a da slećeš na Hitrou. Drugo, ne postoji low cost u državnom vlasništvu. Mogu da se primenjuju neki elementi, ali ni sa tim se nije krenulo na vreme. Low cost kompanije uglavnom imaju jedan tip aviona, Er Srbija ima tri. Tehničko održavanje košta: imate 28 godina stare boing 737 avione koji moraju da budu u letnom stanju, postoje ATR i postoje ovi Erbasovi avioni stari 10 godina, koje otplaćujete. I kad se sabere koliko to održavanje košta, nema šanse da se iskobeljate iz svega toga. Dakle, Er Srbija neće ostvariti cilj da drastično smanji troškove, a da zadrži isti broj putnika. Ili, može da zadrži isti broj putnika, ali da smanji tarife, koje su i ovako bile nedovoljne. Na primer, karta iz Atine preko Beograda za Njujork pod istim uslovima košta manje nego iz Beograda za Njujork. Apsurd.

Ali te mere su nužne zbog ovolikih gubitaka. Sa druge strane, oni su gubitke pravili od početka. Zbog čega su tek sad krenuli da ih smanjuju, šta se promenilo?

Lično, mislim da će Etihad da izađe iz cele priče ove godine. Irski "Independent" je objavio članak u kome se govori o izveštaju kuće *Davy Stockbrockers*, koji, u najkraćem, govori o tome šta treba uraditi sa Etihadom. Podsetiću vas, Etihad je 2015. imao gubitak od 1,8 milijardi dolara. Zaključak tog izveštaja jeste da je jedini spas za Etihad da se priključi Emirejtsu, uprkos svim političkim komplikacijama, rivalitetu, različitim vladajućim porodicama... I u tom tekstu se pominju i Alitalija, i Er Berlin, i šta treba da urade sa kompanijom u Australiji, šta sa Džet ervejz, jedino se Er Srbija ne spominje, ni reč. A ne spominje se zato što nemaju trošak u Er Srbiji. I tu se transparentno vidi – oni možda imaju neku korist što su ovde angažovani, njima se plaćaju avioni, ali trošak ne postoji. Pratio sam šta se događalo sa Er Berlinom. Tamo je sada stečajni upravnik i sprema tužbu tešku nekoliko milijardi evra protiv Etihada.

Zašto?

Zato što je bivši direktor Etihada Džejms Hogan u aprilu prošle godine poslao pismo Er Berlinu, u kome Etihad garantuje da će davati podršku Er Berlinu u narednih 18 meseci. A odmah u avgustu je Er Berlin podneo zahtev za bankrotstvo, jer je Etihad odustao od daljeg finansiranja. Dakle, nije to tako jednostavno – mi kažemo da ćemo da odemo,

i samo odemo, Nemci se sa time ne šale. Druga je stvar što je u našem ugovoru predviđeno da Etihad na osnovu izveštaja o poslovanju na svaka tri meseca ima pravo da kaže – nećemo više, izlazimo. A država Srbija može da izađe iz ugovora tako što se proceni koliko u tom trenutku vredi kompanija Er Srbija, i onda od te vrednosti plate 49 odsto Etihadu.

U ugovoru piše i da se 2016. završio proces restrukturiranja, odnosno da je tada prestala državna pomoć. To bi značilo da nije smelo da je bude 2017. godine. Šta ako je bilo te pomoći? Šta kaže evropska regulativa?

Regulativa ne dozvoljava ni ono prvo, ni onaj period 2014-2016. Onog trenutka kada predsednik bude pomislio da promeni kurs u vezi sa Kosovom, doći će faktura. Od početka se zna da država ne sme trajno da subvencioniše aviokompaniju. U ugovoru ne piše "jednokratno", ne piše kolika je konačna brojka. Nije kao ovo sa Er Berlinom – Nemačka država je dala 150 miliona evra, prijavila Briselu, i prijavljuje svaki novac koji joj se vrati. Te pare moraju da se vrate, iako je kompanija prestala da postoji. Malev je propao za 32 miliona evra, što je smejurija u odnosu na ove brojke za Er Srbiju. Vlada Mađarske je dala dve tranše, prošlo je dve godine, svi su mislili da je sve prošlo kako treba, i odjednom je stiglo pismo iz Brisela. Malev je ugašen za nedelju dana od dolaska tog pisma, jer nije imao da vrati te pare.

Ali, razlika je u tome što je Etihad finansirao Er Berlin. Ovde u Er Srbiji sve plaća država.

Hogan je ušao u Er Berlin samo zbog letova za Ameriku, njega širenje po Evropi nije zanimalo. Setimo se situacije – u tom trenutku gorivo je veoma jeftino, kupili su avione koje nisu oni platili nego šeik, i – idemo u Ameriku. To je priča sa Er Berlinom, sa Alitalijom i sa Er Srbijom. Kada je Etihad izašao iz Er Berlina, nemačka država je uplatila 150 miliona evra pozajmice, i do sada je vraćeno 61 milion. Lufthanza i Izi džet su kupili avione i neka prava letenja, i niko nije uzeo dugolinijski saobraćaj – od linija Er Berlina jedino je dugolinijski saobraćaj ugašen. Čak ni američki prevoznici nisu hteli u to da uđu. Izi džet je ovim preuzimanjem linija Er Berlina ušao "u bubrege" Lufthanzi, na Berlinskom aerodromu biće stacionirano 25 njihovih aviona. Uvode liniju Berlin–Minhen 64 puta nedeljno, skoro kao autobus. A o čemu mi pričamo? O tome da li ćemo da naplaćujemo vodu u avionu ili nećemo. Nismo svesni svoje veličine – ne samo Srbija, već ceo Balkan. Mi smo za njih statistička greška. I na sve to, mi ne sarađujemo, nego pravimo svoju kompaniju koja nas košta kao Svetog Petra kajgana, i koja ne može da izađe na zelenu granu.

Dobro, da sumiramo, Er Srbija ne može više ovako da posluje, država više neće da joj daje ovoliko koliko je do sada davala, ne može da postane low cost, šta onda može da postane?

Er Srbija nema perspektivu. Postoje analize koje su rađene u Americi, koje kažu da je za jednu avio-kompaniju u Evropi neprihvatljivo tržište manje od 30 miliona stanovnika. Ispod toga ne može da opstane, naročito na Balkanu – a to su bivša Jugoslavija, Albanija i Bugarska, to je 32 miliona ljudi. Ali, taj prostor je politički toliko pocepan da je van pameti pričati o jednoj kompaniji, sve dok se ne pojavi privatni investitor, neki Viz er ili Rajan er, koji će da pita svaku od zemalja šta joj je potrebno od letova, podvuče crtu i dogovori se sa svakom od njih. To sada zvuči kao bajka, ali to je jedino održivo. Resursi postoje. Na toj teritoriji koju sam spomenuo postoji 24 aerodroma za civilni vazdušni saobraćaj, koji su u upotrebi. A vlada potpuni haos: kako biste otišli iz Ohrida u Dubrovnik? Ne postoji voz, automobilom je predugačko, a avionom može samo preko Beograda, a zimi preko Beča. A to je let od manje od 50 minuta. Sa jednim ATR-om to je manje od 100 evra u jednom pravcu. Sada je to nemoguće. Ili Sofija–Zadar, ista priča.

Dakle, budućnost nisu nacionalne kompanije, nego privatne, koje pitaju države šta im treba, nađu zajednički imenitelj i premreže svojim letovima. To će sada da uradi Izi džet, koji je uzeo linije od Er Berlina: uvodi od leta liniju Berlin–Beograd. Šta će da radi Er Srbija? Može samo da se pokupi i da ode. Jer, tri puta nedeljno leti Rajan er iz Niša, dakle jug Srbije i Kosovo su pokriveni, Izi džet pokriva sever. I šta si ti radio onda prethodnih decenija? Možeš samo da zatvoriš radnju. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Država u zagrljaju sa "navijačima"

Prema svim izveštajima policije nakon brojnih ubistava po Beogradu i Novom Sadu, ali i u drugim mestima, organizovane navijačke grupe i njihove vođe postali su neka vrsta paralelnog sistema koji služi kao spona između politike i "čiste" mafije

Na jednom televizijskom snimku napravljenom 12. marta 2003. godine, vidimo poslanika Demokratske opozicije Srbije (DOS) Ivana Andrića kako čita neka dokumenta u sali parlamenta Srbije u kojoj se održavaju sednice odbora, pored njega su Sreten Lukić, u to vreme general MUP-a Srbije, i još neki narodni poslanici iz tog skupštinskog saziva.

Snimak je načinjen da bi se ilustrovala rasprava o nacrtu zakona o sprečavanju nasilja na sportskim priredbama, kojim se toga dana bavio Odbor za bezbednost Skupštine Srbije. Snimak i sama rasprava postali su nebitni u trenutku kada se saznalo da je na tadašnjeg predsednika Vlade Srbije Zorana Đinđića izvršen atentat, pa je sav medijski prostor popunjen izveštajima o tom tragičnom događaju.

U danu kada je ubijen Đinđić, od strane bande koju su pomešani činili pripadnici MUP-a i onoga što se zvalo "Zemunski klan", Srbija je pokušavala da na institucionalan način reši problem huliganizma i nasilja na stadionima. U to vreme, pretnja koja je dolazila od članova mafije, bilo da su u institucijama ili van njih, bila je mnogo veća od one koja je dolazila sa tribina. Ali će docnije, izgleda, prostor koji je nastao likvidacijom "Zemunskog klana", njegovih vođa i saradnika, uspešno popuniti razne huliganske grupe koje će svoje usluge nuditi novoformiranim "klanovima".

HULIGANI I KRIMINALCI:
Iza rešetaka samo na stadionu
Foto: Vladimir Milovanović

KRIVICE BEZ KAZNI

Zakon koji je izglasan u vreme policijske akcije Sablja u aprilu 2003. godine nije doneo neku veliku promenu. Štaviše. Podaci koje su ranije objavljivani u beogradskim medijima, a prema onome što su policija i sud hteli da dostave novinarima, pokazuju da samo pet odsto onih huligana koji budu okrivljeni za neko delo iz "oblasti huliganizma" bude i osuđeno i da su te kazne blage, gotovo nežne.

S druge strane, navijači vikendom postali su kriminalci radnim danima, i njihovo procesuiranje je često povezano sa mnogo težim delima od onih koje prepoznaje zakon o sprečavanju nasilja na sportskim priredbama. Ono što izgleda kao konstanta je da, ukoliko prežive na ulici, imaju velike šanse da na sudu budu oslobođeni, makar ih se teretilo za najteža krivična dela.

Tako se dogodilo da petnaest godina posle trenutka kada je država krenula u neku vrstu konačnog obračuna sa organizovanim kriminalom i njegovom stadionskom frakcijom, više i ne vidimo razliku između ove dve grupacije: prema svim izveštajima policije nakon brojnih ubistava po Beogradu i Novom Sadu, ali i u drugim mestima, organizovane navijačke grupe i njihove vođe postali su neka vrsta paralelnog sistema koji služi kao spona između politike i "čiste" mafije.

Jedno ubistvo, počinjeno u oktobru 2016. godine u beogradskom naselju Vračar, pojačaće ovakve slutnje.

SALE MUTAVI I SLIČNI SLUČAJEVI

Po izlasku iz teretane, u automobilu marke BMW streljan je Aleksandar Stanković zvani Sale Mutavi, osuđeni narkodiler i u tom trenutku vođa "Janjičara", najuticajnije navijačke frakcije među navijačima Partizana.

Ova likvidacija, koja običnim građanima ne znači puno i koje se oni mogu sećati samo po kasnije načinjenoj zidnoj umrlici na zgradi pored koje je Stanković streljan u Bačvanskoj ulici, u neposrednoj blizini stadiona FK Obilić i zgrade centralnog zatvora, uzbudila je sam vrh srpske vlasti. Pamtimo usplahireno vanredno medijsko obraćanje ministra unutrašnjih dela dr Nebojše Stefanovića, koji je poručio da će ubice brzo biti otkrivene i da će stati na rep crnogorskoj mafiji (parafrazirano po sećanju). Nakon toga je usledila još dramatičnija poruka tadašnjeg predsednika Vlade Srbije Aleksandra Vučića, da Srbija neće biti poprište obračuna raznih mafijaških bandi koje su uvezene iz drugih država regiona.

Međutim, od tih medijskih obećanja iz oktobra 2016. ostale su samo najave: u relanosti nije se dogodilo ništa, odnosno, kao i u mnogim drugim slučajevima organizovanog kriminala u kojima su uloge imali i pripadnici navijačkih grupa, sve što se dogodilo ostalo je u "fazi predistražnih radnji".

Dok se policija, kao, trudi da otkrije motive, nalogodavce i izvršitelje ubistva Saleta Mutavog, bliskog prijatelja i saradnika pripadnika žandarmerije Nenada Vučkovića Vučka, u Beogradu se dogodilo još nekoliko mafijaških ubistava koja su izvedena na sličan način: profesionalne ubice su iz mitraljeza streljale žrtve koje su se nalazile u kolima. Jedino što smo mogli da saznamo osim identiteta žrtava, koje su po pravilu iz kriminalnog miljea i povezani sa različitim frakcijama narko kartela, jeste da su ubice zapalile auto kojim su se dovezle i odvezle, i to je sve.

NEZAVRŠENI RAT

Sedam godina pre nego što će Stanković poslednji put videti mural posvećen Željku Ražnatoviću Arkanu na zidu stadiona FK Obilić, od posledica prebijanja preminuo je navijač francuskog kluba Tuluz Bris Taton, koga je grupa huligana bacila sa zida pored javne garaže na Obilićevom vencu u Beogradu. Slučaj je bio u javnosti predstavljen kao ubistvo ovog mladića, ali je činjenica da je on preminuo u bolnici od posledica prebijanja i pada sa zida.

Tadašnje vlasti, predvođene DS-om i Borisom Tadićem, objavile su rat huliganima i mafiji koja je povezana sa sportom. U postupku koji je vođen nakon tog događaja osuđena je velika grupa izgrednika, navijača Partizana, koji su prepoznati kao učesnici u tom linču.

Suđenje Tatonu otkrilo je neke od mehanizama organizovanja huliganskih bandi, ali je na koncu izgledalo da je politička volja bila iznad pravosudne istine, jer je tako bilo "dobro za Srbiju". Pored tog suđenja, u periodu drugog mandata Borisa Tadića od 2008. do 2012. godine borba protiv pravog organizovanog kriminala bila je prioritet, pa je tada puno "navijača" završilo po "Zabelama", što je dovodilo do velih protesta na samim stadionima protiv Tadića i njegove vlade.

Međutim, posle pada demokrata i dolaska na vlast političke grupacije okupljene oko Tomislava Nikolića i Aleksandra Vučića, kao da je uspostavljena drugačija paradigma.

Naprednjaci su bili prepoznati kao "političko krilo" huligana, odnosno jedina politička formacija koja može, navodno, da sa njima izađe na kraj. To "izlaženje na kraj" se materijalizovalo kao legalizacija onih poslova kojima su se oni bavili što, opet, nije sprečilo krvave obračune među različitim huliganskim bandama.

PUT BEZ POVRATKA

Jedno istraživanje rađeno za potrebe MUP-a kaže da u Beogradu jedan "navijač" bude ubijen na svakih 135 dana, a stanovnici glavnog grada mogu i sami da se uvere u krvavi bilans. Po pravilu, svaki od ubijenih "navijača" ne samo da dobije zastavu sa likom na tribini, nego mu se oduže i ogromnom zidnom umrlicom u kraju u kome je živeo, i to su jedini grafiti koje niko nikada nije "naružio", a njihovo uklanjanje izgleda teže od bitke na Sutjesci.

Put mladih huligana je jednostavan: regrutuju ih još dok su u osnovnoj školi i uvode u kriminalne poslove, jer ne mogu biti osuđeni za teška krivična dela do šesnaeste godine života. Regrutuju se u svim nivoima društva, jer svi vole klub bez obzira na socijalni status. Napreduje se u strukturi tako što se obavljaju prljavi poslovi za lokalnog vođu grupe, koji je po pravilu povezan sa nekim narko klanom.

Pored toga, učestvuje se u političkom životu Srbije: trenutno je dovoljno da tribina ne proziva pogrdno Aleksandra Vučića, i to je već znak da je on na tribini uspostavio kakvu-takvu kontrolu.

Kada se jednom postane deo grupe put je manje-više izvestan: radiš za lokalnog šefa i čekaš da napreduješ u hijerarhiji. Grupa ti je porodica, obezbeđuju ti posao, čine te da budeš "važan", dobijaš novac koji je nezamisliv za tvoje vršnjake i čekaš trenutak kada će ti dati da vodiš »

Pokušaj prethodne garniture, koju je u bezbednosnom sektoru zastupao pokojni Miodrag Rakić, da jedan deo "navijača" pohapsi i procesuira a da neke druge "civilizuje", zamenjen je poslednjih godina otvorenom kolaboracijom sa najekstremnijim navijačkim grupama, jer je takva "saradnja" trebalo da spreči nasilje u danu održavanja Parade ponosa i da ne bude protesta zbog "normalizacije odnosa sa Kosovom"

neku ćevabdžinicu, auto-perionicu ili, ako se baš istakneš, balon za mali fudbal.

S godinama stiže iskustvo, postaješ i ti onaj koji se za nešto pita, dobijaš posao na nekom splavu ili u timu koji ide po gradu i sakuplja reket. Ako bude sreće i ne nastradaš u nekom obračunu, i ova vlast potraje, možda ćeš dočekati da vodiš svoju građevinsku firmu ili firmu za fizičko-tehničko obezbeđenje.

KAD DOKAZI IZBLEDE

U široj javnosti se ovakve stvari ne vide: mediji javljaju kada se dogodi neki obračun "navijačkih grupa" ili kada bude ustreljen neko od "pripadnika navijačke grupe". Takođe, kao u slučaju Veljka Belivuka zvanog Velja Nevolja, jednog od poslovnih saradnika pokojnog Saleta Mutavog, koji je bio uhapšen krajem 2016. godine pod sumnjom da je umešan u ubistvo još jednog "tvrdog momka" Vlastimira Miloševića, vremenom dokazi počinju "da blede". Ono što je u početku izgledalo kao izvesno i najavljivano na suđenju, preokreće se na novim ročištima koja traju u nedogled, i danas izgleda da će on biti na koncu oslobođen svake sumnje da je na bilo koji način učestvovao u tom ubistvu.

Poslednja vest iz sudnice je da se naknadno ispostavilo da ipak nema njegove DNK na mestu zločina, i da je policajac koji je radio uviđaj kontaminirao mesto zločina. U takav preokret malo ko veruje od onih koji su pratili suđenje, jer se ne dešava često da forenzičar promeni iskaz u odnosu na ono što je utvrdio u istrazi, kao što se sada dogodilo.

Ako nije to, zbog čega se onda oprašta ljudima za koje se opravdano sumnja da su umešani u teška krivična dela ili da su čak bili osuđeni pravosnažno na izdržavanje zatvorske kazne?

BORBA ZA PREVLAST: Uobičajena slika sa stadiona
Foto: Vladimir Milovanović

LJUDI SA TRIBINA

Pretpostavlja se da se to dešava zbog toga što su direktno povezani sa nekim delovima službi bezbednosti – i najočigledniji je slučaj Saleta Mutavog. Suviše je taj događaj potresao vlast u Srbiji da bi se verovalo da je on samo bio jedan od ljudi sa tribine. Mnoge stvari ukazuju da je bio izabran da odradi neke stvari za policiju/vlast na tribini koja je pokazivala neposlušnost, i nije bila odana ovoj vlasti u Srbiji.

Takođe, od trenutka kada je Stanković ubijen u jesen 2016, na Partizanovoj tribini se dešavaju "čudne stvari" koje su bile kulminirale u poslednjem derbiju koji je igran na stadionu Partizana. Tada je došlo do antologijskog krvavog obračuna među "navijačima", a izgleda da se radilo o tome ko će preuzeti tribinu, samim tim i ekipu od nekoliko hiljada mladih, jakih i besnih ljudi, koje je moguće upotrebiti za različite poslove, bilo kriminalne, bilo političke.

Srbija nije posebna po tome što se za fudbal vezuju nasilje i kriminal, ali je jedinstvena po tome što su to nasilje i kriminal usko vezani za politički kontekst i vlast u državi. Pokušaj prethodne garniture, koju je u bezbednosnom sektoru zastupao pokojni Miodrag Rakić, da jedan deo "navijača" pohapsi i procesuira a da neke druge "civilizuje", zamenjen je poslednjih godina otvorenom kolaboracijom sa najekstremnijim navijačkim grupama, jer je takva "saradnja" trebalo da spreči nasilje u danu održavanja Parade ponosa i da ne bude protesta zbog "normalizacije odnosa sa Kosovom".

U takvom političkom ozračju, teško je očekivati da će neki policajac ili tužilac rizikovati život u prikupljanju dokaza i pravljenju valjanih optužnica, koje bi trebalo da dovedu do oštrije kaznene politike srpskih sudova i bržeg procesuiranja ovih kriminalca.

"Čuvari pravde" su, čini se razumno, procenili da bi svako insistiranje da se problem huliganskih bandi reši mogao njih lično da dovede u opasnost. Zato više nema ni zahteva poput onog koji je svojevremeno imao tužilac za organizovani kriminal Slobodan Radovanović, kada je 2009. godine bio pokrenuo postupak zabrane gotovo svih navijačkih grupa poimence. Njegov pionirski poduhvat je tada ismejan jer "kako da zabraniš nešto što nije registrovano", ali taj cinizam institucija nije doneo ništa dobro.

Možda su nestali "Iridićibili", ali su se pojavili "Vandal bojsi". I neki vele, oni su vam mnogo bolji od "Janjičara" i onih grupa sa severne tribine Zvezdinog stadiona. Oni su "čisti". Tek toliko, da znate. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Foto: Anton Estrada/ 123rf.com

Odgovorne za sve i krive za sve

Po mnogim obeležjima, kao što su stepen konzervativizma, nacionalizma ili patrijarhalnosti, generacija najmlađih je sličnija generaciji najstarijih žena, a kao najemancipovanije se pojavljuju žene srednje generacije. Značajan deo ispitanica podržava istovremeno i restriktivne tradicionalističke i nacionalističke mere (vraćanje žena "u kuću", favorizovanje etničkih brakova, suzbijanje feminizma itd.), a deo ispitanica čak i naglašeno diskriminišuće (sterilisanje siromašnih, zabranu abortusa, oporezivanje ljudi bez dece)

Prošle nedelje je u Beogradu, u prostorijama Filozofskog fakulteta, predstavljen izveštaj "Mame u Srbiji", koji je zapravo sažetak istraživanja Instituta za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta "Kultura rađanja i partnerski život u Srbiji", sprovedenog uz podršku organizacije Centar za mame. Rezultati dobijeni ovim istraživanjem pomoći će da razumemo društveni položaj žena u Srbiji danas, posebno u životnom periodu kada se odlučuju za majčinstvo. Istraživanje predstavlja neposredno iskustvo preko 1500 mama iz cele zemlje, i nastoji da bolje razume njihove stavove i mišljenja o problemima društvene podrške materinstvu, planiranju roditeljstva, partnerstvu i rađanju.

KORENI I UZROCI NEJEDNAKOSTI

Istraživanje je pokazalo da više od 60 odsto zaposlenih žena u Srbiji prima plate koje su manje od republičkog proseka – njih 14,7 odsto zarađuje manje od 150 evra mesečno, 46,9 odsto ima platu od 150 do 300 evra; 29,1 odsto između 300 i 500 evra, 5,9 odsto od 500–700 evra i svega 3,4 odsto preko 700 evra. Ništa bolje brojke nisu ni one koje se odnose na zaposlenje: 20,2 odsto žena je nezaposleno, 6,4 odsto su domaćice, 5,4 odsto obavlja poslove "na crno", 3,2 odsto ima honorarne poslove, dok 11,9 odsto radi na određeno vreme.

Stalno zaposlenih ima tek 49,5 odsto, ali stalno zaposlene kod kuće su gotove sve – žene i dalje obavljaju većinu poslova u kući te su tako one te koje primarno kuvaju, peru veš, brinu o deci i o starijim članovima porodice. Najmlađa generacija je u najnepovoljnijem položaju kada je reč o zaposlenju. Procentualno ih je najviše među nezaposlenima, najviše ih je među onima koji rade "na crno" i najviše ih je među onima koji obavljaju nesigurne honorarne poslove na osnovu ugovora »

ili na određeno vreme. Nasuprot tome, najmanje ih je među stalno zaposlenima i bliže su najstarijim ispitanicama po broju onih koje su se izjasnile kao domaćice.

"Radimo više, plaćene smo manje i uvek smo glavni krivci za belu kugu u Srbiji", izjavila je Jovana Ružičić, direktorka udruženja Centar za mame, opisujući život današnjih mama. "Dok se država bavi besmislenim sloganima, mi želimo da razumemo kako današnje mame usklađuju poslovne i privatne obaveze, koje sve uloge igraju u svojim porodicama, kako se odnose prema ulogama koje se za njih podrazumevaju, kako se odnose prema sopstvenom reproduktivnom zdravlju i šta im se dešava u porodilištima. Umesto insistiranja da žene rađaju više, hajde da ih prvo upoznamo i razumemo", izjavila je Ružičić, i dodala da se rečima i sloganima ne postiže ravnopravnost, već poboljšanjem zakona i kontrolom njihovog sprovođenja.

"Rezultati ovog istraživanja ne ukazuju na unapređenje ravnopravnosti žena u srpskom društvu danas. Generalno, primanja žena su znatno niža u odnosu na njihove partnere, a životni balans između privatnog i javnog života je i dalje narušen visokom opterećenošću žena podelom poslova i odgovornostima u kući, u uslovima u kojima budžet porodice zavisi od plaćenog rada i muškaraca i žena. U porodicama se uporno održava rodna segregacija u podeli poslova, a teret brige za stare i bolesne u celini pada na žene.

Više pokazatelja ukazuje da se sistem vrednosti žena/majki u Srbiji danas formira u pravcu repatrijarhalizacije, naročito kada je u pitanju najmlađa generacija žena – ova grupa trpi višestruke pritiske. Istraživanje takođe navodi na zaključak da razvijanje demokratske političke kulture nije moguće u uslovima opšteg pada životnog standarda, a još manje u okvirima javnih politika baziranih na prevaziđenim i nacionalističkim modelima populacione politike. Rad na povećanju životnog blagostanja i životnog balansa žena generalno se pokazuje kao osnovna i neophodna karika koja nedostaje u rodnim politikama u Srbiji danas", izjavila je dr Nada M. Sekulić, antropološkinja, redovna profesorka na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu i koordinatorka istraživanja.

Pored informacija o ekonomskoj situaciji žena, o nedostatku životnog balansa, stavovima žena, istraživanje se bavilo i iskustvima žena tokom porođaja. "Dok je model 'herojskog žrtvovanja majke' još uvek opšteprihvaćen kod nas, te za njega ne možemo kriviti samo muško stanovništvo i državu, problem akušerskog nasilja i nepoštovanja ljudskih prava prilikom porođaja je isključivo institucionalan i predstavlja najgrublji oblik kršenja ženskih ljudskih prava", izjavila je Jovana Ružičić. Prenosimo delove istraživanja koji ukazuju na to da se društvo vraća u tradicionalne vode – žena, pogotovo mlada, radi sve oko kuće i dece, a muž povremeno ode u nabavku.

POVRATAK TRADICIONALNIH ŽENSKIH ULOGA

Ono što je najintrigantnije u ovom izveštaju, a ujedno je i loša vest, jeste da opšti pokazatelji zajedno ne ukazuju na unapređenje ravnopravnosti žena u srpskom društvu danas. Uznemirujuće je da su mlade majke manje emancipovane nego njihove majke. Retrogradni smer se najviše prepoznaje kroz društveni položaj žena najmlađe generacije, čiji je materijalni položaj najnesigurniji, visina primanja i udeo među zaposlenima najniži, a samim tim i zavisnost od partnera i neposrednog društvenog okruženja veća. Istovremeno, tradicionalna podela rodnih uloga, opterećenost žena kućnim poslom i brigom kod ove generacije se ne smanjuje, već uporno održava.

Po mnogim obeležjima, kao što su stepen konzervativizma, nacionalizma ili patrijarhalnosti, generacija najmlađih je sličnija generaciji najstarijih žena, a kao najemancipovanije se pojavljuju žene srednje generacije. Rezultati ukazuju na povratak tradicionalnih ženskih uloga i patrijarhalnih vrednosti u okviru porodice. Ženska prava u okviru porodice ne jačaju, uprkos uvođenju naprednih zakona i strategija. Samo uvođenje zakona neće ništa promeniti u privatnoj sferi sve dok životni balans i blagostanje žena ne budu napredovali.

Podaci iz različitih istraživanja i dalje pokazuju da, kada se zbirno posmatraju plaćene i neplaćene aktivnosti, žene dnevno rade jedan sat duže od muškaraca, odnosno da sve aktivnosti u domaćinstvu (spremanje hrane, održavanje stana, pranje i peglanje veša, svakodnevne nabavke, organizovanje i usklađivanje članova porodice i staranje o starima i bolesnima) žene obavljaju mnogo češće od muškaraca. Čak 78,2 odsto ispitanica su jedine osobe koje kuvaju u domaćinstvu, 88,8 odsto pere veš, 74,5 odsto žena je zaduženo za pranje sudova u svojim domaćinstvima, 72,4 odsto za čišćenje u kući, dok 58 odsto njih predstavlja glavnu osobu koja je zadužena da se stara o dnevnim potrebama dece. Jedino kada je u pitanju nabavka namirnica, manje od polovine žena preuzelo je isključivo na sebe ovu obavezu (37,6 odsto).

U našoj domaćoj sredini još uvek je neubičajeno da se kućni poslovi ravnopravno dele, a još manje da neku od ovih kućnih obaveza muškarci preuzmu na sebe (ispod 3 odsto za svaku od gore navedenih aktivnosti). Međutim, i pored postojanja rodne segregacije u podeli poslova, preko 50 odsto žena je zadovoljno ovakvom podelom rada, što ukazuje na snažno održavanje tradicionalnih obrazaca organizacije

Bela kuga

Ogromna većina ispitanica problem bele kuge prepoznaje kao prioritetan ili važan politički problem savremene Srbije. Od ukupnog broja, njih 36,9 odsto smatra da je to prioritetni problem, a dodatnih 41,7 odsto da je to važan, mada ne i prioritetan problem. U odnosu na ovu ogromnu većinu od oko 80 odsto ispitanica, veoma mali procenat je onih koji smatraju da on uglavnom ili uopšte nije bitan (ukupno 6,4 odsto), odnosno svega 3,2 odsto smatra da problem bele kuge uopšte nije bitan. Odgovarajući na pitanje: "Da li vam je važno da partija/političar za koje glasate imaju strategiju rešavanja problema bele kuge?", tek nešto više od 15 odsto ispitanica odgovorilo je da im to nije važno. Na osnovu ovog se može zaključiti da značajan broj ispitanica vidi konkretne političare i partije kao važne aktere posredovanja u konkretnijem sprovođenju ovog njihovog političkog opredeljenja.

KULTURA RAĐANJA:
Borba žena da same odlučuju
Foto: Marija Janković

porodičnog života, samo delom muškarca kao glavnog hranitelja porodice.

PLANIRANJE RODITELJSTVA

Na osnovu odgovora iz ankete (pitanja o razlozima odlučivanja za rađanje), može se zaključiti da je rađanje vrhovna vrednost u životu žena, odnosno da je ono nezavisno od partnerstva i da nije instrumentalizovano, niti da se osigura brak, niti starost, niti je rađanje strategija prevazilaženja problema izjavne sfere (u vezi sa zaposlenošću i dr.). S jedne strane je definitivno reč o vrednosti po sebi, ali sa druge o detetu kao projektu za ceo život, što istovremeno ukazuje da se žensko biće pojednostavljeno svodi na samo jedno od njenih mogućih ostvarenja i realizacija, kao i da su izgledi za ostvarenje izvan porodice i privatne sfere izuzetno umanjeni. Činjenica dugogodišnjeg niskog fertiliteta ipak upozorava da ovaj model ženskog životnog stila, karakterističan za mediteranske zemlje, nije održiv sa stanovišta populacionog i ukupnog društvenog razvitka.

Skoro polovina ispitanih žena ima dvoje dece (49,4 odsto), zatim jedno (38,8 odsto), i najmanje je onih sa troje i više (10,7 odsto). Više od polovine ispitanica (61,2 odsto) je zadovoljno brojem dece, ali nije mali broj onih koje nisu (38,6 odsto). Većina ispitanica ne planira trudnoću u narednih pet godina (43,5 odsto), dok skoro svaka četvrta planira (23,9 odsto), odnosno zadržaće trudnoću ako joj se dogodi (14,2 odsto). Među ženama koje ne planiraju trudnoću, samo bi se 14,9 odsto odlučilo da je zadrži, pod pretpostavkom popravljanja materijalnog standarda, a više od trećine ispitanica ne bi se odlučilo da rađa ni pod jednim od brojnih navedenih uslova u anketi. Konačno, idealan broj dece u našem uzorku je troje (41,3 odsto), zatim dvoje (37,9 odsto), četvoro (5,2 odsto), dok je za samo 4,9 odsto ispitanica idealno imati samo jedno dete.

U ispitivanom uzorku, većina žena je planirala svoje trudnoće (78,1 odsto, one koje su završile rađanjem deteta) i to pretežno u dogovoru sa svojim partnerom/suprugom (63 odsto). Što su ispitanice siromašnije, veći je broj neplaniranih trudnoća. Oko 31,1 odsto ispitanica (gotovo trećina) imalo je abortus, odnosno neplanirane trudnoće koje su prekinule. Među njima, gotovo polovina (41,6 odsto) imala je više od jednog abortusa. Broj abortusa se kreće u rasponu od 1 do čak 20 (prosek je 1,8), što ukazuje na veoma nisku kontraceptivnu kulturu, a samim tim se smanjuju i realni okviri mogućnosti racionalnog planiranja roditeljstva.

TRANZICIJA PARTNERSTVA U RODITELJSTVO

Podaci o podeli odgovornosti između partnera u tranzicijskom periodu prelaska u roditeljstvo (briga o bebi i organizacija zajedničkog života u tom periodu) pokazuju da žene tada najvećim delom počinju da preuzimaju isključivo na sebe tradicionalno "ženske" poslove (u 80,1 odsto slučajeva peglanje dečje odeće, kuvanje 69,9 odsto, spremanje stana 67,8 odsto itd.).

Ne postoji nijedna od aktivnosti koja se odnosi na raspodelu poslova na početku roditeljstva u kojoj bi muškarci preuzeli veći deo tereta nekog kućnog posla ili brige o bebi. Npr, svega 0,9 odsto muških partnera je preuzelo na sebe glavnu odgovornost za menjanje pelena ili svega 7,8 odsto za kupanje bebe. Postoje samo dve aktivnosti – izvođenje bebe u šetnju (51,3 odsto) i odlazak sa detetom kod lekara (60,5 odsto) – koje se smatraju pretežno zajedničkom aktivnošću. Sve ostalo su dominantno poslovi majki. Dodatna analiza pokazuje da ispitanice u svom neposrednom društvenom okruženju takođe mogu da se oslone pre svega na druge žene (i to samo najbliže – majke, najbolje prijateljice, sestre), a daleko manje na muškarce.

Uprkos tome, značajan deo ispitanica podržava istovremeno i restriktivne tradicionalističke i nacionalističke mere (vraćanje žena "u kuću", favorizovanje etničkih brakova, suzbijanje feminizma itd.), a deo ispitanica čak i naglašeno diskriminišuće (sterilisanje siromašnih, zabranu abortusa, oporezivanje ljudi bez dece). Uz dodatne statističke analize, može se zaključiti da među ispitanicama najviše ima onih koje su opredeljene za naglašeniji umereni i visok konzervatizam, dok je manje onih koji se mogu smatrati nekonzervativnim u pogledu populacione politike.

DOBRE I LOŠE MAJKE

Kritiku da su loše majke najmanje trpe žene koje su u formativnom periodu svog roditeljstva ravnomerno delile poslove sa svojim partnerom, a najviše su kritikovane kao loše majke upravo žene koje su u istom tom formativnom periodu (po dolasku bebe) preuzele na sebe celokupnu odgovornost za sve kućne poslove i celokupnu brigu o detetu. Taj podatak (što više posla, to više kritike) je interesantan, jer ukazuje na presiju da mlada žena postane "dobra" majka u periodu kada tradicionalna podela uloga još uvek nije sasvim definisana i sasvim internalizovana. Analiza odgovora na pitanje: "Da li ste Vi ikada doživeli fizičko kažnjavanje u vašoj bračnoj zajednici ili domaćinstvu?" pokazuje značajnu povezanost između fizičkog nasilja i kritike žene da nisu dobre majke. Srazmerno je daleko veći broj žena koje su doživele fizičko nasilje u svojim porodicama među onima koje su kritikovane da nisu dobre majke, nego među onima koje nisu kritikovane.

Kako god da okreneš, majke su uvek "krive", a često se čuje i optužba od strane očeva: "Kako si to vaspitala dete?" Naročito od onih "šetača kolica" koji redovno zaborave da dođu na dečju priredbu u školi. ¶

BILJANA VASIĆ

Aleksandar Vučić 2.0

Suštinsko pitanje našeg društva nije šta će se desiti sa Kosovom jer tu i nema suštinskih nepoznanica koliko god se predsednik Srbije i njegovi satrapi trude da stvore drugačiju predstavu. Ono što, zapravo, sve nas, građane, mnogo više zanima, a dobar deo i plaši, jeste šta će biti, u međuvremenu, sa Srbijom

Piše: **Vukašin Obradović**

Autor je novinar

Foto: FoNet

Pitanje Kosova je defakto i dejure, zapravo, rešeno.

Defakto – izgubljenim ratom 1999, dejure – Kumanovskim sporazumom, Rezolucijom 1244 UN i, na kraju, Briselskim sporazumom. Neprihvatanje ovih činjenica, koje determinišu kosovski problem u okvirima evropske, pa i svetske politike, može se porediti samo sa posledicama po Srbiju nastalim neshvatanjem nove realnosti nastale rušenjem Berlinskog zida.

Uprkos tome, svako razmišljanje sa ovom polaznom hipotezom, po pravilu, dezavuiše se svetovnim mitomanskim frazama nebeske Srbije o predaji, izdaji, poništavanju duhovnog bića srpskog naroda čije je utemeljenje upravo na Kosovu polju i Pećkoj patrijaršiji. Na drugoj strani, politički i društveni dijalog počinje i završava se na savremenoj verziji Lazareve besede, uz ključnu poruku da nikada nećemo priznati nezavisnost Republike Kosovo.

Tačka.

POSLEDICE OPORTUNIZMA

Šteta koja će proisteći iz ovog autističkog stava, po svojim dugoročnim posledicama biće, međutim, jednaka, ako ne i veća od one koju je Srbiji naneo režim Slobodana Miloševića nerazumevanjem tektonskih promena nakon odlaska u istoriju Istočnog bloka. Odsudna greška koju komunisti-socijalisti nisu shvatili je, ne da se raspala jedna ogromna vojno-politička tvorevina i da je poremećen balans na kome se zasnivala međunarodna zajednica – što nije netačno, već da su uspostavljena drugačija pravila igre, nove vrednosti na kojima će svetski poredak ubuduće počivati.

Srbija je danas u istoj poziciji. Ili će razumeti i ponašati se u skladu sa realpolitičkim odnosima u Evropi ili će, kao pod Miloševićevim režimom, bauljati kroz neizvesnu budućnost, bez jasnog cilja i perspektive, ali i sa neizvesnim krajnjim ishodom.

Kosovo jeste čvorišna tačka koja će opredeliti put Srbije u budućnost i tu više nema nikakve dileme, ako je, barem u postpetoktobarskoj Srbiji, i bilo nekih nedoumica. Za političare koji su imali jasnu viziju kakvu Srbiju žele, poput Zorana Đinđića, kosovski problem je bio jasna prepreka ka državi kakvu je on imao na umu – demokratsku, evropsku, uređenu u skladu sa civilizacijskim vrednostima koje joj garantuju ekonomski, društveni, kulturni i svaki drugi prosperitet.

Nažalost, od ubistva Đinđića do danas mi nismo imali političara, državnika koji je shvatao novu srpsku realnost na ovaj način i bio spreman da se suoči sa ovako velikim izazovom. Taj oportunizam je i doveo Aleksandra Vučića na vlast. Onog trenutka kada je Boris Tadić, na kosovskom pitanju, postao za Zapad "not delivery men", njegova politička karijera je završena, a počeo je vrtoglavi uspon sadašnjeg predsednika Srbije. To je jedina istina o Vučićevom ustoličenju, doduše uz neophodnu prateću ornamentiku kao što su izbori.

Aleksandar Vučić, šta god ko o njemu misli, prvi je političar, posle Đinđića, koji je razumeo logiku i poruku. Prelazak u fazu Aleksandar Vučić 2.0 bio je munjevit, a formalizovan je Briselskim sporazumom.

Više kao fusnotu, zbog onih koji bi mogli pogrešno da razumeju ovo, u javnosti često rabljeno poređenje, treba odmah reći da je to jedina sličnost Đinđića i Vučića. Njihove vizije Srbije su dijametralno suprotne jer su zasnovane na različitim vrednosnim sistemima, poimanju demokratije i, ono što je najvažnije, ličnim ambicijama.

U isto vreme, razgovori u Briselu se nastavljaju (uz žestoko protivljenje Marka Đurića), uz kraće zastoje za koje je, ipak, zaslužniji Tači, Haradinaj&comp., odnosno komplikovane unutrašnje prilike u nekadašnjoj južnoj srpskoj pokrajini.

U Srbiji, sa druge strane, teče nešto što se kolokvijalno naziva "unutrašnjim dijalogom" o rešavanju kosovskog problema. Radi se, zapravo, o uglavnom fingiranim skupovima istomišljenika čija je jedina svrha da se kroz stalno ponavljanje sintagme da "Srbija nikada neće priznati Kosovo" stvori dimna zavesa iza koje će, pre svega, kroz pravno-obavezujući sporazum, biti usaglašavana sva najvažnija pitanja koja se tiču Srba sa Kosova. Valja ponoviti: razgovaraće se o kolektivnim i pojedinačnim pravima Srba sa Kosova i silesiji nerešenih pitanja, od imovinskih do razgraničenja. Status Kosova kao zasebnog entiteta, države, suverene teritorije ili Autonomne pokrajine Republike Srbije, sasvim je sigurno, neće biti na stolu jer je to pitanje, kao što rekoh, defakto

i dejure rešeno. Ostaje da se nađe forma koja će verovatno proisteći iz pregovaračkog procesa.

Ovakvo bacanje prašine u oči neophodno je Vučiću jer već poodavno strani zvaničnici i direktni posrednici u dijalogu ponavljaju da niko od Republike Srbije ne traži, niti će u dogledno vreme zahtevati od srpskih vlasti formalno priznanje države Republika Kosovo.

Aleksandar Vučić je, krajem januara, najavio, kako je rekao, da će za dva, dva i po meseca izaći sa svojim "najmanje lošim rešenjem". Hoće li se držati obećanog tajminga, teško je reći, kao i da li će njegov predlog, što je takođe kazao, morati da bude proveren na referendumu.

Sa Vučićevim obećanjima, u principu, treba biti oprezan, ali, kako god, predsednik Srbije je duboko zašao u proces rešavanja kosovskog problema i on i ne može odustati jer mu povratka nema. Rusija je daleko, a Srbija je toliko ekonomski zavisna od EU i SAD da bi prekid te infuzije u roku od nekoliko meseci od njegovih vernih obožavalaca stvorio nekontrolisanu masu besnih i gladnih Srba. Sa druge strane, "nagrada" za rešavanje ovog gorućeg pitanja na Zapadnom Balkanu je suviše primamljiva da bi je neko sa egom i ambicijama Aleksandra Vučića olako odbacio.

Toliko o Kosovu.

Nego, šta ćemo sa Srbijom?

ZAROBLJENO DRUŠTVO

Ključno pitanje našeg društva nije šta će se desiti sa Kosovom jer tu i nema suštinskih nepoznanica, koliko god se Aleksandar Vučić i njegovi satrapi trude da stvore drugačiju predstavu. Ono što, zapravo, sve nas, građane, mnogo više zanima, a dobar deo i plaši, jeste šta će biti, u međuvremenu, sa Srbijom.

Podsetimo se, Pregovori o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji formalizovani su Međuvladinom konferencijom 21. januara 2014. godine u Briselu. Od tada do danas otvoreno je 12 poglavlja, s tim što su dva privremeno zatvorena.

Prošle su, dakle, četiri godine od našeg formalnog starta na putu ka punopravnom članstvu.

Evropski put Srbije, februara ove godine, bliže definisan Strategijom za Zapadni Balkan (WB6), zamišljen je kao kretanje na dva koloseka, koji će se u jednom trenutku (2023/25?) ukrstiti i svi ćemo tada sesti u jedan voz i ukrcati se u kompoziciju čija je poslednja stanica Brisel.

Prvi kolosek predstavlja rešavanje, pre svega, kosovskog problema, ali i svih drugih otvorenih regionalnih nerešenih pitanja, koja mogu značiti unošenje potencijalnih kriznih žarišta u Evropsku uniju kada po ponuđenoj agendi Srbija, 2023, odnosno 2025. postane punopravna članica EU.

Na drugom, paralelnom koloseku odvijaće se, kako to vole da kažu briselske demokrate, harmonizacija unutrašnjeg uređenja Srbije zasnovanog na evropskim vrednostima, kroz pristupne pregovore, usklađivanje zakonodavnog okvira, otvaranje novih poglavlja, uvođenje vladavine prava, tržišne ekonomije, efikasnog sistema za borbu protiv korupcije...

Ta dva koloseka će se u jednom trenutku (2023/25.) ukrstiti i svi ćemo uskočiti u WB6 kompoziciju čija je poslednja stanica Brisel.

Gotovo kao u bajci, samo nedostaje: i tako su srećni živeli do kraja života.

Samo, ovo nije bajka, niti su Aleksandar i Andrej Braća Grim i zato moramo da se zapitamo gde je Srbija danas realno, kao država, kao društvo?

Lepo, ali gde je Srbija danas realno, kao država, kao društvo?

Ako pokušamo da bez preteranog zalaženja u detalje skiciramo Srbiju s aspekta upravo evropskih vrednosti, Srbija je "zarobljeno društvo". Posmatrajući uobičajene demokratske standarde: podela vlasti, nezavisno sudstvo, sloboda medija, ljudska prava, politički pluralizam – razoreno institucionalno, skoro do temelja.

Segmentarno, svaka ozbiljna analiza će pokazati da trend u ove četiri godine, posmatrajući ove ključne segmente svakog društva, ide u pravcu daljeg urušavanje svega onog što čini jednu državu demokratskom ili koja teži da bude demokratska.

U isto vreme, Srbija, odnosno Aleksandar Vučić, sa svih strana, dobija pohvale, bilo verbalne od čelnika Evropske komisije ili kroz audijencije kod najvažnijih evropskih političara, od Angele Merkel, Emanuela Makrona ili Serđa Matarele.

Vučić ili, preciznije, ta i takva Vučićeva Srbija, ako zanemarimo pokoju američku "zaušku", za visoke evropske zvaničnike predstavlja "faktor stabilnosti", primer u regionu, država koja na Zapadnom Balkanu ima, kako kažu, najviše šansi da se prva pridruži evropskoj porodici, *et cetera, et cetera*...

Nelogično, bar za nas koji živimo u Srbiji, zar ne?

Samo na prvi pogled.

Pogledajte, uostalom, Crnu Goru i Mila Đukanovića. ¶

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Projekat "Srbija i Kosovo – 2018. godina raspleta" je podržala Fondacija za otvoreno društvo, Srbija.
Izneti stavovi pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju stav FOD Srbija.

Intervju: Milija Nešić, vizuelni umetnik

Crna istina mrdalica

"Zar ovaj svet ne bi bio bolji kada bi duh i um čoveka umesto potčinjenosti religijama i ideologijama neposredno služili ljudskom rodu kroz nauku i umetnost? Slobodnom čoveku za sada teže samo pojedinci što većini liči na utopiju, ali, zar mnoge utopije nisu postale stvarnost"

Posle 30 godina *Mrdalice* Milije Nešića i arhitekte Saše Belopoljanskog, glavnog lika u kultnom filmu "Tajvanska kanasta", izložene su u Ustanovi kulture "Parobrod". Ansambli *Demonstracije* (kao simbol svih demonstracija) i *Revolucija* (kao simbol svih studentskih revolucija), mali su segment Nešićevog obimnog opusa koji se kreće u rasponu od raskida autora s akademskim uputstvima o tome šta je umetnost, preko apstraktnih skulptura, performansa na pesku, fotografija, performansa odricanja skulptura bacanjem u kontejner, sve do *Mrdalica*, crteža i slika, te tekstova, koje i danas u svojoj 84 godini piše.

Delo po kojem je Nešić prepoznatljiv su *Mrdalice*, umnogome i zato što glume u nekoliko ključnih scena filma *Tajvanska kanasta* (režija Goran Marković), što im je omogućilo izuzetno veliku vidljivost i promociju. "Mrdalice, Mrdalice, lepe Mrdalice za vaš stan, samo 500 dinara...", veze Vanja u *Kanasti*, tinejdžerka i devojka oženjenog Saše Belopoljanskog u produženoj adolescentskoj krizi dok stoji u Knez Mihailovoj i povlači ručku *Mrdalica*, pa tako ovo delo počinje da radi. Prodaja *Mrdalica* ide – "nikako". "Svi hoće da se igraju sa njima, niko neće da ih kupi", kaže Vanja. Sve ovo nameće posebnu i kompleksnu temu – života likovnog dela u filmu. Jer, kako jednom reče Dušan Makavajev, "film jeste vizuelna umetnost, samo manje bleferska".

I pored uspeha u zemlji i inostranstvu i priča kako se maltene obogatio prodajući *Mrdalice*, Milija Nešić jeste umetnik koji je zapravo ostao pomalo u senci, mada je jedna njegova skulptura deo prve izložbe *Sekvence* u obnovljenom Muzeju savremene umetnosti, u kome je još šest njegovih ostvarenja, a dva su u Narodnom muzeju u Beogradu, i iako je nedavno dobio nagradu "Stojan Ćelić" zbog čega će u julu biti priređena njegova retrospektiva u Muzeju "Zepter". O aktuelnosti njegovih *Mrdalica* danas i ovde ne treba mnogo govoriti – dovoljno je povući ručku i samo će vam se reći.

"VREME": Goran Marković je na otvaranju izložbe u "Parobrodu" rekao da ste vi predstavljali simbol pobune krajem sedamdesetih, da se drugi umetnici nisu na taj način izražavali. Da li ste na premijeri *Mrdalica* brinuli kako će publika reagovati?

MILIJA NEŠIĆ: To je bilo 1979. u Kulturnom centru Beograda. Nisam znao kako ću da prođem jer su u tim socijalističkim vremenima mnoge teme bile kažnjive. Recimo, pesnik Gojko Đogo je zbog "štakora sa Dedinja" bio kažnjen. Ja nisam ni slutio šta će da bude od te moje izložbe, a desilo se da sam prošao dobro.

Zašto ste odlučili da napravite *Mrdalice*?

Morao sam. To je bila jaka potreba budući da sam od situacije u kojoj sam živeo jednostavno oboleo. Psihički sam se slomio, mučili su me svi problemi koji se dešavaju s čovekom. Čini mi da sam od momenta kad sam se rodio, samim tim činom upao u nešto u čemu mi je izgledalo da ne mogu da opstanem. S jedne strane ideologija, s druge religija i čovek stalno razapet na moćnom krstu to dvoje. Nije mi odgovaralo ni jedno ni drugo. Niti volim vođu niti boga, a vidim, svet hrli ka tome. Oduvek sam znao da je to pogrešan put i da će se čovek u tome zaglaviti.

Kakva je bila atmosfera u društvu u kome ste se pojavili s Mrdalicama i šta se dalje s njima dešavalo?

Kakva je atmosfera vladala u to vreme možete zaključiti iz rečenice u ondašnjoj "Politici ekspres" u tekstu s Festivala dečjeg pesništva: "Sinoć je bilo posebno reči o ljubavi mladih pesnika prema Titu i Partiji". U takvim uslovima, 1979. izlažem *Mrdalice*, koje su kritički nastrojene prema tom istom društvu. Ali iako me je inspirisalo lokalno, ja sam se trudio da to što stvaram ima univerzalno značenje. Kad se izložba završila, zanimljivo je da su ljudi dolazili mesecima kasnije u Kulturni centar da pitaju šta je sa tim autorom, da li je na slobodi ili je završio u zatvoru, jer takvo je vreme bilo. Dvatri dana od te prve izložbe došao je Siniša Pavić i uzeo jednu *Mrdalicu* za svoju seriju *Vruć vetar*. On je prvi reagovao. Posle sam imao ponovo izložbu 1983. i dobio nagradu Pehar popularnosti jer je bila najposećenija te godine. *Mrdalice* su prosto zaživele, i Goran Marković je na otvaranju podsetio da je skulptura tada uglavnom bila klasična, konvencionalna, sa većim ili manjim krivinama, apstraktna, a *Mrdalice* su bile nešto sasvim drugo što struka tad nije umela da prihvati, nisu mogli da shvate da je to uopšte skulptura, da je to umetnost.

Da li ste uradili nešto povodom toga?

Ja sam još 1979. počeo da pišem predgovore za svoje izložbe jer sam video da

Foto: Vladimir Milovanović

od kritike nema ništa, da se u tom svetu prilično muva i laže. Tako da, pored toga što sam ih pravio, Mrdalice sam morao i da objašnjavam. To je bilo teško. Treba mi vreme da napišem dobar tekst, da na uobičajeno pitanje "pa, šta ti hoćeš s tim svojim *Mrdalicama*" odgovorim. Ako je čovek stalno između religije i ideologije i nema mu spasa, pitanje je gde ja vidim spas. Ja, onda, kažem: "Ima spasa, veoma je jednostavno biti slobodan čovek koji u sebi ima moć mišljenja." Ja se zalažem za slobodnog čoveka. On može da bude svako ko se zalaže za svoje mišljenje, za samosavlađivanje svoje animalne prirode i odbacivanju zakona jačeg iz svog bića, bez pritiska boga ili vođe. Zar ovaj svet ne bi bio bolji kada bi duh i um čoveka umesto potčinjenosti religijama i ideologijama neposredno služili ljudskom rodu kroz nauku i umetnost? Slobodnom čoveku za sada teže samo pojedinci, što većini liči na utopiju, ali, zar mnoge utopije nisu postale stvarnost? Slobodan čovek je smisao mog postojanja i stvaranja.

Zanimljivo je da jedno likovno umetničko delo ima svoj život na filmu. Kako ste vi doživeli život *Mrdalica* u *Tajvanskoj kanasti*?

To su dve umetnosti. Slične, ali ne iste. I ovo moje može da bude isto skraćeni film, nešto mrda i u tri kadra saopštiš kao neko ko pravi film koji traje dva sata. Moglo bi se reći da *Mrdalice* u Kanasti imaju glavnu ulogu. Goran Marković je rekao pre neki dan da su ga one inspirisale da pravi film.

Kako vidite odnos glavnog junaka filma, arhitekte Saše Belopoljanskog, spram *Mrdalica*? On za njih kaže da istražuju svet manipulacije, ali i da se raduju životu.

Ja sam govorio Goranu: "Slušaj, taj tvoj junak mora da pogine, ali treba da mu nađeš i način kako", zato što je to čovek posvećen svojim idejama do kraja i iznosi svoje opservacije vrlo vidljivo i jasno. Ja sam u *Mrdalicama* to sproveo i nastaviću tako dok god živim. Ovo malo vremena što imam boriću se za tog mog slobodnog čoveka. Saša Belopoljanski je drugačiji i Goranov film govori o tome.

Koje su bile reakcije publike glede *Mrdalica* na filmu, a kakve u izlagačkom prostoru?

Pričali su mi... ja nisam bio na tom festivalu u Puli, ali celo društvo iz Kulturnog centra jeste i kad su se vratili, kazali su mi da kad god bi se u filmu pojavile Mrdalice – aplauz. Isto se sećam kad sam ih prvi put izložio 1979, kad uđem u Galeriju, to vri od žagora. Sve generacije, mladi i stari, obrazovani i neobrazovani. Svi se smeju i ja gledam i kažem: "Vidi šta rade crne daske, kako deluju na ljude". Imao sam jednu *Mrdalicu – Religija i ideologija siluju čoveka*. One nemaju glave nego simbole. To su velike figure sa oreolima i zastavama. I, sećam se, došla Mira Trailović i gleda šta se događa. Mladi ljudi vuku te *Mrdalice* i kikoću se. Ona nije mogla da izdrži i ne upita ih: "A, deco, znate li vi šta to znači?" Potom im je prišla i objasnila simboliku. A to da ideologija i religija siluju čoveka, nije to samo ovde u Srbiji slučaj. U celom svetu je tako. Mene zanima šta je u biću, šta treba da se menja i razmišljam o tome mnogo, prvo da bih sebi objasnio. Ja, kao umetnik, treba da tražim i rešenje ako vidim da nešto ne valja – kako da bude bolje. Uvek tako radim.

Toga ima i u vašim tekstovima?

Jeste, u svim tim razmišljanjima o *Mrdalicama* ja pokušam čoveka da dokučim zato što je kompleksan. Moć mišljenja koja je njegova osobina je veliko polje i ide od imbecilnosti do genijalnosti. Pitanje je gde će čovek tu da se nađe – šta je dobro. Moć mišljenja može da bude i da se jedno misli, a drugo sprovodi. To se svaki dan događa. Od kako su se pojavile u filmu do danas, ništa se ne menja i ja se zbog toga jako plašim kako će čovek kao biće završiti. On je sve militantniji. Sada je u stvari mnogo gore – tehnika i tehnologije se »

brzo razvijaju, ali demonstriraju i svoju tamnu stranu. Čovek može ranije da strada. Sva nauka služi za institucije vojske, a manji deo se daje nama kao humana nauka za koju se ja borim. Šta će danas atomske rakete? Dođe vođa pa priča naciji kako je napravio strašno čudo – oružje. Protiv koga? Protiv čoveka?

Postoji li neka posebna *Mrdalica* s tim u vezi?

Ima i to je ona gde ja zabranjujem da se sukobe Rusija i Amerika. To je jedina mrdalica koja ne mrda – ti povučeš ručku, ne ide, ja ne dam. Ta *Mrdalica* ima zlatne ruke koje simbolizuju bogatstvo tih zemalja, ali i pištolje. Ja ne dopuštam da se ta mrdalica pomeri. Svaka *Mrdalica* pokazuje ideju tek kad povučete ručku – nešto se diže, nešto se spušta, nešto se iznenada pokazuje i otkriva se neka ideja, a jedino ova ne može – povučete ručku – ne mrda.

Šta su vas sve pitali u vezi sa *Mrdalicama*?

Zašto nemam mašinu koja bi aktivirala *Mrdalicu*, a prvu koju sam napravio posvetio sam manipulaciji čoveka. On je u ramu, ograničenom prostoru i bori se sam sa sobom, dok ruka drugog čoveka povlači ručku i manipuliše njime. Ta ideja je konstanta i ta eksploatacija čoveka nad čovekom može biti i suptilna. Danas vlada brutalna manipulacija. Ja sam pri kraju života, ali i kad sam bio mlađi, govorio sam da se plašim od ljudskog bića, ali da se plašim i za njega. Kad sam bio mali, počeo je Drugi svetski rat. Za mene, malu dečiju prirodu, to je bila katastrofa. Vidim ubijene ljude, zaklane i sve to čine ljudi jedni drugima. To klanje je imalo za posledicu 80 miliona i više mrtvih. Pa se to klanje nastavilo devedesetih, pa politička ubistva... klanje se nastavlja, a da ništa nismo u stanju da uradimo. Ne zna čovek odakle da počne i to je ono što me ubija.

Da li su se *Mrdalice* ikad dobro prodavale?

Nikad. Jesu im se ljudi smejali, ali je prodata tek poneka koja je izlazila iz okvira same ideje, kao jedna sa scenom seksa za Goranov film. Evo sad sam dve *Mrdalice* poklonio Studentskom gradu, poklanjaću i dalje. Ja živim za umetnost, a ne od umetnosti. ¶

ALEKSANDRA ĆUK

Uspomena je istorija

Ljubodrag Jale Janković, o detaljima iz sedamdesetogodišnjeg života Fakulteta primenjenih umetnosti, gde je prvo bio student a zatim do kraja radnog veka profesor

Fakultet primenjenih umetnosti u Beogradu ove godine obeležava sedamdeseti rođendan obaveznom svečanom akademijom, prikazivanjem filma o *70 god FPU*, izložbom profesora ovog fakulteta u Muzeju grada Beograda, izložbom diplomaca i masterana-ta, retrospektivnom izložbom u Galeriji RTS-a... i – uspomenama.

Profesor Ljubodrag Janković Jale diplomirao je slikarstvo na Akademiji primenjenih umetnosti, kako se ranije zvao FPU, a zatim je na istom mestu 35 godina predavao studentima akt. Poslednjih 65 godina slika, vaja i, kako sam kaže, najmanje se bavi grafikom, ali se ipak – bavi. Sad je u penziji i svakodnevno radi.

"Desilo se da je ceo moj život neposredno vezan za Fakultet primenjenih umetnosti – otkako sam upisao slikarstvo 1951. pa do penzionisanja 1997. godine. Ostavio sam zavidan podmladak ljudi koji su sad nastavnici i profesori. Ovih dana su neki od mojih studenata otišli u penziju, što je lepo saznanje o trajanju generacije", priča profesor Ljubodrag Jale Janković.

"Naravno, i posle penzionisanja ja sam na neki način bio vezan za Fakultet raznim povodima. Tako da pratim sve te događaje i razvoj i rast Fakulteta, i moram da kažem da citiram našeg dragog profesora Pavla Vasića, koji je govoreći o Fakultetu jednom prilikom naglasio da je naš Fakultet svojim radom i dostignućima opravdao pravo građanstva. I stvarno, iskreno mislim da su ljudi iz različitih struka na našem Fakultetu danas veoma cenjeni stručnjaci, ako ne širom sveta, onda sigurno širom Evrope. I to je činjenica koja opravdava osnivanje našeg Fakulteta."

U generaciji s kojom je profesor Janković upisao fakultet dominirali su "dečaci i devojčice iz provincije. A kakvo je stanje bilo onda, kakva je nemaština bila posle okupacije, za one koji ne znaju to nije nikakav problem da doznaju. Ali, verujte mi, sve je to bilo prevaziđeno u toj ljubavi, u toj radoznalosti, u tom entuzijazmu prema radu i prema profesiji za koju smo se odredili", kaže profesor Janković i seća se svojih profesora koji su doprinosili takvoj klimi. "Profesor Jefta Perić bio je jedno veliko srce od čoveka, jedan plemenit čovek, obrazovan. On je na svaki način odavao jednu ličnost koja nam je zamenjivala oca. Tako se brižno, tako zdušno i požrtvovano ponašao prema nama. Ja sam imao tu privilegiju, čast da ga zamenim – predavao sam akt posle njega. Da ne govorimo o profesoru Pavlu Vasiću, profesoru Šotri, o profesoru Mati Zlamaliku, koji je svojim znanjem, predanošću, nesebičnim prenošenjem iskustva, studentima darovao sigurnu zanatsku podlogu iz primenjene grafike da smo mi, moram priznati, kao generacija u celini preživeli na ovoj beogradskoj kaldrmi zahvaljujući tom znanju. I to je bilo nešto fantastično. Da ne govorim o profesoru Vinku Grdanu ili o jednoj od izuzetnih ličnosti, nezaobilaznoj u tom našem formiranju, o profesoru Vladimiru Predajeviću koji je predavao slikarske tehnike, predmet koji je bio u ono vreme redak. Nikad neću da zaboravim oskudice u to vreme, nemaštinu, šok kad nas je pozvao da nam pokaže svoj kabinet: na policama je bila kolekcija četaka kakva tada nije mogla da se zamisli. O pozlatama i o bojama, o pigmentima da ne govorim, i o literaturi koju je on imao. Uzgred budi rečeno, profesor Predajević je prvi kopista naših fresaka za Muzej kneza Pavla, i jedan od najvećih poznavalaca slikarskih tehnika, verovatno na Balkanu. Eto, sad vam je jasno kakvu sreću smo imali da nam baš on bude profesor. Kult u mojoj generaciji je, sasvim opravdano, bilo crtanje jer se smatralo osnovom

Foto: FPU

poimanja i sredstva i instrumenta izražavanja. Danas to više nije baš tako. Zbog takvog statusa crtanja, mi smo bili zanatski tako dobro potkovani da nije bilo problema koji nismo mogli da rešimo. Isto važi i za ostalo: apsolutno nije bilo problema koji nam je bio nerešiv zahvaljujući znanju iz oblasti slikarske tehnologije, jajčana tempera, akvarel, pastel itd. Kod profesora Vase Pomorišca na zidnom slikarstvu učili smo sve tehnike i radili ih. Kakva je u ono vreme bila estetika i kakvi su estetsko-umetnički problemi stajali pred nama, to je drugo pitanje. Ali kažem, dobra pripremljenost nam je garantovala siguran opstanak, i cela naša generacija bila je spremna da nasledi profesore našeg fakulteta. U toj generaciji su profesor Krsta Andrejević, profesor Sip, profesor Živojin Kovačević, profesor Miloš Ćirić, profesor Bogdan Kršić, profesor Boban Teofanović. Mi smo maltene kao generacija primljeni za asistente i kasnije postali profesori, trudeći se, naravno koliko se moglo u određenim uslovima, da unapredimo rad i program na Fakultetu."

Ta nova generacija profesora, smatra Ljubodrag Jale Janković, promenila je gledište u estetskom razvoju tokom studiranja. "U vreme kad sam ja bio student, težište pedagogije uglavnom je bilo usmereno prema zanatskim kriterijumima i zanatskim osnovama kao temelju izraza. Smatralo se da mi tek posle diplomiranja formiramo i izražavamo svoju ličnost zavisno od afiniteta. Znači, ne u školi, nego kada svako od nas poleti i odleti tamo gde mu je mesto. Međutim, ja i moja generacija profesora smo već u trećoj godini, zavisno od afiniteta studenta koji je isprovociran na samom času, uzimali u obzir njegovu kreativnost i opredeljenje. Praktikovao sam, i to je ono što je zapaženo u mom radu, da studente kojima sam predavao pratim na časovima njihovih odseka kako bih otkrio nivo njihovih istraživanja. Onda sam to uzimao u obzir u korekturi njihovih radova, kod mene, na aktu. Tako da je to umnogome urodilo plodom i došlo do toga da ta moja korektura bude u skladu i jedinstvena u odnosu na ono što sam student hoće i želi. Često se događalo da sam provocirao studenta da izrazi svoje naklonosti, afinitete i senzibilitete, pa su pre nego što će diplomirati, oni imali jasnu predstavu o smeru kojem su se uputili." U plakaru u Akt sali fakulteta još uvek stoji zbirka studentskih crteža koje je profesor Janković skupljao. "Žao mi je što nisam uspeo da je verifikujem. Jer to je jedan dokument, dragocena zbirka koja govori o senzibilitetu mladih ljudi za ovih poslednjih pola veka, što nije malo. Pokušavao sam da animiram i Muzej primenjenih umetnosti i druge, nadam se da na kraju to ipak neće propasti."

Korekture na Aktu su poseban oblik saradnje između profesora i studenta. "Nikad neću da zaboravim situacije kada studentu ispričam svoje primedbe, i kad rezultat te moje priče vidim sledećeg utorka na času. Znate šta, to je za pedagoga takva nagrada, takvo osećanje koje ne može ni sa čim da se uporedi! Znate, sve nedoumice, sve dileme, sva preispitivanja rešavaju se u samom kontaktu sa delom. Kad vi, svesni ili nesvesni, u građenju dela dođete do fantastičnih sadržaja i otkrića da se oni pretaču u iskustvo koje se opet očituje u tim nekim slojevima pedagoškog znanja, ponašanja i dejstva. Tako da je to jedno jedinstvo – onoliko koliko sam ja dao studentima, oni su meni vraćali. Biti na Fakultetu, to je prava stvar i prava nagrada, okolnost koja mora da rezultira kvalitetom. To je bitan činilac mojih dostignuća. I, na kraju – krug ljudi koji jednovremeno stasava i koji čini duhovnu klimu i njen karakter: Krsta Andrejević, slikar i profesor tehnologije na Fakultetu, Živojin Kovačević, čiji sam ja asistent bio, profesor Sip, koji je takođe bio na Fakultetu, profesor Miomir Grujić, koji je bio profesor na Arhitekturi za crtanje, i Brana Makeš, koji je bio profesor na grafici. Srodni pogledi, srodne duše, srodna znanja, a sve je to takođe uticalo da se čovek razvija na pravi način. I to je vreme koje je imalo svoj smisao, svoj duh, svoj karakter, i ajde da kažem, svoje dostignuće." ¶

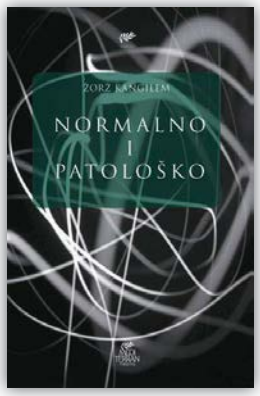
Priredila SONJA ĆIRIĆ

Kada organi ćute

Žorž Kangilem, *Normalno i patološko*, Novi Sad, Mediterran, prevod s francuskog Olja Petronić

Postoje velike knjige koje nikada nisu postale i slavne. *Normalno i patološko* Žorža Kangilema jedna je od njih. Ako se za ruske pisce kaže da su izašli ispod Gogoljevog šinjela, za slavnu generaciju francuskih "filozofa-razbijača" – Mišel Fuko, Žil Delez, Žak Derida, Žan-Fransoa Liotar – može se reći da su Kangilemova deca i to manje zato što im je Kangilem bio profesor, prijatelj i neprijatelj (kako kome), a više zbog ideja kojima ih je ovaj neveliki tekst, recimo to tako, oplodio.

Svoju doktorsku tezu lekar i filozof Žorž Kangilem objavljuje 1943. godine, ali tih ratnih godina njegov rad izmiče pažnji kako lekara tako i filozofa. A kada je, sredinom pedesetih godina, najzad otkriven, tekstovi koji su njime bili inspirisani toliko su ga prekrili, da on i dalje ostaje u senci iako sam Kangilem, u međuvremenu, postaje izuzetno poštovan profesor i cenjen filozof. Toj relativnoj zatajitosti doprineo je i sam Kangilem. Njegov je stil polagan i nenametljiv, strog, pažljiv, donekle suv, bez retoričkih igara. Za njega je filozofija ono što je bila i za Aristotela: umeće postavljanja pitanja o onome što nam je toliko blizu da ga ni ne vidimo, a onda, kada to što je blizu najzad ugledamo, zapanjeni smo što nam je do tada tako istrajno izmicalo; kako je moguće da nismo videli ono što nam je, od kad znamo za sebe, bilo ispred nosa? Zdravlje, na primer. Eto filozofskog pitanja koje postavlja lekar i filozof Kangilem: šta je to zdravlje? Svi, naravno, znamo šta je zdravlje, osim što ne znamo. Jer, zdrav čovek je, naprosto, zdrav i nema potrebe da razmišlja o nečemu što se podrazumeva, što je isto što i on sam: vid, hod, otkucaji srca ili disanje. Sve dok se ne razboli. Sve dok zdravlje ne postane problem. Ali ni tada se, primećuje Kangilem, ne postavlja pitanje zdravlja, već bolesti. I to je lekarska logika. Lekar će pokušati da otkloni bolest kako bi stvar vratio u normalu. Ali već u tom gestu poistovećivanja zdravlja s normalnošću filozof će uočiti problem: otkud to da se zdravlje poistovećuje s normalnošću? Da li se, onda, bolest poistovećuje s nenormalnošću, a nenormalnost s patologijom? Šta, uopšte, znači norma u medicini? Da li je fiziologija disciplina koja se bavi zdravljem i da li ona uvodi norme ("ne postoji fiziologija leša", str. 67), ili su normalno i nenormalno samo dve strane istog novčića, pa nekome padne jedno, a nekome drugo? Ko, najzad, odlučuje šta je bolest: lekar, zahvaljujući svom iskustvu i znanju, ili pacijent na osnovu subjektivnog osećaja? Da li lekar odlučuje na osnovu objektivnih pokazatelja, ili je najvažniji osećaj pacijenta (iako, što bi rekao doktor Haus, pacijenti lažu)? Medicina, piše Kangilem, postoji zato što se ljudi osećaju bolesnima, a ne zato što postoje lekari od kojih ljudi saznaju da su bolesni (str. 65). U stvari, ovaj rafal naivnih pitanja postavljamo tek kada nas bolest stigne, a izostanak nedvosmislenih odgovora ukazuje na to da *nemamo pojma šta radimo*. Ni mi bolesnici, ni lekari znalci. Zbog toga je i potreban lekar-filozof. On, naprosto, uvodi pojam tamo gde pojma nema ("nemamo pojma šta radimo").

Žorž Kangilem je klasičan filozof, iritantan i veličanstven u isto vreme. Iritantan jer pita o najneupitnijim stvarima na svetu i razdražuje nas tom "bespotrebnošću", tim čačkanjem tamo gde, mislimo, nema ničeg za čačkanje, kao da iglom kopa po prstu tražeći trn koji nije ni ušao u meso. Ali upravo je to veličanstveno, taj neuočeni trn. Jer *trn je pojam*. Zato je, u svojoj posvećenosti onom najočiglednijem, i veličanstven.

Kada odbaci nekoliko filozofskih i medicinskih definicija zdravlja i bolesti, hvata se Kangilem čvrsto za određenje velikog lekara Renea Leriša: zdravlje je kada organi ćute (str. 83). Ili, s jednom filozofskom krivinom: zdravlje je organska nevinost. Ono mora da se izgubi, kao i svaka nevinost, da bi saznanje bilo moguće (str. 71). Sve je, dakle, u redu dok organe i njihov rad ni ne primećujemo, ne čujemo ih. Kada se, međutim, jave, tada nešto hoće da nam kažu i tada pristupamo tumačenju onoga što nam, kroz bol, na primer, organi govore. Lekari su, razume se, povlašćeni tumači (otkud to?, pitaće Fuko), ali lekar-filozof u ovom se slučaju pokazuje kao tumač tumača. Kada Kangilem splete zdravlje i bolest u isti čvor, najednom više nije jasno da li se zdravlje definiše kroz bolest, ili je obratno. Dodatnu komplikaciju unose mentalni bolesnici jer oni odstupaju od društvenih, ne i od organskih normi. Vrlo često, naime, kod mentalnih bolesnika ne uočavamo fiziološke poremećaje. Kako se, onda, s fiziološkog i mentalnog plana prelazi tako lako na društveni plan? Zbog toga će, opet Fuko, sledeći svog profesora Kangilema, da napravi pravi rusvaj među psihijatrima pitajući po kojim kriterijumima oni ludake svrstavaju među nenormalne?

Posebno je zanimljivo što će se Kangilem vratiti svome tekstu nekih dvadesetak godina kasnije, u vreme kada su i medicina i filozofija snažno menjale svoje fizionomije, te dodatak prvobitnom tekstu nije više toliko okrenut nauci, koliko umetnosti, naročito književnosti, kao da su bili potrebni radovi njegovih nekadašnjih studenata da bi mu pokazali u kom bi pravcu istraživanja sada trebalo da se kreću.

Najzad, ali ne i na poslednjem mestu. Prevod Olje Petronić prevodilački je biser. Potpisnik ovoga teksta pročitao je na desetine komplikovanih filozofskih knjiga na francuskom, ponešto je, veruje, uspeo da razume, ponešto je i sam preveo, ali Kangilemovu knjigu, svom njenom značaju uprkos, nikada nije uspeo da dočita: bilo mu je previše naporno. A onda se Olja poduhvatila nemogućeg zadatka i, posle ne malo muke, ponudila nam ovaj značajan tekst na najboljem srpskom jeziku, te je potpisnik, najzad, tekst dočitao do kraja, uživajući, istovremeno, u svome jeziku i u Kangilemovom umeću filozofiranja. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Dobra vest za šume

...ali ne tako dobra za muziku: odlazak New MusicalExpressa u štampanom izdanju (1952–2018)

Ne piše se baš svaki dan *in memoriam* za novine. Naročito ne za one koje ste voleli, pa i skupljali. Ako nikad niste bili kolekcionari nekog magazina, pa posle muku mučili gde ćete s njim – moramo reći da ne znate šta ste propustili, i vama ova patnja neće biti jasna... ali, za one koji jesu kupovali i ređali štampu po policama, čuvajući je za neku daleku, neobjašnjivu budućnost, očigledno je da topli svet artefakata sad već ubrzano i pomalo nasilno odlazi u prošlost, da bi konačno ustupio mesto ultrapotrošnim artiklima, koji postoje samo kao slika što se emituje.

Koliko smo shvatili iz upravo objavljenog šturog korporativnog saopštenja, štampanje NME je obustavljeno u petak 9. marta 2018, zbog visokih troškova cele operacije, što nekako zvuči već uobičajeno, kao deo trenda gašenja raznih sličnih izdanja – međutim, postoji čudnovata predigra u svemu ovome. NME je, naime, tokom 2015. spao na istorijski minimalan tiraž od 15.000 prodatih primeraka, pre svega zato što se mlada generacija prva odazvala pozivu interneta, preuzimajući svoje osnovno muzičko obrazovanje besplatno na raznim sajtovima, od kojih je novopokrenuti NME.com bio začudo vrlo uspešan. U poslednjem naporu da se usput očuva i štampano izdanje novina, izdavač je septembra te godine počeo da deli list bez nadoknade na određenim lokacijama. I desilo se nešto neobično: u periodu od 2015. do 2018. NME je doživeo mini-renesansu, tokom koje je dosegao tiraž od 315.000 primeraka, urednik Majkl Vilijams dobio je posebnu novinarsku nagradu za ovo postignuće, a nova mreža distribucije koja je bacila naglasak na studente u koledžima i putnike u prevoznim sredstvima, dovela je do širenja kruga pratilaca muzičkih dešavanja, što je posledično znatno povećalo registrovan broj poseta pomenutog sajta NME.com.

Do pre neki dan, sve je izgledalo kao recept za uspeh u novom dobu – štampana verzija legendarnih novina podržavala je sajt koji je polako postao osnovno sredstvo informisanja u oblasti popularne muzike. Međutim, izgleda da je igra velikih brojeva donela troškove za Time Inc. UK, koje su u ovoj izdavačkoj kući na kraju procenili kao suvišne, odustajući od daljeg štampanja verzije nečega što se inače uspešno održava na svima dostupnom internetu i na taj način ima globalni domet. Obećano je pojačanje digitalnog servisa, kao i dva nova muzička kanala (NME 1 i NME 2), te povremeni štampani specijali. Ovim kratkim komunikeom završilo se jedno poglavlje istorije popularne muzike.

Nekada je muzička štampa, u okviru koje je NME postojao kao ključno glasilo 66 godina, bila jedina prilika da vidimo kako izgleda neko koga volimo i cenimo, i čiju pesmu ponavljamo u sebi do u beskraj. Teško je opisati koja je vrsta novinarstva tu bila aktuelna – a ipak je lako: radilo se o pravljenju mitova. Ti mitovi su svakako postali deo opšte kulture, a NME je bio glavna odskočna daska sa koje su oni lansirani u javnost.

Intervjui, kritike, pa i fotografije bile su osnovno sredstvo za uspostavljanje reda i način da se ustoliče vrednosti u mitološkom carstvu rokenrola. NME je veličao sve najvažnije onda kad je bilo stvarno bitno – od Bitlsa i odmah potom Rolingstounsa, preko zlatnog doba engleske rok muzike šezdesetih, te glam roka i Dejvida Bouvija, potom panka i nju vejva u trenutku njihove eksplozije sedamdesetih, sve do elektro-popa i Smitsa osamdesetih, i konačno brit-popa i okršaja Oejzis vs Blur usred devedesetih. Ovde su na okupu, iz generacije u generaciju, bili najbolji kritičari – često jednako koliko i muzičari važni za izražavanje rokenrola kao sistema vrednosti; sjajni fotografi – čiji su radovi davali istim tim vrednostima slikovitost koju je bilo moguće slediti; te izuzetni urednici – koji su u pravom trenutku provaljivali šta je najvažnije na muzičkoj sceni. Svi oni pravili su od šarenog sveta muzike nešto suštinski važno, često izazivajući i objašnjavajući društvene promene koje su dolazile uz nju, čuvajući NME među bastionima drugačijeg razmišljanja, koliko god da su ponekad morali da podržavaju i sezonsku robu industrije zabave.

Gledajući unazad, "Nju mjuzikal ekspres" jeste bio najrelevantnije izdanje u svojoj epohi pop muzike, letalna kombinacija spisatelja – pouzdanih vodiča šta je tu stvarno od ključne važnosti, vernih pratilaca karijera i života muzičara koje smo poštovali i slušali svaki dan, te svih tih zvezda koje su preseljene pravo u baštinu civilizacije, počevši od prošlog petka.

Ipak, koliko god sve bilo sad dostupnije preko ekrana, niko ne može da porekne da se čovek oseća nekako važnije, ako sedi sam i čita dobre novine. Taj osećaj da je posle toga ponešto razumeo o ovom svetu, osnovni je sastojak popularnosti nekih izdanja, zato su se ona čuvala, slagala i ponovo čitala. Možda nova generacija nalazi veće zadovoljstvo u osećaju povezanosti u zajednicu koju pruža *onlajn* čitanje, u mogućnosti istovremenog pregledanja istih tekstova sa drugima i ostavljanje traga o tome. Sve je u redu sa tim, jer oni će svejedno morati da žive u svetu ukidanja tajni, u kome su lični mitovi instagramski banalizovani i praktično onemogućeni. Trebaće im sva podrška do koje mogu doći.

Sve je sjajno u ubrzanoj stvarnosti kojoj sve više prisustvujemo, nego što je stvarno živimo, ali jedna stvar je jasna – nijedan muzičar više nikad neće biti na veličanstvenoj naslovnoj strani "Nju mjuzikal ekspresa".

I ne znate šta propuštate. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

DRAGAN ILIĆ

Veliki brat i dečije vesti

Foto: Reuters

Kao Srbin u Hagu, morao sam da vidim oba međunarodna suda. Pored onog u Sheveningenu prolazi linija 1 haškog tramvaja koja vodi do plaže na Severnom moru gde odsedaju krunisane glave – i Mirjana Marković kada je dolazila u posetu kod Slobodana

Proteklih nedelju dana imao sam priliku da uživam u divnom vremenu u Den Haagu i Amsterdamu. Za razliku od Srbije, gde svaki razgovor počinjete esejom o vremenu, odnosno njegovom uticaju na vaše zdravlje i raspoloženje, u Holandiji naučite da "ne postoji loše vreme, postoji samo neodgovarajuća odeća"!

Na ulicama Haga, videćete muškarce, a naročito dame koje bez problema šetaju po kiši, voze bicikle i bez panike ulaze u kafe potpuno mokre kose. Niko ne strepi od prehlade, upale facijalisa, te okretanja usta u stranu ili upale mozga.

To je društvo blagostanja, sa ekstremnom protestantskom tradicijom vrednovanja rada, skromnosti i tolerancije. Takođe, postoji gotovo dečija potreba da se stvari, pojave i društveni odnosi anatomski raščlane da bi ih čovek shvatio i optimizovao. Od Rembrantovog *Časa anatomije*, o kojem je pisao Danilo Kiš i koji vas neće ostaviti ravnodušnim, do Vermerove *Devojke sa bisernom minđušom* koju zovu holandskom Mona Lizom, analizira se sve – od lepote do vaspitanja dece.

Ovih dana, u Muzeju Mauritshuis, završava se specijalno lasersko punktiranje slike *Devojka sa bisernom minđušom*, koja umnogome baš i nalikuje *Času anatomije*. Tanak laserski zrak, ispituje svaki nanometer slike i pravi analizu nakon koje će biti moguće izučiti tehnike, boje, pokrete kistom, da bi se otkrila misterija svetla na uljima flamanskih majstora. U praksi to izgleda tako što par naučnika, zadubljenih u svoje ekrane računara i ograđeni providnim zidom, usred muzeja secira sliku. Glupost, ako mene pitate, ali ovaj milionski projekat će valjda pomoći da kasnije shvatite i stvorite nove Vermere.

U periodima odmora, pokušao sam da pratim prilično brojnu ponudu TV kanala, u zemlji koja je domovina rijaliti šou-programa. Čuveni medijski tajkun John De Mol, danas jedan od 500 najbogatijih ljudi na planeti, tvorac je programa Big Brother, kao i muzičkog šou-programa The Voice, preteču svih natpevavanja širom sveta sa ili bez kupljene licence. Gotovo 1,5 milijardi dolara je ovaj Holanđanin zaradio smišljajući TV formate koji su kasnije oblikovali lice i naličje televizija širom sveta.

Kao Srbin u Hagu, morao sam da vidim oba međunarodna suda, onaj pred kojim smo bolje prošli u sporovima sa Hrvatskom i Bosnom, ali i onaj drugi u Sheveningenu, čije sesije su decenijama bile važan deo TV programa ne samo u Srbiji već i regionu. Pored tog suda, prolazi linija 1 Haškog tramvaja koja vodi do plaže na Severnom moru, do nepreglednih dina žutog peska i banjskog kompleksa visoke klase, gde već 200 godina odsedaju krunisane glave – i Mirjana Marković, kada je dolazila u posetu kod Slobodana.

Dakle, John De Mol junior, rođen u Hagu, odgovoran je što danas u Srbiji u svakom trenutku imamo barem dva rijaliti programa. Ali u Holandiji stvari stoje malo drugačije. Ni njima ne manjka TV gluposti, ne brinite, u ovom momentu naleteo sam bar na tri, ali isključivo u kasnim večernjim satima. Na jednom od 7 kanala RTL NL sada gledaju novu sezonu rijalitija "Utopia" gde 8 žena i 7 muškaraca grade novo društvo uz određene i ograničene resurse. U toku je i "Rat grnčara" gde se poznate ličnosti nadmeću u izradi predmeta od gline. Već vidim Nadu Obrić ili Zoricu Brunclik sa rukama u glini za grnčarskim kolom. Posle ih ocenjuje stručni žiri – treš totalni. Naravno, ima i jedan rijaliti sa mladim ljubavnim parovima, pa je glavna tema ko je koga da izvinite – pričvrljio. Nema pipovanja preko psovki, jer se sve prikazuje kasno noću kada deca ne gledaju televiziju, i nema gomile reklama koje prate naše programe. Kontrolisani TV treš, poput prostitucije u Amsterdamu, gde seksualne radnice i radnici imaju regulisan pravni i ekonomski status. Anatomija. Moguće je da deo odgovornosti nose i holandski slikari iz 17. veka koji su na svojim delima upravo prikazivali različite socijalne situacije. Tada je slika bila praktično filmska priča koja je otkrivala zavere, lascivne poruke, grehove i mane ili ljubavne poruke. Sve ovo vam govorim da bih vam bar malčice olakšao osećaj nelagode, jer nismo najgori na svetu, a eto čak i u superorganizovanoj Holandiji imaju potrebu da gledaju "Parove" ili "Zadrugu". Ljudska potreba za glupošću na televiziji je univerzalna i nepresušna – i očigledno donosi veeelike pare!

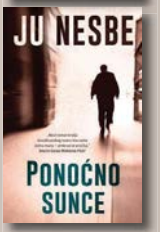
Na kraju, video sam i zaista fascinantan dečiji program, koji bih rado gledao kod nas. Briga o vaspitanju dece je verovatno ključna tema u Holandiji i jedno istraživanje koje je objavio BBC kaže da upravo u toj zemlji rastu najsrećniji klinci. Pogledajte dečiju njuz emisiju WADADA i shvatićete koliko se zrelo klinci i tinejdžeri mogu baviti ozbiljnim temama. Imao sam priliku da o lokalnim izborima u Hagu razgovaram sa 11-godišnjom devojčicom Luen, ćerkom mojih domaćina koja me koncizno i jasno upoznala sa svih 20 lista za lokalne izbore u tom gradu i skrenula mi pažnju na pomenuti TV šou. Deca su već u tim godinama naučila da diskutuju o društvenim problemima, da razviju kritičku svest i da shvate da možda ne mogu da promene vreme, ali da uživaju u kiši i prihvate različitosti. Na nesreću, od Holanđana smo ipak prvo uvezli Velikog brata! ¶

VREME i Laguna preporučuju

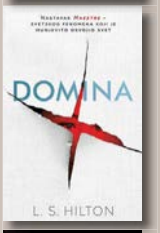

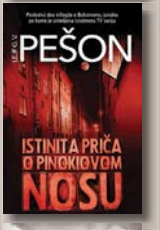

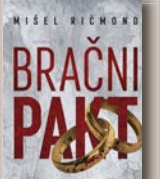

Novi naslovi

Prolećni trileri

Uskoro u knjižare stižu novi Nesbe i Robert Heris, ali i drugi romani iz žanra trilera.

Laguna je pripremila novi kontingent trilera, raznovrstan izbor knjiga ovog, i u svetu i kod nas omiljenog žanra. Od svežih knjiga starih i novih žanrovskih majstora koje će se uskoro naći u knjižarama, skrećemo pažnju na sledeće naslove.

Iz filma *Magbet* Romana Polanskog, 1971.

Tu je, najpre novi Ju Nesbe. Njegov novi roman donosi zanimljiv iskorak od onoga na šta nas je Nesbe do sada navikao: ovoga puta on piše o „magbetima iz našeg sokaka". Naime, britanska izdavačka kuća Hogart pokrenula je projekat „Hogart Šekspir", u okviru kojeg je poznatim svetskim piscima ponuđeno da daju osavremenjene literarne obrade Šekspirovih drama. Jedan od autora koji se uključio u projekat je i Nesbe. Ostajući unutar žanra koji ga je proslavio, on je je odabrao da ponovo ispriča priču o Magbetu, prenoseći Šekspirovu temu iz škotske istorije u jedan oronuli industrijski grad sedamdesetih godina prošlog veka, u kome vladaju nasilje i kriminal. Radnja počinje nakon smrti korumpiranog šefa policije, najodgovornijeg za haos u kome se grad našao, kada se otvori pitanje njegovog naslednika. Naročiti interes za to pokazuju lokalni narko-bosovi. Jedan od njih, sa naročitim vezama u vrhu gradske vlasti, pokušava da za tu svrhu iskoristi Magbeta, lukavog, beskrupoloznog, nasilnog i paranoičnog zapovednika specijalne policijske jedinice. Za to vreme Lejdi, uticajna vlasnica jednog gradskog kazina i Magbetova ljubavnica, kuje svoje ambiciozne i ubilačke planove. Inteligentno i intrigantno povlačeći paralelu sa Šekspirovim *Magbetom*, Nesbe je stare likove doveo na novu pozornicu, udahnuo im novi život i još jednom ispričao večito aktuelnu priču ljubavi i kajanju, političkoj ambiciji i pohlepi.

Iz majstorske radionice Roberta Herisa, autora *Enigme*, *Otadžbine*, *Arhangleska* i trilogije *Ciceron*, stiže još jedan triler o vlastoljublju i političkim intrigama. Radnja romana *Konklava* smeštena je u Vatikan, gde nakon papine smrti, iza zaključanih vrata Sikstinske kapele sto osamnaest kardinala sa svih strana sveta u najvećoj tajnosti biraju novog poglavara Katoličke crkve i međusobno ukrštaju sopstvene ambicije i surevnjivosti. U ovom psihološkom i političkom trileru Heris je dao takav prikaz vatikanskih prilika da je jedan od kritičara napisao da bi *Konklava* mogla biti katolička verzija Ruždijevih *Satanskih stihova*.

I novi roman Sare Dunant *U ime porodice* bavi se Katoličkom crkvom, samo pet vekova ranije. Njena knjiga nas vodi u poslednje godine dinastije Bordžija. Na papskom prestolu je Rodrigo Bordžija, kontroverzni Aleksandar VI, majstor političkih mahinacija. Njegova kćerka Lukrecija se, sa svega dvadeset dve godine, već tri puta udavala, pion je u rukama svog oca, ali ima i sopstvene ambicije, dok njen brat Čezare kroz odnos s diplomatom Nikolom Makijavelijem uči školu mračnih veština moći i politike. Roman Sare Dunant opisuje njihove karaktere i intrige, oživljava jedno davno prošlo vreme i opisuje neprolazne mehanizme žudnje za vlašću i politike.

Zanimljiv psihološki triler pod nazivom *Čiča Gliša* (u originalu *The Chalk Man*) napisala je Si Džej Tjudor. Njegova radnja počiva na tri iskaza: svi imaju tajne, svako je za nešto kriv i deca nisu uvek sasvim nevina. Junak knjige Edi imao je dvanaest godina kada se na vašaru prvi put susreo s čovekom koji je trebalo da postane novi profesor u školi, albinom čudnog izgleda i bizarnih manira. On je Ediju dao ideju da on i njegovi drugari jedni drugima ostavljaju tajne poruke crtajući kredom čiča gliše. Na početku im je ova igra bila zabavna, sve dok nisu počeli da se pojavljuju crteži koje nisu oni nacrtali i koji su ih odveli do prvog leša. Trideset godina kasnije Edi misli da je mučna epizoda iz detinjstva daleko iza njega, sve dok jednog dana ne dobije pismo sa komadićem krede i crtežom čiča gliše. Mračan, morbidan i uzbudljiv triler.

Na tragu bestselera L. S Hilton *Maestra* i *Domina*, čija junakinja je lepa i beskrupolozna *femme fatale* koja napušta stari započinje novi život ne prezajući ni od čega, Kloe Espozito je napisala trilogiju *Luda, opaka i opasna*. Junakinja romana *Luda* je Alvina Najtli, koja, kada joj je sudbina pruži priliku da ukrade identitet svoje bliznakinje i njen savršen život, ostavlja za sobom dug na kreditnoj kartici i jalovu vezu sa Tinderom i Tviterom, i ulazi vrtlog opasnih veza kršeći sva pravila i ograničenja koja se pred nju postave. Brz i zabavan roman.

Klasika

BOHUMIL HRABAL

Moritati i legende

Prevod: ALEKSANDAR ILIĆ

Među razlozima zbog kojih je Milan Kundera Bohumila Hrabala smatrao najvećim češkim piscem svakako je i dvanaest priča iz ove zbirke, koje se sada prvi put objavljenih na srpskom, u prevodu nedavno preminulog profesora Aleksandra Ilića, našeg najboljeg poznavaoca češke kulture. Ove Hrabalove priče inspirisane su „krvavim" poemama i legendama koje su se nekad pripovedale na vašarima pred oduševljenom masom. „Osluškujući anegdote ispričane u galami pivnice i brbljanja u berbernici, gde se uvek rešavaju 'svetska pitanja', koristeći nadrealističke rasprave i pisma čitalaca u kojima ga euforično hvale ili najvulgarnije vređaju njegova dela, Hrabal pretvara glas naroda u groteske i balade u kojima veliča običnog čoveka. Iako usredsređen na moderne teme, on uspešno čuva ono dirljivo-smešno i ono zastrašujuće-jezivo koje potiče iz folklora. *Moritati i legende* donose sve vrline proze velikog češkog pisca – crni humor, paradoks egzistencije, apsurd, tragično i komično.." Među pripovetkama iz ove zbirke nalazi se i *Legenda o Kainu*, iz koje će nastati čuvena novela *Strogo kontrolisani vozovi* i istoimeni Oskarom nagrađeni film Jiržija Mencla. U uvodu knjige, skicirajući njene motive, Hrabal piše: „Lao Ce je napisao u knjizi *Tao Te Đing*, pet stotina godina pre Hrista: 'Poznavati svoje belo i podržati svoje crno, eto ideala pod nebesima! Znati svoju slavu i podržati svoju bruku, takav je čovek dolina pod nebesima'. Izvesni persijski car, koga je njegov dvorski pesnik u odi uporedio sa suncem, primetio je tim povodom: 'Moj lasanaforos to poriče'. A *lasanaforos* na persijskom znači: nokšir. To znači da su stari dobro znali da je portret čoveka dijalektički sastavljen iz njegovog brukopisa i njegove slave. Mi u XX veku nastojimo da na sebi vidimo samo tu slavu, a na drugima onu bruku. I tu počinje pometnja. Ova konfrontaža neće da bude ništa drugo nego pohvala mudrosti starih i kritika gluposti savremenika, ako ne budu dovoljno mudri i ne vrate se dijalektičkom portretu čoveka kao merila svih stvari."

Biografija

DUŠAN VESIĆ

Magi – Kao da je bila nekad

„Od te slike jednog anđela koji hoda, u svojoj osamnaestoj ili devetnaestoj godini, preko slike neobuzdanog talenta za kojim ne da se svako okreće na ulici nego se svako okreće u snu koji sanja, od uspeha koji takva osoba postiže na svakom mestu do potpune destrukcije organizma, destrukcije života, kraja u nečemu što nijedan ljudski život ne zaslužuje, jedan je dug put koji se odvio u kratkom vremenu." Ove reči Svetozara Cvetkovića stoje kao prolog knjige Dušana Vesića, u kojoj je, dosad najbolje i najkompletnije, prikazan život Margite Stefanović, jedne od najdarovitijih i najtragičnijih ličnosti ovdašnje rokenrol scene. „S ljubavlju koja ne umanjuje razboritost i nepotkupljivošću koja ne slabi emociju, Dušan Vesić je ispisao važnu i potresnu knjigu o velikim mukama, blistavom daru i tragičnom kraju najveće heroine jugoslovenskog rokenrola", rekao je Ivan Ivačković o ovoj knjizi. „Njegova priča o Margiti Stefanović, koliko teskobna toliko i poštena, koliko gorka toliko i iskrena, nije samo nezaobilazan dokument za svakoga ko voli i poštuje Magi, nego i ogledalo u kojem će se prepoznati oni koji su umeli da ublaže njen bol, oni koji su se okoristili njenom nemoći i oni koji su pokazali ravnodušje pred njenim strašnim patnjama. U isto vreme, to je razorna priča o usponu i propasti jugoslovenske srednje klase i licu i naličju Beograda. Pisana autoritativno i sa atributima istorijske rasprave, *Magi – Kao da je bila nekad* jeste duboko čestita knjiga koja pomera granice i postavlja nove standarde, ne samo u ovdašnjoj rok literaturi nego i znatno šire i dalje od toga."

Drama

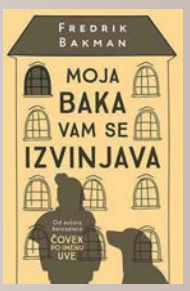
SVETLANA SLAPŠAK

Škola za delikatne ljubavnike

Novi roman Svetlane Slapšak donosi platonovski dijalog o ljubavi u kome učestvuje dvoje sagovornika koji potiču iz dva sveta i dve kulture, jugoslovenske i sovjetske. Oni se sreću u Atini 1974: on je sovjetski glumac, pomalo prezreo, i došao je u Grčku kako bi napisao referat o pozorištu, a ona je mlada Jugoslovenka na magistarskim studijama iz klasične filologije. Jedne večeri, negde između Agore i Akropolja, ona će njemu pokvariti plan da izvrši samoubistvo. A on će njoj sabotirati odluku da se ne zaljubi u njega. Dok se vojna diktatura urušava oko njih, oni kreću na put kako bi kroz lekcije iz istorije, književnosti, politike, filozofije i popularne kulture spoznali ljubav i pronašli način da ostanu zajedno. Kroz njihov dijalog preispituje se sam pojam ljubavi, kulturno i političko nasleđe ljubavnika, odnosno prošlost jedne društveno i politički skladne veze, kao i pitanje da li je ona kao takva uopte moguća. Uz digresiju: „Za antičke Grke ljubav je bolest koja se leči seksom svaki put kada se pojavi. Opis ljubavi, stanja čežnje, vrlo je sličan opisu simptoma gripa." Vladislava Gordić Petković o ovom romanu kaže: „Ljubavno-pustolovni dijaloški putopis Svetlane Slapšak čitateljke i čitaoce poziva na uzbudljivu ekskurziju koja će ih lagodno i udobno provesti kroz politiku i egzotiku, uključiti obilazak istorije civilizacija s bogatom geografijom Erosa, i ponuditi kritiku društva garniranu ljubavnom idilom."

Komedija

FREDRIK BAKMAN

Moja baka vam se izvinjava

Prevod: NIKOLA PERIŠIĆ

Još jedna vedra i mudra knjiga Fredrika Bakmana, autora bestselera *Čovek po imenu Uve*, u kojoj autor ponovo pripoveda o takozvanim „malim životima", donoseći ovoga puta priču o jednoj devojčici i njenoj baki. Elsa ima sedam godina, a njena baka ima sedamdeset sedam i malo je luckasta – između ostalog ima običaj da pejntbol kuglicama gađa s balkona nepoznate ljude. Ona je, takođe, i Elsina najbolja, i jedina, drugarica. Elsa noću traži utočište u bakinim pričama, u Zemlji skoro budnih i Kraljevini Mijami, gde su svi drugačiji i niko ne mora da bude normalan. Kada baka umre ostavivši za sobom niz pisama u kojima se izvinjava svim ljudima kojima se zamerila, počinje Elsina najveća avantura. Bakina uputstva vodiće je kroz zgradu ispunjenu pijancima, čudovištima, opasnim psima i starim zakeralima, ali će joj i otkriti tajnu o bajkama i kraljevstvima iz priča, i o baki kojoj nijedna druga nije ni nalik. Roman *Moja baka vam se izvinjava* ispričana je sa istom komičnom preciznošću i toplinom kao i prethodni Bakmanov roman. To je priča o životu i smrti, i o jednom od najvažnijih ljudskih prava: pravu na različitost. „Starmala Elsa lako će naći put do srca čitalaca koji vole eksplozivne likove s kratkim fitiljem. Bakmanova nežna priča o dirljivom odnosu između bake i unuke predstavlja priznanje neraskidivim porodičnim vezama."

Istorijski

DEJZI GUDVIN

Viktorija

Prevod:
DUBRAVKA SREĆKOVIĆ DIVKOVIĆ

Kraljica Viktorija je vladala Ujedinjenim kraljevstvom Velike Britanije i Irske pune šezdeset tri godine, od 1837. do svoje smrti 1901, bila je prvi monarh s titulom carice Indije, i bila najmoćnija žena tada najmoćnijeg kolonijalnog carstva u kojem, kako se govorilo, sunce nikada ne zalazi. Upravo je u toku emitovanje treće sezone popularne britanske televizijske serije o njenom životu pod naslovom *Viktorija*, u kojoj glavnu ulogu tumači Džena Kolman. Scenaristkinja ove serije Dejzi Gudvin napisala je i istoimeni roman o kraljici Viktoriji, tačnije o ranim godinama njene vladavine. Roman počinje 1837. godine, kada Aleksandrina Viktorija, od milošte Drina, princeza iz nemačko-britanske dinastije Hanover, postaje britanska kraljica, a njegov zaplet zasniva se na intrigi oko izbora njenog supruga. Naime, Viktorijina majka, vojvotkinja od Kenta i Strathorna, insistira da se ona uda za svog rođaka, princa Alberta od Saks-Koburg i Gota, koga Viktorija poznaje od detinjstva i koji joj je nepodnošljivo dosadan. Njen izbor je vigovski premijer Vilijam Lamb, lord od Melburna, naočiti udovac četrdeset godina stariji od nje i oslonac u prvim godinama njenog kraljevanja. Ali, tri godine po stupanju na presto kraljica Viktorija se ipak udaje za princa Alberta. Dejzi Gudvin u ovom romanu opisuje intimnu dramu mlade kraljice i dvorske spletke koje se pratile njenu udaju.

Istorijski

POL GREVEJAK

Crvene duše

Prevod: GORDANA BREBERINA

Roman *Crvene duše* francuskog pisca Pola Grevejaka vodi nas u Moskvu sovjetskog vremena. Junaci su dva dvadesetogodišnjaka, Vladimir Katuškov i Pavle Goljšenko. Prvi je cenzor u Odeljenju za književnost i izdavaštvo *Glavlitu,* koje nadgleda sve što se objavljuje u zemlji. Drugi je kino-operater u *Goskinu*, zvaničnoj produkcijskoj kući Partije. To su dve institucije gde se svakodnevno zabranjuju, cenzurišu i skraćuju dela nove generacije pisaca i reditelja koji pokušavaju da se probiju nakon Staljinove smrti. Kada se jedne večeri njih dvojica sretnu i upoznaju, njihove sudbine će krenuti drugim tokom. Vladimir Katuškov, zgrožen sistemom, odlučuje nakon toga da razotkrije licemerje sistema, na sopstveni rizik i na štetu ljudi koji ga okružuju. „*Crvene duše* su omaž nezavisnim sovjetskim umetnicima i remek-delima disidentske kulture, oda prijateljstvu koje vezuje Rusa Vladimira Katuškova i Ukrajinca Pavla Goljšenka u ne tako davnom vremenu kada je umetnost zaista mogla biti skuplja od života. Hronika političkog, društvenog i intelektualnog života u SSSR-u, ali pre svega počast knjigama i piscima."

Drama

NADIJA HAŠIMI

Biser koji je slomio školjku

Prevod:
DUBRAVKA SREĆKOVIĆ DIVKOVIĆ

Nadija Hašimi, dete avganistanskih emigranata u Americi, odrasla je u Njujorku, radila najpre kao pedijatar, a onda se posvetila književnosti i napisala dva romana o zemlji svog porekla. Svoj prvenac naslovila je po stihu iz pesme *Ima neki poljubac koji želimo* slavnog Dželaludina Muhameda Rumija: „Morska voda preklinje biser da slomi svoju školjku." . U njemu ona vešto i suptilno prepliće istorijsko pripovedanje s porodičnim predanjima, ispisujući još jednu dirljivu literarnu posvetu tragičnoj sudbini Avganistana, ali i donoseći jevno povest o jednoj savremenoj devojci koja nastoji da se oslobodi tereta istorije i običaja, i pronađe u sebi samopouzdanje i svest o sopstvenoj vrednosti. „Nadija Hašimi je napisala, pre svega, jednu nežnu i divnu porodičnu priču", rekao je o ovoj knjizi Haled Hoseini, autor romana *Lovac na zmajeve* i *Hiljadu sunaca.* „Njena dosledno zanosna višegeneracijska pripovest portret je Avganistana u svom njegovom zbunjujućem, enigmatičnom sjaju, i istovremeno ogledalo još prisutne borbe avganistanskih žena."

PUTIN TRČI POČ

Redovni predsednički izbori u Rusiji, koji će se održati u nedelju 18. marta, za većinu upućenih unapred su rešeni. Predsednik Vladimir Putin može da računa na podršku 65 do 70 odsto birača u prvom izbornom krugu i na novi šestogodišnji mandat

Za „Vreme" iz Moskve

Od sedam Putinovih protivkandidata samo Pavel Grudinjin (Komunistička partija RF) i Vladimir Žirinovski (Liberalno-demokratska partija) mogu da računaju na neki opipljiv rezultat, sa 6 do 7 i 5 do 6 odsto. Javlinski, Sobčak, Titov, Baburin i Surajkin vrte se na oko jedan odsto glasova, uz mogućnost da privuku i nešto neopredeljenih kojih ukupno ima oko deset odsto.

BEZ UZBUĐENJA

Zahvaljujući ovakvim očekivanjima, izborna kampanja protiče prilično mirno, bez većih incidenata i skandala, uz vidljivo prisustvo svih kandidata u štampanim medijima, predizbornim reklamnim blokovima i bilbordima širom zemlje. U oči upada da, za razliku od očiglednih autsajdera koji se relativno agresivno bore za svoje parče biračkog tela, Putin kao da ne učestvuje direktno u sopstvenoj kampanji. S obzirom na to da je ionako svakodnevno prisutan u vestima i medijima pošto obavlja predsedničku funkciju, za posebnim promotivnim aktivnostima i nema potrebe, te njegova kampanja ima bitno drugačiji ton od ostalih kandidata.

Dok se ostali obraćaju javnosti sa „ako izaberete mene, uradiću sledeće", Putin svoj program predstavlja između redova sa pozicije predsednika, a ne sa pozicije predsedničkog kandidata. To ga u psihološkoj percepciji postavlja iznad ostalih kandidata koji se uzaludno bore za poziciju koju on već skoro dve decenije suvereno drži.

Najznačajnije predstavljanje njegovog „predsedničkog" programa bilo je 1. marta, kada je Putin u dvosatnom redovnom godišnjem obraćanju poslanicima državne Dume podneo izveštaj o trenutnoj situaciji, perspektivama i zadacima koji stoje pred Rusijom i njenim predsednikom u narednih šest godina. Njegovo obraćanje privuklo je prilično pažnje na Zapadu, gde je praktično jedini akcenat bio na poslednjih dvadesetak minuta njegovog govora u kojima je predstavio nova ruska strateška oružja.

Putin je obraćanje otvorio rekavši da je osnovni cilj Rusije brzi razvoj, radi

ASNI KRUG

Fotografije: AP Photo

koga je u zemlji potrebno povećati slobode u svim sferama, ojačati demokratske institucije, lokalnu samoupravu, građansko društvo, nezavisnost sudstva i otvorenost novim idejama i inicijativama. Ukratko, zalaže se za sve ono što mu Zapad zamera i zbog čega ga smatra protivnikom.

SVI ZA JEDNOG

Kao glavne ciljeve istakao je nastavak borbe protiv siromaštva, povećanje novčanih izdataka za decu i porodilje, povećanje penzija i produženje životnog veka stanovništva na iznad 80 godina, kapitalna ulaganja u puteve i infrastrukturu, podršku malom biznisu, poreske reforme, otvaranje ambulanti po udaljenim selima, borbu protiv raka kao glavnog uzroka smrtnosti i modernizaciju obrazovanja. Iako je obraćanje sadržalo mnogo lepih želja i opštih mesta, Putin je objavio i neke konkretne ciljeve i pohvalio se mnogim ekonomskim i društvenim uspesima od početka svoje vlasti.

Za to je dobio aplauze svih prisutnih, između ostalih i protivkandidata Žirinovskog, koji je kao čelnik poslaničke grupe svoje partije sedeo u prvom redu. Putin je napomenuo i da se ruska ekonomija nakon mini krize usled sukoba u Ukrajini i sa Zapadom konačno stabilizovala i krenula putem laganog rasta, što su potvrdili i MMF i Svetska banka.

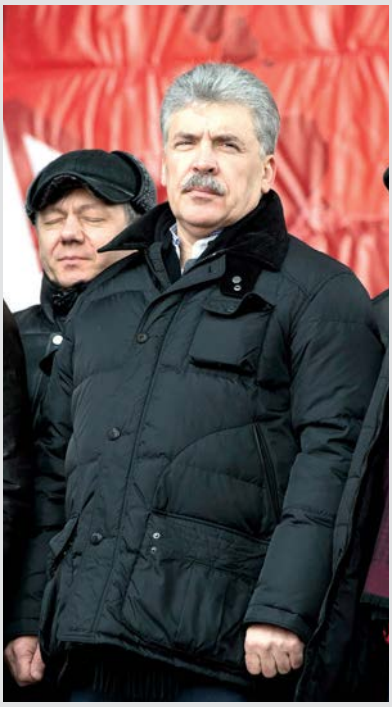
Na terenu, Putinova kampanja je organizovana preko lokalnih izbornih štabova u svim regionima na čijem čelu su tzv. „ljudi od poverenja" – oko pet stotina javnih ličnosti koje u Putinovo ime kontaktiraju sa biračima. Tu su sportisti, umetnici, naučnici i biznismeni od kojih većina nije poznata međunarodnoj javnosti, osim hokejaša Aleksandra Ovečkina, atletičarke Jelene Isinbajeve, režisera Fjodora Bondarčuka ili braće Andreja Končalovskog i Nikite Mihalkova.

Drugim rečima, Putin ne putuje po Rusiji i ne ubeđuje ljude da glasaju za njega, već to čine ugledne javne ličnosti umesto njega. Nedavno je manji problem izazvala i činjenica da je premijerno prikazivanje velikog četvorodelnog dokumentarca, intervjua sa Putinom koji je snimio Oliver Stoun, otpočelo dve nedelje pre početka predsedničkih debata. Državna izborna komisija je na ovo reagovala sa zakašnjenjem i tražila obustavljanje prikazivanja, ali je sve učinjeno tek nakon što su prikazana tri dela.

MODIFIKOVANI KOMUNISTI

Najozbiljniji protivkandidat Putinu (i svojevremeno Jeljcinu i Medvedevu) u prethodnim izbornim ciklusima bio je lider Komunističke partije Ruske Federacije (KPRF) Genadij Zjuganov. On se devedesetih godina suprotstavljao „divljoj privatizaciji" i „vladavini tajkuna", ali je posle osnivanja stranke Jedinstvena Rusija, dolaska Putina na vlast i okretanja vladajućih snaga patriotskoj retorici i smanjenju vidljivosti oligarha u javnom životu, on bio jedini koji je očuvao manje-više »

Komunistički direktor Grudinjin

Kandidaturu nestranačke ličnosti Pavela Grudinjina u ime Komunističke partije RF treba posmatrati u kontekstu napora stranke da obnovi svoj prilično potrošeni imidž i vrati se komunističkim i sovjetskim korenima, uz istovremeno signaliziranje da je stranka okrenuta modernim vremenima.

Pavel Grudinjin savršeno spaja ove dve suprotnosti jer je istovremeno direktor sovjetskog sovhoza koji nosi za komuniste sveto ime Lenjina, ali i moderni menadžer koji uspešno vodi proizvodni kolektiv na tržišnim principima.

Sovhoz „Lenjin“ (osnovan 1918) nalazi se na obodima Moskve i trenutno je najveći ruski proizvođač jagoda. Preduzeće je uspešno transformisano iz državne u privatnu svojinu devedesetih godina kada je za direktora postavljen Grudinjin. On je praktično rođen i odrastao u tom preduzeću, gde su životni vek proveli i njegovi roditelji. Sovhoz mu je platio obrazovanje i obezbedio posao po završetku fakulteta. Nakon dolaska na čelo firme 1995. u narednih 20 godina transformisao je sovhoz u modernu visokoproduktivnu farmu koja radi bez ikakve državne pomoći i redovno plaća sve svoje obaveze.

Iako je sam Grudinjin vlasnik 43 odsto akcija, firma nikada nije isplaćivala dividende, već je sav novac ulagala u proizvodnju, mašine, opremu, izgradnju parkova, stanova, obdaništa i škola za decu na teritoriji preduzeća. Prosečna plata zaposlenih u sovhozu iznosi oko 1100 evra, a zaposleni dobijaju i stanove na petnaestogodišnju otplatu uz rate koje zavise od visine plate i obično ne prelaze 200 evra za trosoban stan. Sovhoz je izgradio obdanište i školu za decu zaposlenih, a nedavno je uloženo oko osam miliona evra u izgradnju najmodernijeg omladinskog centra koji sada uključuje srednju stručnu školu i parkove i igrališta za decu. Sve obrazovanje za decu zaposlenih plaća firma.

Iako je zbog vlasništva velikog dela firme milioner, Grudinjin živi u jednom od firminih solitera zajedno sa ostalim zaposlenima i vozi auto srednje klase. O Grudinjinu i njegovoj održivoj komunističkoj utopiji pisao je i francuski „Mond“ 2016. godine, pre nego što je uopšte bilo reči o njegovoj kandidaturi za predsednika. O njemu je tada pisano kao jednom od dobitnika u rusko-evropskom ratu sankcijama jer je zabrana uvoza poljoprivrednih proizvoda iz Evrope veoma ubrzala rast prodaje i profita njegove firme.

Grudinjinove dokazane menadžerske sposobnosti i okrenutost tržišnim principima i socijalno odgovornom poslovanju donele su mu kao kandidatu Komunističke partije i nešto podrške na društvenim mrežama od strane urbane, proevropski nastrojene populacije, koja ranije nije mogla ni da zamisli da podržava komuniste. Samim tim rezultat Grudinjina mogao bi da bude najveće iznenađenje izbora iako su šanse za održavanje drugog kruga izbora ravne nuli.

solidno i relevantno biračko telo.

Posle odlaska Borisa Jeljcina Zjuganov je ublažio retoriku i nije se u velikoj meri suprotstavljao Putinu. Razlog za to leži delimično i u tome što moderna KPRF i nije komunistička partija u klasičnom smislu te reči, odnosno ne zastupa izvornu ideologiju komunizma i pre bi se mogla okarakterisati kao moderna socijalno-konzervativna stranka. Bez obzira što je zadržala neka simbolička obeležja sovjetskog doba i što tobože dan-danas u svojoj retorici ponekad baštini tradicije tog perioda, stranka ne osporava sistem zasnovan na temeljima kapitalizma, niti spominje mogućnost ukidanja privatne svojine.

Njen program je više orijentisan u pravcu zaštite „običnog“ čoveka – radnika, seljaka, državnog službenika – od banaka i finansijskih institucija. Uz to ide i patriotska retorika o zaštiti domaćih proizvođača i podrška spoljnoj politici aktuelne vlasti.

Zjuganov se ovog puta nije direktno kandidovao, već je partija kandidovala Pavela Grudinjina – nestranačku ličnost i dugogodišnjeg direktora poljoprivrednog sovhoza u okolini Moskve, prilično nepoznatog široj javnosti.

Osim kontakata sa tradicionalnim glasačima KPRF, Grudinjin u svojoj kampanji posebno naglašava svoje veze sa biznisom i orijentisanost ka tržištu, što analitičari tumače kao neku vrstu pokušaja rebrendiranja stranke. Ovaj rizičan potez KPRF može biti potencijalno najveće iznenađenje izbornog ciklusa. Prema istraživanjima javnog mnjenja, za njega nije spremna da glasa skoro polovina nekadašnjih pristalica stranke, pa mu otud predviđaju samo 7 odsto glasova, nasuprot 17-18 odsto koliko je Zjuganov dobijao na izborima 2008. i 2012. Istine radi, ni sam Zjuganov se ne kotira ni približno tako dobro kao nekada, jer mu je dobar deo birača prešao Putinu.

NACIONALISTI

Predsednički kandidat Liberalno-demokratske partije Vladimir Žirinovski vodi svoju kampanju potpuno isto kao i svih prethodnih godina i računa na svoje tradicionalno tvrdo nacionalističko jezgro. U Srbiji ga često porede sa Šešeljem zbog navodno sličnog ekstremnog nacionalizma, međutim, pored Žirinovskog Šešelj deluje prilično umereno.

Program Žirinovskog zasniva se na ekstremnim merama u borbi protiv korupcije, obnovi Ruske imperije i ekstremnom zaoštravanju sukoba sa Zapadom, uz obaveznu viku i jurodivo škrgutanje zubima u debatama i javnim nastupima. Poslednjih godina je, između ostalog, u svojim govorima u parlamentu tražio da se ubije Mihail Sakašvili, da se spali Pariz, tepih bombama unište Poljska i baltičke zemlje, a nakon što je Turska

avijacija oborila ruski avion iznad Sirije, tražio je da Rusija gađa Istanbul nuklearnim bombama i pobije najmanje devet miliona Turaka. U predsedničkoj debati uživo na kanalu Rusija 1, u kojoj su učestvovali svi kandidati osim Putina, ostale učesnike je nazivao pogrdnim imenima, a Ksenija Sobčak ga je polila vodom nakon što ju je nazvao „uličnom prostitutkom" i vikao na nju: „Ućuti, glupačo!"

ISPOD STATISTIČKE GREŠKE

Ostalih pet kandidata imaju podršku koja je ispod nivoa statističke greške. Kandidat Boris Titov je biznismen i ombudsman zadužen za privredni sektor. On u svom programu ističe neophodnost većeg razumevanja države za probleme preduzetništva, a u javnosti je postao poznat zahvaljujući inicijativama da se iz zatvora puste privredni kriminalaci koji nisu naneli veću materijalnu štetu društvu i državi. Titov se ne suprotstavlja Putinu u osnovama državne politike i donekle kao patriota broj jedan igra ulogu merila popularnosti za postavljanje povoljnije privredne klime kao prioriteta za Rusiju.

Grigorij Javljinski iz stranke „Jabloko" poznat je javnosti kao deo tima reformatora iz devedesetih godina. Negativne asocijacije i odbojnost prema zbivanjima i ekonomskom stanju u zemlji u tom periodu ne ostavljaju mu mnogo prostora za neki ozbiljniji izborni rezultat.

Kandidat „narodno-patriotskih snaga" Sergej Baburin podržava sve patriotske inicijative trenutne vlasti i potpuno je bezbojan kandidat pošto mu se politika nimalo ne razlikuje od vladajuće. Drugim rečima, samo bi želeo da bude Putin umesto Putina.

Poslednja dva kandidata ujedno su i najinteresantniji iako nastupaju sa potpuno suprotnih pozicija. Maksim Surajkin, predsednik centralnog komiteta stranke Komunisti Rusije (osnovalo ju je 2012. godine više grupa bivših članova KPRF nezadovoljnih udaljavanjem od lenjinizma i staljinizma) zalaže se za obnovu Sovjetskog Saveza u granicama iz 1989. u narednih šest godina. Svoj program zasniva na „deset staljinističkih udara na kapitalizam" i zabrani domaće i strane literature i audio-video sadržaja koji vređaju Lenjina, Staljina i sovjetsku vlast.

PONOVO BEZ ŠANSE: Vladimir Žirinovski

RUSKA PARIS HILTON

Ksenija Sobčak je kćerka pokojnog Anatolija Sobčaka (1937-2000), gradonačelnika Sankt Peterburga i bliskog prijatelja Vladimira Putina na početku njegove karijere. Ova bivša starleta, ruska Paris Hilton, zvezda i voditeljka nekoliko rijaliti šoua, sa svojim brakovima i vezama večita je tema žute štampe od kraja devedesetih naovamo. Nakon što je miljeniku Zapada Alekseju Navaljnom odbijena kandidatura zbog toga što je pod kriminalističkom istragom (i pre odbijanja nije važio za ozbiljnog kandidata, istraživanja javnog mnenja su mu davala do 2 odsto podrške u biračkom telu), Sobčakova je pokušala da zauzme njegovu poziciju i da se postavi kao novi favorit Amerike za predsednika Rusije.

U tu svrhu je početkom februara samoinicijativno otišla na turneju po Americi predstavljajući se krugovima bliskim Demokratskoj stranci. U gostovanju na CNN-u kod Kristijan Amanpur javno se izvinila za rusko mešanje u američke izbore, izjavila da Krim treba da se vrati Ukrajini i sebe predstavila kao najvećeg prijatelja Zapada među svim kandidatima. Ovo joj je donelo samo negativne poene među biračima, pa je prema istraživanjima ona najmanje omiljen kandidat kod 57 odsto birača. Njeni kiksevi se nisu završili na tome, pa je prvo objavila da uopšte neće voditi kampanju na „ilegalno okupiranom Krimu", a zatim ublažila stav i zatražila zvaničnu dozvolu ukrajinskih vlasti za ulazak na Krim. Ubrzo je otkriveno da je 2014. ulazila na Krim bez dozvole Ukrajine, zbog čega je stavljena na ukrajinski crni spisak.

IZBORI NA KRIMU

Krim na ovim izborima ima poseban značaj i simboliku. Osim što će predsednički izbori prvi put biti održani i na Krimu (odakle Putin može očekivati više od 80 odsto od ukupnog broja glasova), Krim ima dodatnu važnu simboliku u vezi sa samim datumom izbora. Naime, izbori 18. marta padaju tačno na četvrtu godišnjicu pripajanja Krima Ruskoj Federaciji.

Zanimljivo je da su izbori, po zakonu, prvobitno trebalo da budu održani 11. marta, ali su poslanici naknadno usvojili amandmane kojima je određeno da izbori ne smeju biti u nedelji koja uključuje neradne praznične dane. Pošto je državni praznik 8. marta samo tri dana ranije, izbori su zgodno pomereni za sedam dana, tačno na godišnjicu aneksije Krima. Pošto se aneksija Krima u široj ruskoj javnosti smatra za jedan od većih ruskih uspeha i korak ka povratku nacionalnog dostojanstva koji se jasno pripisuje Putinovoj državničkoj sposobnosti, može se očekivati da će medijsko podsećanje na ovaj događaj Putinu doneti dodatne glasove.

Uprkos svemu tome, među nekim Putinovim pristalicama vlada određena zebnja da će podrška njemu podbaciti iz najmanje dva razloga. Prvi je da će izlaznost njegovih pristalica biti slaba jer se smatra da je već pobedio. Drugi potencijalni razlog je najbolje izrazio jedan od birača koji će izaći na izbore u nedelju: „Podržavam Putina sto odsto, ali ću na izborima glasati protiv njega. Ne bi valjalo da dobije 70 odsto u prvom krugu i pomisli da može da se opusti." ¶

BOJAN PANTIĆ

ANTON ELSAKOV

Uzbuna u Velikoj Britaniji

Misteriozno trovanje dvostrukog špijuna Sergeja Skripalja i njegove ćerke Julije uzburkalo je strasti i dovelo do prepucavanja između Londona i Moskve. Kao da smo se vratili u hladni rat

MESTO ZLOČINA: Otrovani Sergej Skripalj i njegova ćerka Julija

Fotografije: AP Photo

Novi hladni rat uveliko traje, što mi koji smo stari preživeli vidimo odmah. Uostalom, slušajte Radio Sputnjik: svakoga dana doznaćete za nove rakete „strašnog suda“ i ostale fenomene „zajamčenog uzajamnog uništenja“, kao da već nemaju dovoljno da nas sve potamane nekoliko puta zaredom i da na planeti prežive samo trava i bubašvabe koje su, kao što je poznato, neuništive. Tu je, kao i u starom hladnom ratu, obaveštajni rad odjednom dobio na nezasluženom značaju

U engleskom gradu Solzberiju, pre nekog vremena u bolnicu su primljeni Sergej Skripalj i njegova kćer Julija sa simptomima teškim, ali nejasnim. G. Skripalj bio je nekada obaveštajac u GRU (Glavna obaveštajna uprava Generalštaba Crvene armije), pa su ga uhvatili kako špijunira za engleski Intelidžens servis (a za koga bi drugog? Rusi obožavaju engleske špijune oduvek) i osudili na neku robiju. Posle nekog vremena došlo je, kao i u Hladnom ratu, do razmene uhvaćenih agenata: deset iz SAD za četiri iz Rusije, pa je g. Skripalj završio u Britaniji. Kasnije, dok je sa ćerkom ležao u komi, ruska državna televizija imala je komentar u kome se Britanija ne savetuje kao utočište „izdajnicima“, jer da Englezi ne umeju da ih sačuvaju.

NELOGIČNOSTI

Naravno da je u Britaniji nastala uzbuna: ABH jedinice vojske i policijski forenzičari danima su njuškali i uzimali razne uzorke oko dva restorana u kojima su se Skripalji našli pre nego što im je pozlilo. Šturo je saopšteno da je reč o „nervnom agensu“ (neke novine pominju nekakav „novitoks“, ali to još ne znači ništa) i da je još 21 lice bilo manje ili više kontaminirano. Istraga još traje. Moskva je uvređena invektivama da stoji iza toga, London joj ne veruje i već možete misliti.

Tu sad taktički ima jedan problem: napad je izvršen na otvorenom prostoru; trebalo je imati neki kontejner u kome bi nervni agens bio donet i pušten u atmosferu, sprej ili tako nešto. Osim toga, nedostatak tačne dijagnoze ukazuje i na mogućnost da je reč o agensu koji se brzo razlaže u atmosferi i čije tragove je jako teško izolovati i analizirati. Naime, „prostorija“ (kako se to stručno zove u ABH žargonu) koja je bila kontaminirana nije velika, pa ipak tragova jedva da ima, kako čujemo.

Naravno da su svi na svetu potpisali konvencije UN protiv hemijskog oružja, ali to se ne odnosi na likvidacije dvostrukih agenata; jedva da se odnosi i na ratne sukobe, uostalom: eno Sadama u Iraku i sadašnjih sirijskih skandala na tu temu. Bilo kako bilo, sve veće sile rade na razvoju bojnih otrova, pretežno nervnih, bez prestanka, ali to drže u tajnosti, nemojmo se zavaravati.

HLADNORATOVSKO TROVANJE

Nego, vratimo se malo u istoriju. Otrov je uvek bio jako popularno sredstvo za politička i druga ubistva; zadržimo se na političkim. Kažu da je Sveti otac Aleksandar VI (Bordžija, da prostite) sa gostima delio pomorandžu koju je pred njima ljuštio i davao im kriške; jedan bi umro, a ostali bi bili živi i zdravi. Ima takvih slučajeva još, ali ovde nisu od značaja.

Otrov kao sredstvo za politička i špijunska ubistva vraća se na velika vrata tek u Hladnom ratu. Dotle su posao obavljali Pavle Bastajić i Mustafa Golubić. U nedostatku naša dva cenjena zemljaka, NKVD/KGB se okrenuo trovačima-amaterima. Prvi upozoravajući slučaj desio se u Francuskoj avgusta 1978: izlazeći iz metroa, bugarski emigrant i disident Vladimir Kostov osetio je ubod u predelu krsta; „kao pogodak iz vazdušne puške", rekao je posle. Sumnjičavi Kostov otišao je na pregled u jednu kliniku u Nanteru, gde su mu izvadili „česticu metala" iz površine kože. Kostov je imao sreće: debela tkanina usporila je projektil i nije stigao do krvotoka. Incidentu nije bio pridat značaj i projektil je bačen, zbog čega će se i Kostov i Francuzi kasnije pokajati.

Naime, drugi bugarski emigrant i disident Georgij Markov nije imao sreće. Dve nedelje kasnije njemu je na autobuskoj stanici u Londonu prišao jedan fini gospodin i gurnuo ga vrhom kišobrana u leđa. Zatim se izgubio u gomili. Nekoliko dana kasnije Markov je primljen u bolnicu sa trovanjem krvi. Organizam nije odgovorio na terapiju raznim antibioticima i Markov je ubrzo umro. Naređena je autopsija i sudski medicinari su – posle temeljitih rendgenskih i drugih pregleda – ustanovili da je Markov ubijen najmanjim do tada poznatim otrovnim projektilom: kuglicom prečnika 1,73 mm sa izbušenim rupicama prečnika 0,4 mm i ispunjenim sa dva miligrama otrova ricina. Metropolitenska policija kasnije je rekonstruisala „bugarski kišobran" kao relativno jednostavan uređaj koji ispaljuje tu malu kuglicu uz pomoć standardne kapsule ugljen-dioksida pod pritiskom.

Ricin je zanimljiva supstanca koja se dobija iz ricinusovog korena. Otrov je prvi put izdvojen na Zapadu, ali u literaturi postoje indicije da su i Česi uspeli isto. Toksičnost je veoma visoka: letalna doza cijankalija je oko 60 miligrama; kobrin otrov ubija dozom većom od 0,1 grama. Ricin je jači. Zanimljivo je da je čuveni pisac Grejem Grin, temeljit kakav je, u svom romanu *Ljudski faktor* pomenuo sličan otrov kojim se Forin ofis poslužio da ukloni neprijatnog svedoka u Južnoj Africi.

Istovremeno je u Sjedinjenim Državama pukao skandal veka: 1975. Čerčova senatska komisija objavila je izveštaj o ilegalnim aktivnostima CIA, uključujući tu i planove i pokušaje ubistava stranih državnika. Frenk Čerč je novinarima pokazivao bacače projektila (otrovnih strelica), kolekcije raznih otrova i ostale gadosti koje ovde ne spadaju. Jedan pištolj sa snajperskim nišanom, rekao je Čerč pokazujući ga, izbaciće bešumno strelicu od sedam milimetara, debelu kao „dlaka" sa smrtonosnim otrovom na daljinu do čak 70 metara. Tadašnji direktori CIA Ričard Helms i Vilijem Kolbi preko volje su priznali da je Agencija još od 1952. radila na razvoju otrova i sistema za njegovu isporuku. Helms je rekao da je, uostalom, KGB otrovnim strelicama u Nemačkoj ubio dva ukrajinska emigranta pedesetih godina, pa su morali da se pripreme.

POVRATAK U BUDUĆNOST

Posle slučaja Markova i Kostova nema podataka o upotrebi otrova u Hladnom ratu – što ne znači da je nije bilo. Prvi naredni skandal desio se relativno skoro: u Londonu je umro Aleksandar Litvinjenko, bivši kagebeist, otrovan radioaktivnim izotopom polonijum 210. Skandal je bio veliki: Britanija je proterala nekoliko ruskih diplomata i označila konkretnog izvršioca, koji je sada – deputat u ruskoj Dumi. Taj polonijum 210 gadna je stvar: nema leka kad vas jednom ozrači. Navodno je pločica sa polonijumom bila podmetnuta pod tanjirić sa šoljom čaja i kasnije sklonjena. Ko je još usput bio ozračen – ne zna se, mada je morao da bude.

Slično je i sa ocem i ćerkom Skripalj: puštanje u atmosferu nervnog agensa u otvorenoj prostoriji rizik je i za nevine civile, ali o tome još nemamo podatke. Međutim: ako je državni razlog dovoljno jak, nešto civilnih kolateralnih žrtava je podnošljivo (osim za žrtve). Rusi su, setimo se, prilikom napada na ono pozorište u kojem su teroristi uzeli taoce, ubacili popriličnu količinu nervnog agensa od koga je bilo isto toliko mrtvih kao i od razmene vatre.

Jedan od novijih slučajeva jeste trovanje tog nekog ujaka Kim Džong Una u SAD: nepoznati napadač kontaminirao ga je nepoznatim otrovom od čega je ujak uskoro umro.

E, sad: koji su politički motivi za takve kompromitantne i trapave akcije kao što je trovanje oca i kćeri Skripalj? Naravno da niko Moskvi ne veruje da s tim nema ništa, uprkos ruskim medijima koji aludiraju da su to uradili Englezi – samo da Ruse obrukaju. Kao prvo, nijedna ozbiljna država nikako ne voli da njene bivše špijune neko ubija na njenoj teritoriji. Eto vam slučaja Perkovića i Mustača: Nemci su ih konačno zgrabili i neće ih pustiti zbog ubistva njihovog špijuna Stjepana Đurekovića 1984. u Minhenu.

Hladni rat – to je već jasno – opet je na delu. ¶

MILOŠ VASIĆ

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 399 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 399 dinara.
Akcija traje od 17. marta do 20. aprila 2018.

Francesko Pikolo:
ŽELJA DA SE BUDE KAO SVI DRUGI

Nagrađivani roman scenarističe filmova Nanija Moretija. Privatna istorija junaka knjige ukršta se s političkim i društvenim previranjima u Italiji od sedamdesetih godina prošlog veka do naših dana.

Dobrilo Nenadić:
VREME KOKOŠKI

Roman autora kultnog Doroteja *smešten je u srpsku varošicu, u kojoj se u jednu devojku zaljubljuje gastarbajter povratnik iz Amerike. Priča o našim naravima i mentalitetu u sudaru sa savremenim svetom i njegovim pravilima.*

Mark Mazeti:
HIRURŠKI PRECIZNO

Knjiga dobitnika Pulicerove nagrade o tajnim ratovima koje su SAD vodile nakon 11. septembra, o ulozi koju su njima igrali CIA, Pentagon i privatne bezbednosne agencije, o operacijama koje je najmoćnija zemlja sveta vodila u Pakistanu, Avganistanu, Jemenu i Somaliji.

Lisa Marklund:
UDARNI TERMIN

Roman „kraljice švedskog trilera" iz serijala o novinarki Aniki Bengtson, koji govori o ceni uspeha i o tome šta su sve ljudi u stanju da urade kako bi postali poznati.

Patriša Kornvel:
TAČKA NASTANKA

Triler iz kultnog serijala o doktorki Kej Skarpeti. Istražujući smrt na jednoj farmi, Kej shvata da je žena, koja joj je zamalo došla glave i uništila živote njoj dragih ljudi, pobegla iz psihijatrijske ustanove.

Ernst Hafner:
BRAĆA PO KRVI

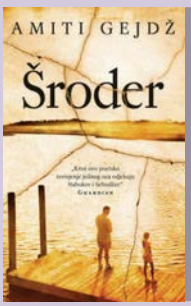
Ponovno otkriven nemački roman iz 1932. godine. Zabranjena po dolasku nacista na vlast, ova knjiga donosi uzbudljivo svedočanstvo o potkulturi mladih s ruba društva u poslednjim godinama vajmarskog Berlina.

Rene Najt:
RAZOTKRIVANJE

Psihološki triler nekadašnje televizijske dokumentaristkinje, o ženi koju progone tajne i koju potpuno obuzima želja za osvetom, i o strašnoj ceni koju će platiti kad pokuša da sakrije istinu.

Amiti Gejdž:
ŠRODER

Setna nabokovljevsko-selindžerovska ispovest jednog istočnonemačkog imigranta u Americi, prevaranta koji pripoveda o svom promašenom životu, otmici sopstvene ćerke i neutaženoj čežnji za ljubavlju.

Žan Cigler:
PROMENI SVET!

Knjiga u kojoj dugogodišnji specijalni izvestilac UN-a za pravo na hranu, borac za ljudska prava i sociolog, opisuje svetski poredak u kome jedan procenat najbogatijih poseduje onoliko imovine koliko i svi ostali stanovnici planete zajedno, i poziva na promenu takvog sveta.

Branko Rosić:
A TAKO JE DOBRO POČELO

Kultni roman poznatog beogradskog novinara čija se radnja odvija između Beograda i Londona. Junak knjige je marketinški stručnjak na vrhuncu karijere i bivši novinar koji na stranicama najtiražnijih dnevnih novina vodi svoje lične ratove, i koji je zbog žene koju voli spreman da napusti čitav dotadašnji život.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara **Momo Kapor,** Stanoja Glavaša 1, Beograd
Delfi knjižara **Immo**, Gandijeva 21, Beograd
Delfi knjižara **SKC**, Kralja Milana 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara **Borislav Pekić,** Knez Mihailova 40, Beograd
Delfi knjižara **Branislav Nušić**, Makedonska 12, Beograd
Delfi knjižara **Dobrica Ćosić**, Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd
Delfi knjižara **Vuk Karadžić**, Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd
Delfi knjižara **Miljakovac**, RK Beograd, Vareška 4, Beograd
Delfi knjižara **Banovo brdo**, Požeška 118a, Beograd
Delfi knjižara **Zira**, Ruzveltova 33, Beograd
Delfi knjižara **Slobodan Selenić**, Terazije 38, Beograd
Delfi knjižara **Dositej Obradović**, Glavna 20, Zemun
Delfi knjižara **Kruševac,** Vidovdanska 89
Delfi knjižara **Subotica**, Korzo 8
Delfi knjižara **Jovan Jovanović Zmaj**, Zmaj Jovina 12, Novi Sad
Delfi knjižara **Sremska Mitrovica**, TC Rodić
Delfi knjižara **Niš**, Voždova 4
Delfi knjižara **Niš**, TC Kalča, lam. E, lok. 11
Delfi knjižara **Radoje Domanović**, Kralja Petra I 12, Kragujevac
Delfi knjižara **Desanka Maksimović**, Kneza Miloša 33
Delfi knjižara **Branko Ćopić**, Omladinska 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara **Vladislav Petković Dis**, Gradsko šetalište bb., Čačak
Delfi knjižara **Isidora Sekulić**, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića 12, Pančevo
Delfi knjižara **Požarevac**, Stari korzo 2
Delfi knjižara **BIG Novi Sad**, Sentandrejski trg 11, Big Shopping centar
Delfi knjižara **Užice**, Trg Svetog Save 46, Užice
Delfi knjižara **Jagodina,** VIVO shopping PARK, lokal A10, Vuka Bojovića bb.
Delfi knjižara **Gornji Milanovac,** Vojvode Milana 4
Delfi knjižara **Zrenjanin,** TC Aviv park Zrenjanin, Bagljaš Zapad 5
Delfi knjižara **Vasko Popa,** Trg Sv. Teodora Vršačkog 5, Vršac
Delfi knjižara **Zvezdara**, TC Aviv Park, Živka Davidovića 86**,** Beograd
Delfi knjižara **Miloš Crnjanski**, Vase Čarapića 2–4, Beograd
Delfi knjižara **Subotica,** TC Shoppi, Segedinski put 88
Delfi knjižara **Novi Beograd**, Bulevar Mihajla Pupina 181, Beograd
Delfi knjižara **TC Stop Shop, lokal 15.4,** Bulevar Medijana 21, Niš
Delfi knjižara **Borča**, Tržni centar SHOPPI, Zrenjaninski put bb., Beograd
Delfi knjižara **Karaburma**, **TC BIG FASHION**, Višnjička 84, Beograd
Delfi knjižara **Lebane**, Cara Dušana 57
Delfi knjižara **Šabac**, Gospodar Jevremova 18
Delfi knjižara **Lazarevac,** TC Stop Shop, Železnička bb.

ZORAN STANOJEVIĆ

Kriptopolitka

Jeste li primetili koliko ima sličnosti između Ljubiše Preletačevića Belog i bitkoina? Dostigli su neslućene visine u 2017. Izgubili su veći deo svoje vrednosti za vrlo kratko vreme, ali nisu nestali, i možda još imaju neki potencijal. Pritom, svako ima neku teoriju o tome ko stoji iza njih, malo ko veruje da su autentični. A ozbiljni analitičari smatraju da su štetni za sistem, monetarni ili politički, svako u svom domenu. Što im ne umanjuje popularnost.

Kao što je bitkoin kriptovaluta, tako je i Beli, na neki način, kriptopolitičar. I nije jedini. Prefiks kripto obično se koristi za nešto što se radi u potaji. U ovom slučaju reč je o aktivnosti koja postoji samo na internetu, ali ima veliki uticaj na realni svet. Kao i kriptovaluta, koja nema protivvrednost u nečem realnom, tako i kriptopolitičari nemaju realne aktivnosti niti odgovornost. Ali mogu da se umešaju u realne glasove, kao što se bitkoin u nekom trenutku pretvara u pravi novac, izbegavajući pritom svaku kontrolu.

Da ponovim, Beli nije jedini kriptopolitičar na srpskoj političkoj sceni, samo je najuspešniji ili najpopularniji, što je još jedna njegova sličnost sa bitkoinom. Kao i to da niko ne ume da objasni kako je i zašto toliko skočio pa pao. Mada svako ima teoriju.

Kriptopolitika postala je moguća sa širenjem društvenih medija. Ako su nekada nestandardnom političaru trebale godine da se za njega uopšte čuje bez podrške medija (Šešelj?), čak i kada je svojim ponašanjem privlačio pažnju i simpatije marginalizovanih slojeva društva (najsklonijih takvim pojavama), društveni mediji omogućili su da takvi postanu instant zvezde. U roku od nekoliko dana, takoreći. Slavu su im širili drugi ljubitelji kriptopolitike, uglavnom anonimni, sve dok ne bi postali opštepoznati. I sa društvenih medija sišli su u svakodnevne razgovore onih koji prema zvaničnoj ponudi vlasti i opozicije osećaju gotovo podjednak otpor.

Kao i kod kriptovaluta, najveća snaga takvih političkih pojava je u mitologizaciji, odsustvu ozbiljnog političkog programa koji se u boljem slučaju kao što je Beli nadomešćuje humorom i suštinski promocijom nekih ispravnih vrednosti (sprdanje sa etikom političara preletača i korupcijom). U gorim slučajevima, promovišu se nasilje i mržnja i tu je potencijalna opasnost od kripropolitike. Omasovljenje na društvenim medijima nekog pokreta koji okuplja razočarane u stranke, politiku i kompromise, nudeći "laka" rešenja. Pritom ne morate ništa posebno da radite da biste ih podržali, dovoljno je da sedite za računarom i širite ideje i, kada dođe čas, to potvrdite na biralištu, sve vreme pritajeni i nevidljivi u anketama. Slično, opet, kriptovalutama čija je jedina privlačnost u tome da vam navodno mogu doneti ogroman novac bez ikakvog truda, samo ako se u "posao" uključite na vreme ulažući sitno.

Mogućnost da skrenemo u tom pravcu podstiču razni magovi "didžitala" koji obećavaju veliku prodornost sa minimalnim ulaganjima, što je moguće jedino kroz društvene medije. Onda se sva politička aktivnost pretvori u prebrojavanje često lažnih pratilaca, lajkove i šerove, što može da omami naročito ako se udaljite od realnog sveta i političkih aktivnosti na terenu, koje više od svega (novca) zahtevaju trud, vreme i masovnost. Bolji scenario je kada potom na izborima izgubite ono što nikada niste ni imali. Gori je kada vidite da se koristeći iste metode pojavio neko opasniji od onog protiv kojeg se borite. A vi mu prokrčili put. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije u redakciji	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

ISTORIJA PRIRODE

ALEKSANDAR ZOGRAF.

"ISTO TAKO, KONOPAC KOJI JE KORISTIO NEKO KO SE OBESIO OSLOBAĐA GLAVOBOLJE AKO SE OMOTA OKO SLEPOOČNICA"...
"RIBLJA KOST ZAGLAVLJENA U GRLU ISPADA AKO SE STOPALO UMOČI U HLADNU VODU"...
"MEĐUTIM, AKO SE RADI O NEKOJ DRUGOJ VRSTI KOSTI, PREOSTALE KOMADIĆE KOSTI TREBA STAVITI NA GLAVU".
"AKO SE ZAGLAVI KOMAD HLEBA, U OBA UVETA TREBA STAVITI KOMADIĆE IZ ISTE VEKNE"!

Štednja i trošenje

Kada ću biti mršava i bogata?

Napravila sam *cunning plan* čiji su osnovni principi 2 u 1, gram po gram kilogram, para po para kamara. Znači, treba da hodam još više nego do sada i još brže, a usput da obavim sve svoje tzv. štedljive kupovine. Instalirala sam brojač kalorija i kilometara na telefonu, s parama računam na prste brzo ko ruska računaljka, jednom rečju – idealan plan.

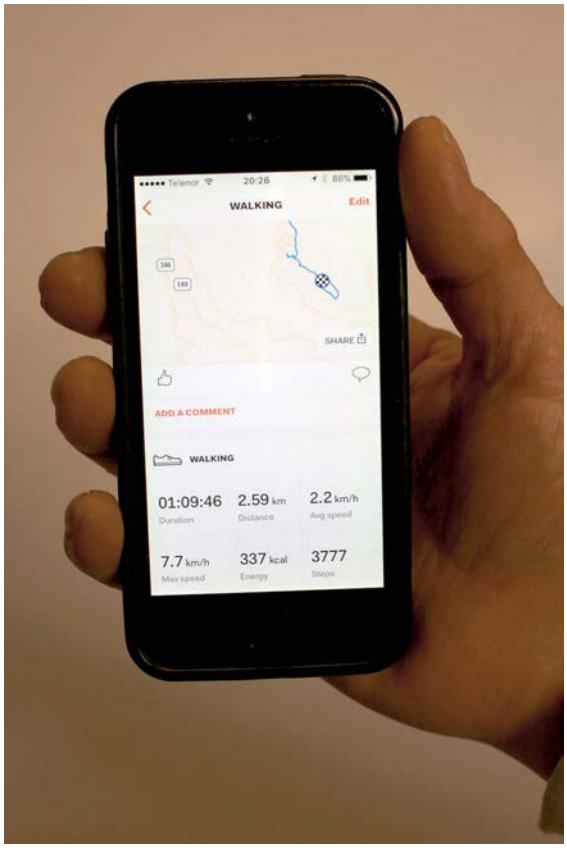

Foto: Vladimir Milovanović

I recimo, krenem po hladnom danu, jeste ladno, ali ako si natrontan sa dva kila viška, kalorije se dodatno troše, i od težine i od ladnoće napolju. Sve je to fizika i matematika.

Krenem od Zelenog venca kao tačke 1. Cilj je Pančevački most. Prvo svratim na pijacu i kod moje omiljene babe kupim sve upola cene, jer u četiri sata kreće da zatvara tezgu. Znači, jabuke 30 dinara, kila dva natrpam. Blitva deset dinara, mleko u kesi u Mlečnom carstvu... Puna torba. Okešam levo i desno rame sa cegerima, to su mi vežbe sa tegovima uz hodanje. Već sam uštedela i 90 dinara za kartu, jer ću pešačiti do stanice od koje više nema kontrolora. Brat bratu, nakupilo se skoro 200 dinara, a tek sam krenula. Dvesta tamo, dvesta vamo, ojha, u „Blicu" ionako piše da svaki penzioner mesečno može da uštedi 10.000 (čak i ako ima penziju manju od toga, da ili ne?), tako da nemam nameru da dopustim da me u finansijskim mahinacijama pretekne bilo koji trećepozivac.

I tako brzam... Uštedela sam u prvom kilometru i više, jer okićena torbama nisam ušla u jednu lepu prodavnicu garderobe na kojoj piše da je sniženje 70 odsto, preskočila sam i Lili gde su samo danas na popustu parfemi, i to duplo (ovde bih već mogla da uštedu preračunam u evre). Malo sam bila zagladnela na pola puta i stala pored kafića u kome, samo danas, za dvoje daju neke čokoladne poslastice i kafu po ceni kompleta za jedno. Pitam je l' mogu sama da uzmem taj poklon paket, nisam u paru, al' jedem za dvoje. Kažu: ne. Tako uštedim i tu... I pare i kalorije.

Uglavnom, napredovala sam sasvim zadovoljavajuće. Skoro pred ciljem.

Ali, ali, đavo blagoutrobija nikad ne spava i vreba koleblјive na svakom ćošku. A ćoškova bar u Beogradu ne manjka. Sremska mesara Rapajić ima najbolje čvarke ikad i čuče baš na jednom takvom skroz divnom ćoškiću. Imam još kod kuće, ali kroz izlog vidim da su tek doneli novu turu. Vrući. A juče sam pročitala na kutiji sa čvarcima u Maksiju – hrono proizvod. Ako su u Maksiju hrono, od ovih sremačkih nova koža raste i leče pride još dve bolesti. I kako odoleti?!

Hajd' 200 grama za sutra, svi u nas vole čvarke. Naručim i vidim, Sremci poskupeli od poslednje moje kupovine, ima tome tri dana i to 15 odsto. Ali ne mogu da kažem vraćaj; em mirišu, em me u toj mesari već oslovljavaju sa „komšika" i često mi sačuvaju ispod tezge do uveče narudžbinu... Te odnose, mesarske, treba dugo graditi i čuvati.

Uglavnom, dodam u cegere, računam kojih po kile više doprineće trošenju kalorija koje ću uneti sa čvarcima, ako ne preteram sa lebom.

Još par prepreka i za danas plan ipak ide kako treba. Do poslednje. Kad prolazim pored bivšeg „Takova" i njihove prodavnice, koristim sve mantre očajnog zavisnika da ne uđem i to samo zbog jednog – mlečnih karamela sa kojima nemam meru. Neki put utrčim u prvi autobus koji naiđe, kao žurim, neki put kao čitam, neki put... uđem samo da vidim jesu li taze. I jesu taze i na sniženju su, jer treba voljenoj osobi pokloniti danas nešto slatko. I što ja sebi ne bih bila ta osoba, mislim prkosno. Uostalom, sto grama je ništa, nahodala sam se, kaže mobilni, i natrošila... Red je da se častim. Još danas, od sutra zdravo, karamele. „Izmerite sto grama." Prodavačica nekako uvek omaši, pa pita: „Da vratim?" Ama kakvi, zaokruži, sestro, na dvesta. „To mi je za sedam dana", mislim u sebi utešena. Veštinom akrobate, u stanju sam da na kiši sa dve torbe i kišobranom vadim jednu po jednu karamelu dok čekam autobus.

I tu me bog pogleda, dođe prazan i topao bus, ja se uvalim u sedište, izvadim kesu na kolena ... Trajale su četiri stanice. Malo zbog gužve i spore vožnje, malo jer sam bila zadovoljna ko prase u pomijama, tako, dok dobuje kiša o prozor, a ja se sladim i čitam. Ko u pesmi dalmoškoj, malo mi za sriću treba...

Čujem u sebi kako brojač kalorija ide unazad, negde je i tandrknuo kad se resetovao i krenuo u obrnuto brojanje sa dodavanjem. Pare ću sad da sravnim, fiktivne i faktičke, al' brzim računom vidim dno kasice kako se belasa. Misliću o tome sutra, što rekla Skarlet O'Hara, i sutra ću da idem u hodanje po kraju gde nema prodavnica, a čvarci su ionako hrono.

Jedino ne znam šta sa veknom vrućeg 'leba koju sam uzela u pekari blizu stana. ¶

LJUBICA TURUDIĆ

JOAQUIN PHOENIX
REŽIJA
LYNNE RAMSAY
ZAISTA, NIKAD NISI BIO OVDE
OD 22. MARTA
SAMO U BIOSKOPIMA
MCF

BUDITE LOVAC, A NE PLEN.

PRVI IKADA BMW X2.

www.bmw.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec